MINISTRIA E MJEDISIT, PLANIFIKIMIT HAPËSINOR DHE INFRASTRUKTURËS
MINISTARSTVO ŽIVOTNE SREDINE, PROSTORNOG PLANIRANJA I INFRASTRUKTURE
MINISTRY OF ENVIRONMENT, SPATIAL PLANNING AND INFRASTRUCTURE

AGJENCIONI PER MBROJTJEN E MJEDISIT TE KOSOVES

KOSOVSKA AGENCIJA ZA ZAŠTITU SREDINE

KOSOVO ENVIRONMENTAL PROTECTION AGENCY

Raport vjetor për gjendjen e mjedisit 2020

Prishtinë, Gusht 2021

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria – Vlada – Government

Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës
Ministarstvo Životne Sredine, Prostornog Planiranja i Infrastrukture
Ministry of Environment, Spatial Planning and Infrastructure

AGJENCIA PËR MBROJTJEN E MJEDISIT TË KOSOVËS | **KOSOVSKA AGENCIJA ZA ZAŠTITU SREDINE** | **KOSOVO ENVIRONMENTAL PROTECTION AGENCY**

AMMK

Raport vjetor për gjendjen e mjedisit 2020

Prishtinë, Gusht 2021

Republika e Kosovës
Republika Kosovo -Republic of Kosovo
Kuvendi - Skupština - Assembly

Legjislatura VIII
Sesioni vjeshtor

Kuvendi i Republikës së Kosovës, në mbështetje të nenit 65 (9) Kushtetutës së Republikës së Kosovës, nenit 72 të Rregullores së Kuvendit, si dhe të nenit 25 të Ligjit Nr. 03/L-025 për mbrojtjen e mjedisit, në Seancën plenare të mbajtur më 22 nëntor 2021, pasi e shqyrtoi Raportin vjetor për gjendjen e mjedisit në Kosovë për vitin 2020, mori këtë:

VENDIM

Miratohet Raporti vjetor për gjendjen e mjedisit në Kosovë për vitin 2020.

Nr. 08-V-

Prishtinë, 22.11.2021

Glauk KONIUFCA
Kryetar i Kuvendit

Vendimi u dërgohet:

- Qeverisë së Republikës së Kosovës
- Drejtorisë për mbështetje komisioneve parlamentare dhe
- Arkivit të Kuvendit.

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Nr. 14/39
Datë: 13.10.2021

Në mbështetje të nenit 92 paragrafi 4 dhe të nenit 93 paragrafi 4 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës, të nenit 25 të Ligjit Nr.03/L-025 për Mbrojtjen e Mjedisit, duke u bazuar në nenin 4 të Rregullores Nr. 02/2021 për Fushat e Përgjegjësisë Administrative të Zyrës së Kryeministrit dhe Ministrive e ndryshuar dhe e plotësuar me Rregulloren Nr. 04/2021, në pajtim me nenin 19 të Rregullores së Punës së Qeverisë së Republikës së Kosovës Nr. 09/2011, Qeveria e Republikës së Kosovës, në mbledhjen e mbajtur më 13 tetor 2021, merr këtë:

V E N D I M

1. Aprovohet Raporti vjetor për Gjendjen e Mjedisit në Kosovë për vitin 2020.
2. Obligohet Sekretari i Përgjithshëm i Zyrës së Kryeministrit që Raportin nga pika 1. e këtij vendimi t'ia procedojë Kuvendit të Kosovës.
3. Vendimi hyn në fuqi ditën e publikimit në Gazetën Zyrtare të Republikës së Kosovës.

Albin KURTI
Kryeministër i Republikës së Kosovës

Iu dërgohet:

- Zëvendëskryeministrave
- Të gjitha ministrive (ministrave)
- Sekretarit të Përgjithshëm të ZKM-së
- Arkivit të Qeverisë

Përmbajtja

1. Hyrje
2. Përmbledhje e të gjeturave kryesore të raportit
3. Gjendja e mjedisit
3.1. Ajri
3.1.1. Cilësia e ajrit
3.1.2. Emisionet në ajër
3.1.3. Emisionet e gazrave të serrës
3.2. Uji
3.2.1. Cilësia e ujërave sipërfaqësore
3.2.2. Sasia e ujërave sipërfaqësore
3.2.3. Trajtimi i ujërave të ndotura
3.3. Toka/dheu
3.3.1. Shfrytëzimi i tokave
3.3.2. Mbulueshmëria e tokave
3.3.3. Monitorimi i tokave
3.3.4. Erozioni
3.3.5. Ndikimi i bujqësisë në ndotjen e tokave
3.3.6. Ndikimi i industrisë në ndotjen e tokave
3.4. Menaxhimi i Mbeturinave
3.4.1. Gjenerimi i mbeturinave komunale
3.4.2. Deponitë ilegale
3.4.3. Deponimi i mbeturinave komunale në deponi sanitare
3.4.4. Mbeturinat spitalore
3.4.5. Trajtimi i mbeturinave
3.4.6. Mbeturinat industriale
3.4.7. Importi dhe eksporti i thasëve dhe qeseve të plastikës
3.4.8. Ekonomia qarkore
3.5. Biodiversiteti dhe zonat e mbrojtura
3.5.1. Kronologjia e shpalljes së zonave të mbrojtura
3.5.2. Zonat e mbrojtura gjatë vitit 2020
3.5.3. Biodiversiteti
3.6. Shëndeti publik
3.6.1. Cilësia e ujit të pijes
3.7. Shfrytëzimi i resurseve natyrore
3.7.1. Shfrytëzimi i gurit dhe resurseve tjera minerare
3.7.2. Shfrytëzimi i inerteve nga shtretërit e lumenjve
3.7.3. Shfrytëzimi i resurseve pyjore
3.7.4. Shfrytëzimi i resurseve ujore për nevojat e industrisë
3.7.5. Shfrytëzimi i resurseve ujore për pije dhe në amvisëri

4. Masat e ndërmarra për mbrojtjen e mjedisit
4.1. Niveli i zbatimit të strategjive dhe planeve mjedisore
4.2. Zhvillimet dhe ngecjet institucionale
4.3. Inspektimi dhe kontrolli i zbatimit të Ligjit
4.4. Leje-dhënia
4.5. Investimet në mbrojtjen e mjedisit
5. Rekomandimet
6. Referencat
7. Lista e shkurtesave, figurave dhe tabelave
7.1. Lista e shkurtesave
7.2. Lista e figurave
7.3. Lista e tabelave
8. Shtojcat

1. Hyrje

Hartimi i Raportit për Gjendjen e Mjedisit në Kosovë, është i bazuar në Ligjin e Mbrojtjes së Mjedisit[1]. Sipas nenit 25, të këtij ligji, Qeveria e Kosovës, me propozim të Ministrisë së Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës, i paraqet Kuvendit, Raport Vjetor për Gjendjen e Mjedisit.

Raporti duhet të përmbajë të dhëna për: gjendjen e mjedisit dhe ndryshimet në mjedis në krahasim me raportin e mëparshëm, ndikimet mjedisore në shëndetin e popullatës, gjendjen e mjediseve të rrezikuara, zbatimin e strategjisë së mjedisit dhe planit të veprimit, masat e ndërmarra për mbrojtjen e mjedisit, zhvillimin e institucioneve mjedisore dhe financimin e sistemit për mbrojtjen e mjedisit.

Në përputhje me detyrat dhe përgjegjësitë e institucioneve qeveritare, Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës është institucioni që harton këtë dokument.

Ky raport vjetor paraqet gjendjen e mjedisit për vitin 2020, por edhe të dhënat të më hershme kanë zënë vend të konsiderueshëm me qëllim krahasimi.

Për hartimin e raportit, AMMK ka grumbulluar të dhëna mjedisore nga institucionet monitoruese, operatorët, ndërmarrjet e ndryshme, publikimet, raportet dhe nga burime tjera. Të dhënat e grumbulluara janë përpunuar në informata kualitative mjedisore që tani janë prezantuar në këtë raport.

Prezantimi i gjendjes për disa sektor mjedisor është më pak i mbuluar si pasojë e mungesës së të dhënave, mungesës së monitorimit, bazës ligjore të pamjaftueshme apo edhe aspekte tjera institucionale e menaxhuese.

Cilësia e këtij raporti, deri në një masë është edhe reflektim i cilësisë së monitorimit që zbatohet në shkallë vendi dhe niveli i organizimit të sistemit të informimit mjedisor. Këto dy sisteme mjedisore ende janë në fazën e ngritjes dhe fuqizimit andaj ende ka mungesë të dhënave të plota dhe të besueshme.

Qëllimi kryesore këtij raporti është informimi i institucioneve vendimmarrëse për gjendjen e mjedisit në Kosovë, me qëllim që të dhënat e prezantuara të shërbejnë për hartimin e politikave adekuate mjedisore dhe për orientimin e zhvillimeve, planifikimeve dhe investimeve strategjike në sektorët të cilët kanë ndikim në mjedis, siç janë: ekonomia, industria, energjetika, transporti, bujqësia etj.

[1] *Ligji për mbrojtjen e mjedisit Nr. 03/L-025*

2. Përmbledhje e të gjeturave kryesore të raportit

Ajri - Cilësia e ajrit në territorin e Kosovës monitorohet përmes matjeve sistematike të rrjetit të stacioneve monitoruese që menaxhohet nga AMMK/IHMK, dhe përbëhet prej 12 stacioneve statike dhe 1 stacion mobil. Të dhënat nga monitorimi flasim për tejkalime të vlerave maksimale të lejuara, për disa parametra e në veçanti për PM10 dhe PM2.5, dhe kjo kryesore gjatë sezonit të dimrit. Raportimi i të dhënave bëhet edhe përmes sistemit online të raportimit. Sa i përket trendit të koncentrimit vjetor të parametrave të monitoruar, bazuar në të dhënat vjetore për periudhën 2013-2020, vërehet një rënie e ndjeshme e koncentrimit të ndotësve që mund të ndërlidhet edhe me masat që janë ndërmarrë për reduktimin e ndotjes. Procesi i identifikimit të burimeve të ndotjes i realizuar përmes inventarit të emisioneve në ajër, tregon se emetimet më të mëdha për PM10 dhe PM 2.5 vijën nga sektori i djegieve të vogla dhe industria. Emetimet më të mëdha për NOx vijnë nga sektori i industrisë dhe transportit ndërsa emetimet më të mëdha për SO2 vijnë nga industria. Emetimet vjetore të gazrave serrë në Kosovë janë vlerësuar rreth 9613 Gg (Giga gram) CO2 eq, (equivalent) ose rreth 9.6 milion ton CO2 eq. Burimi kryesor i emetimeve të gazrave serrë është sektori i energjisë me pjesëmarrje prej 86% të totalit te emetimeve, sektori i dytë është ai i bujqësisë, pylltarisë dhe përdorimit të tokës me 8%, sektori i mbeturinave përfaqëson 5% të totalit të emisioneve kurse sektori i proceseve industriale dhe përdorimit të produkteve me rreth 1%, është konstatuar po ashtu implementimi në nivel të ulët i ligjeve, akteve nënligjore dhe i politikave për sektorin e ajrit sikurse është rasti i politikave për kontrollin e emisionet nga burimet e lëvizshme dhe atyre për kontrollin e cilësisë së naftës. Nivel i ulët i zbatimit të kërkesave ligjore është edhe në nivelin lokal edhe pse Ligji për Cilësinë e Ajrit kërkon hartimin e Planeve Lokale të Veprimit për cilësi të ajrit. Deri me tani vetëm disa komuna në Kosovë kanë hartuar e aprovuar një dokument të tillë.

Uji - Cilësia e ujërave sipërfaqësore në Kosovë, vazhdon të jetë e ndikuar nga ndotja që vjen si rezultat i shkarkimeve të ujërave urbane dhe industriale, hedhjes së pakontrolluar të mbeturinave në lumenj, përdorimit të pesticideve dhe fertilizerëve në bujqësi si dhe dëmtimi i shtretërve të lumenjve nga shfrytëzimi i inerteve dhe ndërtimet ilegale. Aktualisht monitorimi i cilësisë së ujërave sipërfaqësore kryhet në 54 pika monitoruese në lumenj, ndërsa monitorimi i sasisë së ujërave kryhet në 26 stacione monitoruese. Ende nuk ka monitorim të rregullt të cilësisë së ujërave të liqeneve, dhe ujërave nëntokësore, sikurse që nuk ka as monitorim biologjik të ujërave sipërfaqësore. Treguesit e prezantuar në këtë raport tregojnë për prani të ndotësve organik në ujërat e lumenjve, megjithëse mund të konstatohet që ujërat sipërfaqësore nuk janë të rrezikuara nga eutrofikimi. Kosova ende nuk e ka të zhvilluar sistemin e trajtimit të ujerave të ndotura, meqenëse ndodhet në fazën e ndërtimit të impianteve për trajtimin e ujërave të zeza. Tashmë ka përfunduar ndërtimi i impianti për trajtimin e ujërave të zeza për regjionin e Prizrenit, ndërsa që impiantet tjera janë në fazën e studime të fisibilitetit dhe

realizimit të punimeve. Aktualisht impiante funksionale për trajtimin e ujërave të ndotura janë impianti i trajtimit të ujërave të ndotura në Skenderaj me kapacitet vjetor rreth 734,421 m^3, si dhe 2 impiante për trajtimin e ujërave të ndotura (Harilaq dhe Badovc) me kapacitet të vogël (104,750 m^3/vit).

Toka - Aktualisht Kosova, nuk ka program dhe as monitorim të rregullt të cilësisë së dheut/tokës. Ky aktivitet kryhet kryesisht përmes projekteve dhe aktiviteteve periodike. Sipas analizave të trendit të mbulushmërisë së tokave është konstatuar se ndërrimi i destinimit të tokave mbetet një nga sfidat kryesore mjedisore në sektorin e tokës. Është konstatuar se ka pasur rritje të sipërfaqeve të zonave urbane, zonave industriale e komerciale dhe atyre për nxjerrjen e mineraleve, kurse ka pasur humbje të sipërfaqeve për kategoritë e tokave bujqësore, kullotave dhe pyjeve, ndërsa që sipërfaqet e zonave të gjelbra dhe atyre rekreative kanë mbetur të njëjta. Rreth 7.35 % e sipërfaqeve të tokës në Kosovë janë identifikuar me intensitet eroziv shumë të fortë, 16.1 % të fortë, 35.4 % të mesëm, 24.55% të dobët, 10.1% shumë të dobët dhe 6.5% pa erozion. Bujqësia, konsiderohet si një nga burimet kryesore të ndotjes së tokave bujqësore, që vije si rezultat i përdorimit të plehrave kimike dhe kimikateve tjera për trajtimin e tokave. Po ashtu edhe industritë aktive dhe ato të vjetra janë burim potencial i ndotjes së tokave për shkak të gjenerimit të mbetjeve industriale dhe përdorimit të kimikateve që në disa raste ruhen në vende të pasigurta.

Zonat e mbrojtura dhe biodiversiteti - Gjatë vitit 2020, regjistri kombëtarë i zonave të mbrojtura është shtuar edhe për 7 zona të reja, duke e rritur numrin e zonave të mbrojtura në 217 zona me një sipërfaqe prej 125816.6 ha ose 11.53% e territorit të Kosovës. Përkundër rritjes së vazhdueshme të numrit të zonave të mbrojtura dhe sipërfaqes së tyre, menaxhimi efikas i zonave të mbrojtura dhe parandalimi i veprimeve ilegale në këto zona vazhdon të mbetet problem për institucionet e Kosovës. Ka ende zona të mbrojtura që gëzojnë status të veçantë të mbrojtjes të cilat ende nuk kanë organe menaxhuese përkatëse. Problem, vlerësohet të jetë edhe mungesa e planeve hapësinore, menaxhuese dhe rregulluese për disa nga këto zona. Nga monitorimi i faunës përmes kamerave kurthe janë marrë informacione për praninë e disa llojeve të rralla dhe të rrezikuara të faunës në Kosovë. Ka mungesë të programeve të veçanta për monitorimin e biodiversitetit në përgjithësi apo llojeve të veçanta në veçanti. Konsiderohen si pozitive dhe me rëndësi zbatimi i disa iniciativave dhe projekteve për menaxhimin ndërkufitarë të zonave natyrore.

Menaxhimi i Mbeturinave - Kosova vazhdon të ballafaqohet me mungesë të menaxhimit efikas të mbeturinave. Gjenerimi i mbeturinave për kokë banori është vlerësuar të 230.85kg/banorë/vit. Aktualisht në nivel nacional grumbullohet rreth 84% e mbeturinave të gjeneruara. Pjesa më e madhe e tyre deponohet në deponi sanitare, ndërsa që ende nuk ka sistem të organizuar të ndarjes në burim dhe riciklimit të mbeturinave. Menaxhimi i deponive sanitare të Kosovës, nuk është i mirë dhe ndër

problemet kryesore janë mos funksionimi i sistemeve të pompimit të ujërave të deponisë, kompresimi jo i mirë i mbeturinave të deponuara dhe mbulimi jo i mjaftueshëm i mbeturinave. Është evidentuar po ashtu edhe numër i madh i deponive ilegale në tërë territorin e Kosovës edhe pse ka pasur një progres të vogël në vitin 2020 (1489 në vitin 2019, dhe 1189 në vitin 2020). Përkundër angazhimit të vazhdueshme të institucioneve qendrore, komunave dhe donatorëve, deponitë ilegale vazhdojnë të jenë sfidë e këtij sektori. Aktivitetet për ndarjen në burim, trajtimin e mbeturinave, riciklimin e mbeturinave dhe aspektet tjera që ndërlidhen me ekonominë qarkore ende janë në një shkallë të ulët. Krahasuar me vitin 2019, gjatë vitit 2020 ka pasur gjenerim më të madh të mbeturinave spitalore, që ka ardhur si rezultat në përballje me pandeminë COVID19.

Shëndeti publik- Numri i sëmundjeve ambientale të regjistruara vazhdon të ketë një trend linearë në Kosovë. Në disa raste është regjistruar një ngritje e ndjeshme e numrit të disa sëmundjeve që ndërlidhen me aspektet mjedisore. Gjatë vitit 2020, duhet të veçohet numri i madhe i të sëmurëve me COVID19. Megjithëkëtë në Kosovë ende nuk ka një studim të detajuar dhe të bazuar në tregues, që do të vlerësonte ndikimin real të gjendjes së mjedisit në shëndetin publik. Sipas të dhënave statistikore mbi shkaqet e vdekjeve në Kosovë konstatohet se numri më i madhe i vdekjeve, sa i përket shkaqeve që ndërlidhen me mjedisit janë ato nga sëmundjet e sistemit të qarkullimit të gjakut, tumoret dhe nga sëmundjet e sistemit të frymëmarrjes. Mosha mesatare e të vdekurve në Kosovë vlerësohet të jetë 73.1 vjet. Kontroll i ujit të pijshëm tregon se rreth 99.4% e testeve kanë qenë në përputhshmëri me standardet vendore të cilësisë së ujit.

Shfrytëzimi i resurseve natyrore - Shfrytëzimi i gurit dhe resurseve tjera minerare që realizohet përmes gurëthyesve, e cila është një nga format më të shpeshta të shfrytëzimit të resurseve natyrore në Kosovë. Gjatë vitit 2020 janë lëshuar 228 licenca për shfrytëzim të gurit dhe 204 licenca për hulumtime të rezervave të gurit. Të dhënat flasin se ka edhe operatorë ilegal që merren me këtë veprimtari. Vlerësohet se gjatë vitit 2020, sipas planifikimit janë shfrytëzuar 157,970.95 m^3 masë drunore nga pyjet e Kosovës, nga sektori privat dhe ai publik. Në këtë vlerësim nuk janë përfshirë prerjet ilegale të pyjeve. Kurse ,sa i përket ujit, sasia më e madhe e saj shfrytëzohet për pije si dhe nga sektori i amvisërisë, sektori i industrisë dhe ai i ujitjes së tokave.

Masat e ndërmarra për përmirësimin e gjendjes së mjedisit - Kosova vazhdon angazhimin e saj në harmonizimin e legjislacionit nacional me direktivat e BE-së, megjithëse sfidë mbetet implementimi i tyre. Janë hartuar dhe aprovuar strategji dhe plane veprimi për të gjithë sektorët mjedisore, si në nivelin qendror dhe atë lokal mirë po niveli i zbatimit të tyre është i pjesshëm. Edhe pse gjatë vitit 2020 janë shtuar aktivitetet inspektuese dhe mbikëqyrëse në sektorin e mbrojtjes së natyrës, aktivitetet ilegale që degradojnë dhe dëmtojnë mjedisit janë ende në numër shqetësues. Ndonëse është rritur buxheti për projekte kapitale mjedisore, dhe gjithashtu është rritur edhe numri i projekteve nga donatorët, nevoja dhe kërkesa për investime në mjedis mbetet ende e lartë. Çështja e mjedisit në Kosovë ende trajtohet me prioritet të ulët nga Qeveria e Kosovës.

3. Gjendja e mjedisit

3.1. Ajri

3.1.1 Cilësia e ajrit

Cilësia për gjendjen e ajrit në territorin e Kosovës është vlerësuar nga matjet sistematike të stacioneve monitoruese në vend. MMPHI - AMMK/IHMK, ka një sistem te monitorimit prej 12 stacioneve dhe një stacion mobil (fig.1).

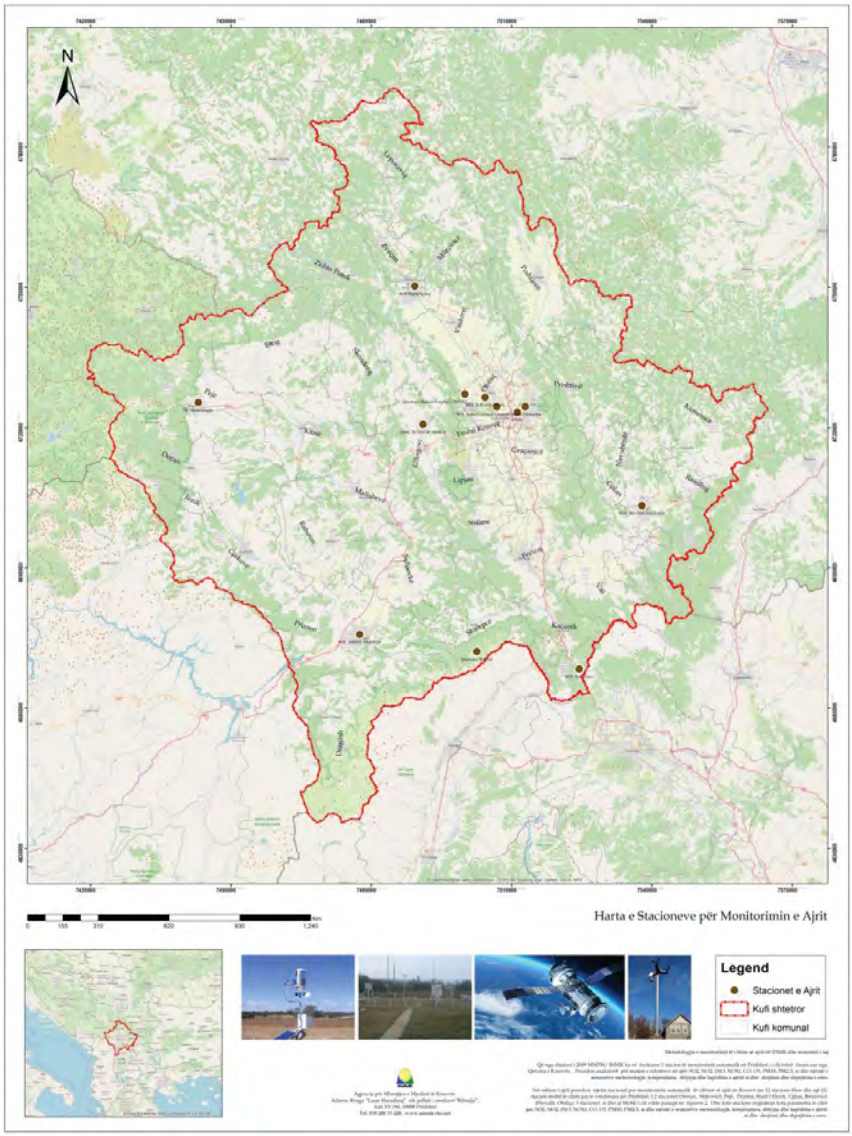

Figura 1: *Vendndodhja e stacioneve për monitorim të cilësisë së ajrit*

Në stacionet monitoruese bëhet monitorimi i grimcave të pluhurit (PM10, PM2.5), NO2, SO2, O3 dhe CO. Tabela me të dhëna për stacionet monitoruese dhe parametrat e monitoruar është prezantuar në **shtojcën 1** të Raportit.

Normat e cilësisë së ajrit të zbatueshme për monitorimin e cilësisë së ajrit në Kosovë janë të përcaktuara sipas Udhëzimit Administrativ Nr.02/2011 për normat e cilësisë së ajrit, të cilat janë të prezantuara në **shtojcën 2** të këtij raporti.
Raportimi i të dhënave bëhet edhe përmes sistemit online të raportimi për cilësi të ajrit nga rrjeti i monitorimit që administrohet nga Instituti Hidrometeorologjik i Kosovës[2].
Monitorimi i cilësisë së ajrit në Kosovë është ndarë në dy zona: **Aglomerati -AKS1** (Prishtina), me stacionet IHMK, Rilindja, Obiliqi, Dardhishtë dhe Palaj), dhe **Zona ZKS1 (Pjesa tjetër e Kosovës)** me stacionet në Gjilani, Peja, Prizreni, Drenasi, Brezovicë, Mitrovica dhe Hani i Elezit.
Në tabelën 1, janë të prezantuara të dhënat për cilësinë e ajrit sipas parametrave të monitoruar dhe sipas stacioneve relevante për vitin 2020. Të dhënat flasin se ka pasur tejkalime të vlerave të lejuara kryesisht për parametrin PM10, pothuajse në të gjitha stacionet monitoruese. Në stacionet në Gjilan dhe Pejë janë regjistruar numri më i madh i rasteve të tejkalimeve 82 raste, në Prishtinë IHMK janë regjistruar 57 raste të tejkalimeve, në atë te pallati ish-Rilindja 78 raste, në Prizren 53 raste, në Drenas 42 raste, në Mitrovicë 54 dhe në Obiliq 62 raste.
Numri më i madhe i rasteve të tejkalimeve është regjistruar gjatë sezonit vjeshtë - dimër, që është si rezultat i përdorimit të lëndëve djegëse për ngrohje. Në këto sezone kushtet meteorologjike ndikojnë shumë në cilësinë e ajrit për shkak të lagështisë së ajrit, të reshurave atmosferike, mjegullave etj.
Tejkalime të normave të cilësisë së ajrit janë regjistruar edhe për parametrin PM2.5, ndërsa që parametrat tjerë të monitoruar kane qenë brenda normave të cilësisë.

Tabela 1: Të dhënat për cilësinë e ajrit sipas parametrave dhe stacioneve monitoruese për vitin 2020

Zona: Aglomerati -AKS1 (Regjioni i Prishtinës)				
Stacioni: Prishtinë, IHMK				
Parametri	Përqendrimi vjetor mesatar	Tejkalimet 24 h	Tejkalimet 8 h	Tejkalimet 1 h
PM10	32.5 µg/m3	57		
PM2.5	22.9 µg/m3			
NO2	20.3 µg/m3			0
SO2	*13.9 µg/m3*	0		0
O3	*43.6 µg/m3*		1	
CO	*1.9 mg/m3*		0	
Stacioni: Prishtinë, Rilindja				
Parametri	Përqendrimi vjetor mesatar	Tejkalimet 24 h	Tejkalimet 8 h	Tejkalimet 1 h
PM10	37.4 µg/m3	78		
PM2.5	24.0 µg/m3			

[2] http://ihmk-rks.com/t/?page=1,5 dhe http://kosovoairquality.rks-gov.net/secure/index2.html

NO2	26.0 µg/m3			1
SO2	*11.0 µg/m3*	0		0
O3	*46.3 µg/m3*		3	
CO	*1.5 mg/m3*		0	
Stacioni: Drenas				
Parametri	Përqendrimi vjetor mesatar	Tejkalimet 24 h	Tejkalimet 8 h	Tejkalimet 1 h
PM10	25.9 µg/m3	42		
PM2.5	19.3 µg/m3			
NO2	12.7 µg/m3			0
SO2	*6.1 µg/m3*	0		0
O3	*49.7 µg/m3*		4	
CO	*0.3 mg/m3*		0	
Stacioni: Obiliq				
Parametri	Përqendrimi vjetor mesatar	Tejkalimet 24 h	Tejkalimet 8 h	Tejkalimet 1 h
PM10	30.1 µg/m3	62		
PM2.5	21.5 µg/m3			
NO2	18.0 µg/m3			0
SO2	*14.6 µg/m3*	0		2
O3	*35.0 µg/m3*		0	
CO	*1.5 mg/m3*		1	
Stacioni: Dardhishtë				
Parametri	Përqendrimi vjetor mesatar	Tejkalimet 24 h	Tejkalimet 8 h	Tejkalimet 1 h
PM10	30.4 µg/m3	54		
PM2.5	20.9 µg/m3			
NO2	10.4 µg/m3			0
SO2	*15.5 µg/m3*	0		0
O3	*42.2 µg/m3*		0	
CO	*2.4 mg/m3*		3	
Stacioni: Palaj				
Parametri	Përqendrimi vjetor mesatar	Tejkalimet 24 h	Tejkalimet 8 h	Tejkalimet 1 h
PM10	17.6 µg/m3	12		
PM2.5	12.6 µg/m3			
NO2	8.2 µg/m3			0
SO2	*7.6 µg/m3*	0		0
O3	*51.7 µg/m3*		0	
CO	*0.2 mg/m3*		0	
Zona ZKS1 (Pjesa tjetër e Kosovës)				
Stacioni: Prizren				
Parametri	Përqendrimi vjetor mesatar	Tejkalimet 24 h	Tejkalimet 8 h	Tejkalimet 1 h
PM10	29.6 µg/m3	53		
PM2.5	22.1 µg/m3			
NO2	17.8 µg/m3			0
SO2	*8.4 µg/m3*	0		0
O3	*58.8 µg/m3*		17	
CO	*0.4 mg/m3*		0	
Stacioni: Gjilan				
Parametri	Përqendrimi vjetor mesatar	Tejkalimet 24 h	Tejkalimet 8 h	Tejkalimet 1 h
PM10	39.4 µg/m3	82		
PM2.5	29.3 µg/m3			

NO2	18.9 µg/m3			0
SO2	*5.5 µg/m3*	0		0
O3	*50.6 µg/m3*		2	
CO	*0.5 mg/m3*		0	
Stacioni: Hani i Elezit				
Parametri	Përqendrimi vjetor mesatar	Tejkalimet 24 h	Tejkalimet 8 h	Tejkalimet 1 h
PM10	25.6 µg/m3	34		
PM2.5	17.6 µg/m3			
NO2	18.0 µg/m3			0
SO2	*5.5 µg/m3*	0		0
O3	*52.8 µg/m3*		1	
CO	*0.2 mg/m3*		1	
Stacioni: Mitrovicë				
Parametri	Përqendrimi vjetor mesatar	Tejkalimet 24 h	Tejkalimet 8 h	Tejkalimet 1 h
PM10	29.2 µg/m3	54		
PM2.5	22.1 µg/m3			
NO2	14.1 µg/m3			0
SO2	*42.1 µg/m3*	0		0
O3	*26.5 µg/m3*		0	
CO	*0.3 mg/m3*		0	
Stacioni: Pejë				
Parametri	Përqendrimi vjetor mesatar	Tejkalimet 24 h	Tejkalimet 8 h	Tejkalimet 1 h
PM10	36.4 µg/m3	82		
PM2.5	28.7 µg/m3			
NO2	14.3 µg/m3			0
SO2	*10.2 µg/m3*	0		0
O3	*35.9 µg/m3*		1	
CO	*0.6 mg/m3*		1	
Stacioni: Brezovicë				
Parametri	Përqendrimi vjetor mesatar	Tejkalimet 24 h	Tejkalimet 8 h	Tejkalimet 1 h
PM10	7.6 µg/m3	1		
PM2.5	5.7 µg/m3			
NO2	1.5 µg/m3			0
SO2	*3.8 µg/m3*	0		0
O3	*92.4 µg/m3*		18	
CO	*0.3 mg/m3*		0	

Sa i përket trendit të koncentrimit vjetor të parametrave të monitoruar, bazuar në të dhënat vjetore për periudhën 2013-2020, vërehet një rënie e ndjeshme e koncentrimit të ndotësve që mund të ndërlidhet edhe me masat që janë ndërmarrë për reduktimin e ndotjes. Trendi i rënies së koncentrimit është evident sidomos në rastin e parametrave PM10 dhe PM2.5 (figura 2 dhe figura 3).

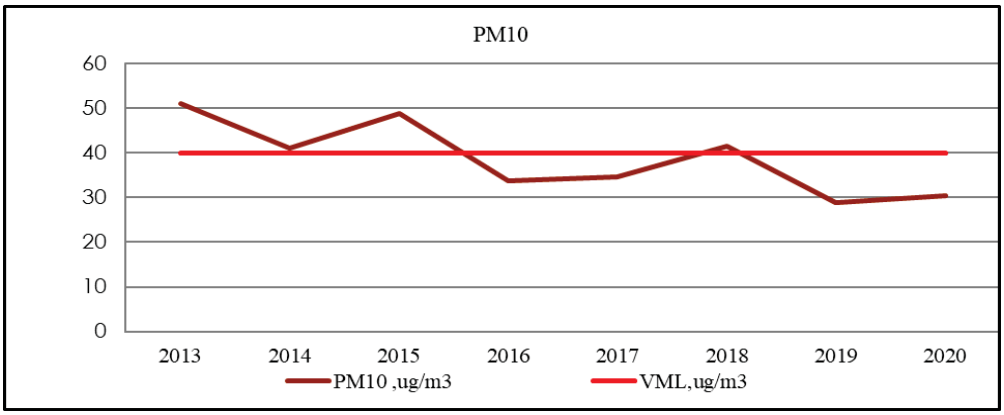

Figura 2: *Trendi i mesatareve vjetore të PM10 për vitet 2013-2020*

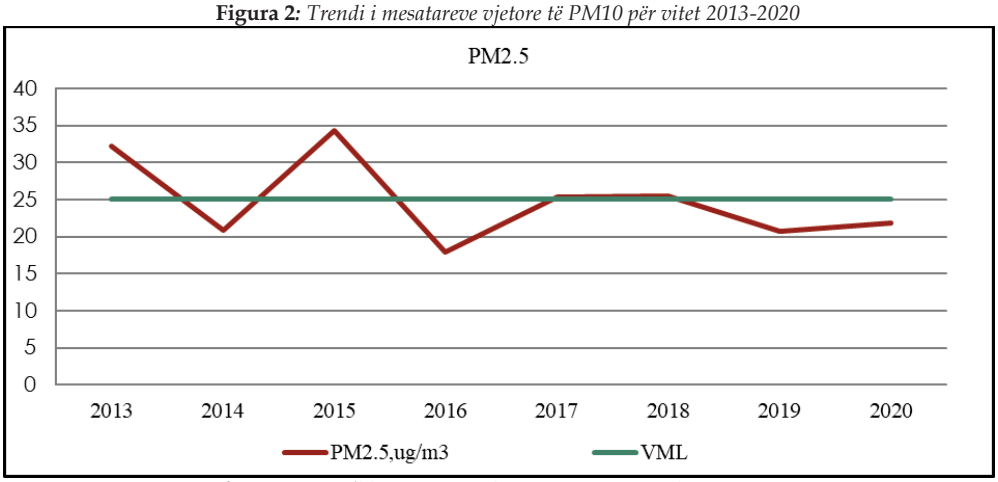

Figura 3: *Trendi i mesatareve vjetore të PM2.5 për vitet 2013-2020*

Trendi i koncentrimit vjetor për periudhën 2013-2020 për parametrat tjerë të cilësisë së ajrit është prezantuar në **aneksin 3**.
Detaje me specifike për cilësinë e ajrit në Kosovë për vitin 2020 gjeni në „ Raportin vjetor për gjendjen e ajrit në Kosovë"[3].

3.1.2. Emisionet në ajër

Gjatë vitit 2020 - 2021, AMMK në mbështetje të projektit "Sistemi i menaxhimit të informacionit për cilësinë e ajrit, ndryshimit të sjelljes dhe shërbimet e komunikimit" i mbështetur nga Fondacioni i Mijëvjeçarit të Kosovës (MFK). Në kuadër të këtij projekti

[3] *Raporti per gjendjen e ajrit ne Kosove 2020 (http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_për_gjendjen_e_ajrit_në_Kosovë_per_vitin_2020_(final_web_alb).pdf)*

është bërë identifikimin e burimeve të ndotësve të ajrit për gjithë territorin e Kosovës dhe është krijuar një inventar i emisioneve të ajrit për Kosovën[4].

Inventari i emisioneve ofron një vlerësim të vendndodhjes dhe sasisë së ndotësve që lirohen në ajër nga burime të ndryshme. Inventari është një nga mjetet kryesore të përdorura në menaxhimin e cilësisë së ajrit me që ofron informata përmes të cilave kuptojmë se cilët janë kontribuuesit relativ sipas aktiviteteve dhe burimeve, duke mundësuar kështu ndërmarrjen e veprimeve efektive për të zvogëluar emetimet dhe për të përmirësuar cilësinë e ajrit ne ambient. Në kuadër të përgatitjes së inventarit të emisioneve janë vlerësuar ndotës: grimcat e materieve : PM_{10}, $PM_{2.5}$, oksidet e azotit (NOx), dyoksidi i sulfurit (SO_2), monoksidi i karbonit (CO), komponimet e përgjithshme jo-metanore të paqëndrueshme (NMVOC), arseni (As), kadmium (Cd), zhiva (Hg) dhe plumbi (Pb).

Metodologjia dhe burimet e të dhënave - Krijimi i inventarit të emisioneve u bazua në një metodologji të përcaktuar nga Agjencia Evropiane e Mjedisit[5] dhe u mbështet nga të dhënat ekzistuese në Kosovë. Këtu janë përfshirë edhe të dhënat nga inventarët e tjerë të krijuar nga Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës dhe Agjencia Japoneze për Bashkëpunim Ndërkombëtar për zona specifike të Kosovës dhe për qëllime të tjera.

Në nivel kombëtar, të dhënat u mblodhën nga institucione të tilla si Agjencia e Statistikave të Kosovës, Agjencia Kadastrale e Kosovës dhe Ministria e Infrastrukturës. Në nivelin lokal, të dhënat u mblodhën nga komunat e qyteteve. Në disa raste, të dhëna specifike janë marrë nga studime të tjera të tilla si ato të ndërmarra nga Bashkimi Evropian. Të dhënat në Inventarin e Emisioneve përfaqësojnë në mënyrë të veçantë vitin 2018. Ky vit u caktua pasi që është vlerësuar se të dhënat në dispozicion për krijimin e inventarit ishin më të sakta dhe të besueshme.

Në inventar janë përfshirë burimet e mëposhtme të emetimit, të cilave ju referohemi si "sektorë":

- Djegiet e vogla - ngrohja e shtëpive (përfshirë edhe gatimin) shërbimet publike dhe bizneset;
- Transporti: rrugët dhe aviacioni;
- Industria: termocentralet dhe instalimet e mëdha industriale;
- Bujqësia;
- Deponitë (Mbeturinat);
- Minierat dhe guroret, dhe
- Burimet natyrore (pyjet).

[4] *"Menaxhimi i projektit, Sistemit të Menaxhimit të Informacionit për cilësinë e ajrit, ndryshimit të sjelljes dhe shërbimet e komunikimit 'DETYRA 1: Azhurnimi i inventarit të emisioneve: Metodologjia e hollësishme për inventarizimin e emetimeve të substancave në Kosovë dhe fushëveprimi i bazës së të dhënave elektronike*

[5] *Raporti i AEM Nr. 13/2019; Libri udhëzues për inventarin e emisioneve të ndotësve të ajrit EMEP /AEM 2019 - Agjencia Evropiane e Mjedisit (europa.eu)*

Rezultatet dhe përfundimet- Një përmbledhje e emisioneve në Kosovë në vitin 2018 për secilin sektor është paraqitur tabelën 2 dhe në figurën 4.

Tabela 2. Emisionet në Kosovë në vitin 2018 për ndotësit kryesorë sipas sektorëve

Ndotësit	Djegiet e vogla	Transporti	Industria	Bujqësia	Guroret	Gjithsejtë
	(Mg/vit)	*(Mg/vit)*	*(Mg/vit)*	*(Mg/vit)*	*(Mg/vit)*	*(Mg/vit)*
PM10	18 883	4 174	14 003	1 443	112	38 616
PM2.5	18 397	1 860	6 372	204	11	26 846
NOx	1 976	14 169	26 971	4 028	0	47 145
SO2	1 745	9.5	44 201	2,8	0	45 958

Sikurse shihet edhe nga tabela dhe figura emetimet më të mëdha për PM10 dhe PM 2.5 vijën nga sektori i djegieve të vogla dhe industria. Emetimet më të mëdha për NOx vijnë nga sektori i industrisë dhe transportit ndërsa emetimet më të mëdha për SO2 vijnë nga industria.

Emetimi i ndotësve të tjerë, siç janë metalet e rënda, është rreth 630 kg / vit, dhe emetimi i përbërjeve të paqëndrueshme jo-metane (NMVOCs) - rreth 28 Mg / vit.

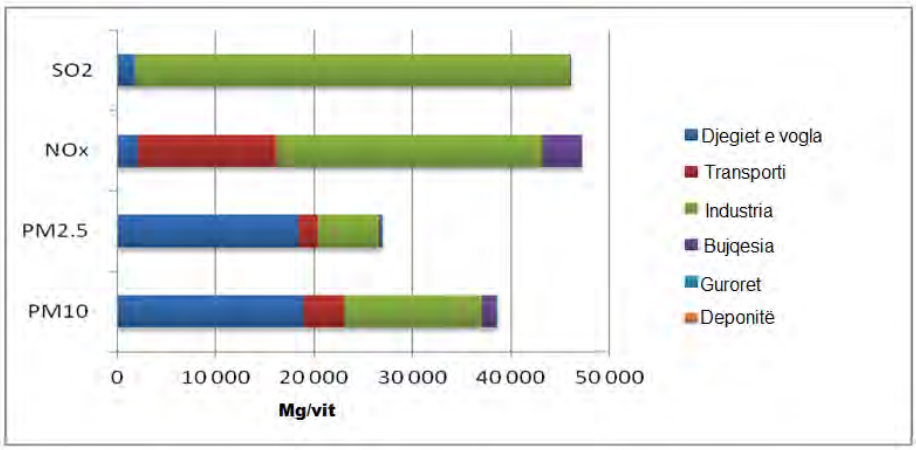

Figura 4. *Emisionet në Kosovë në vitin 2018 për ndotësit kryesorë sipas sektorëve [mg / vit]*

Figura 4 paraqet pjesëmarrjen e sektorëve në emetimet e ndotësve kryesor, kurse figurat 5 dhe 6, tregojnë shtrirjen (lokacionet) e emisioneve të PM10 dhe NOx.

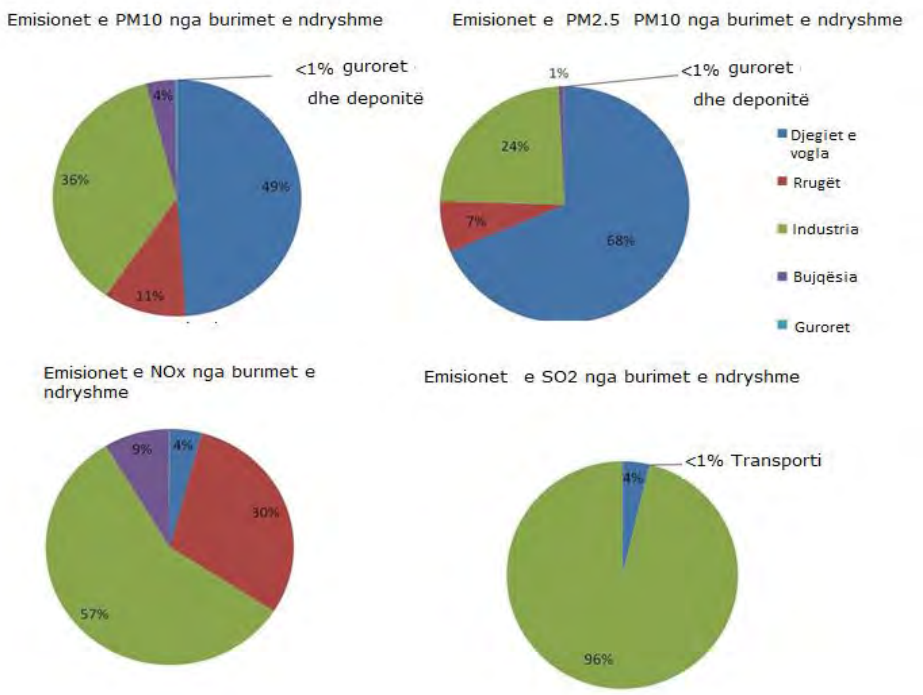

Figura 5. *Pjesëmarrja e sektorëve (burimeve) në emetimet e ndotësve kryesorë*

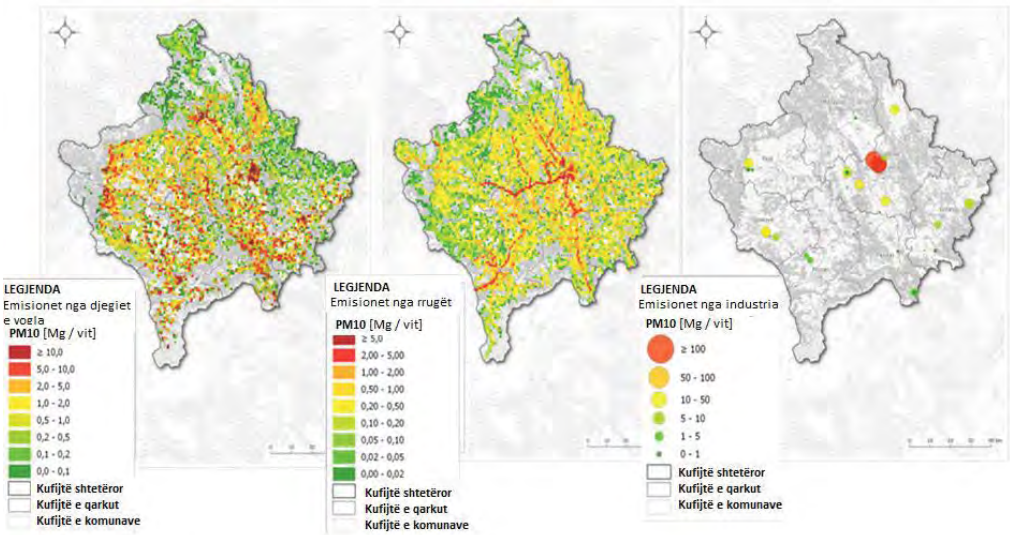

Figura 6: *Emetimi vjetor i PM10 për burimet kryesore*

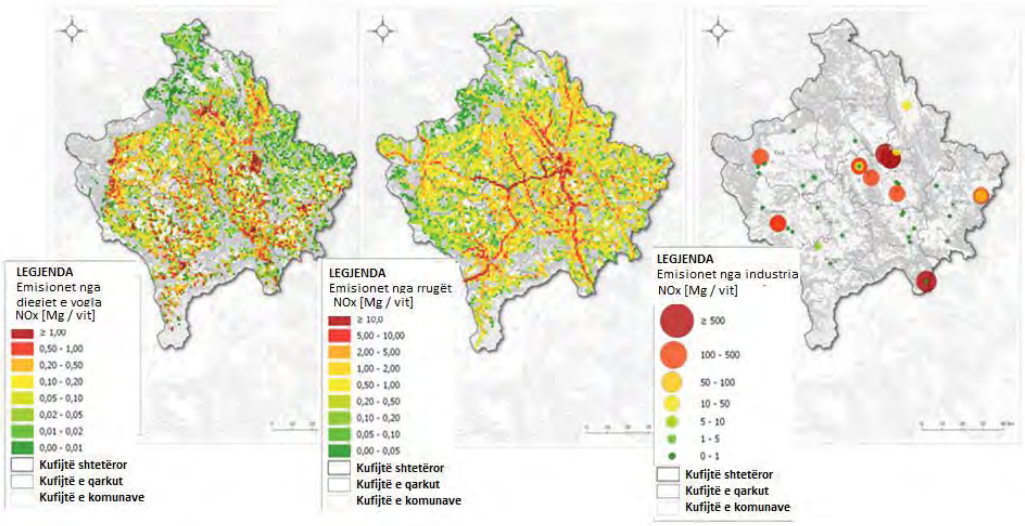

Figura 7: *Emetimi vjetor i NOx për burimet kryesor*

Duke u bazuar në të dhënat e prezantuara lidhur me inventarin e emisioneve në ajër për Kosovë mundë të nxirren këto përfundime:

- Burimet më të mëdha të emetimeve të PM10 dhe PM2.5 janë djegiet e vogla, kryesisht ngrohja shtëpiake. Në përgjithësi, pothuajse 50% e PM10 dhe 68% e PM2.5 vjen nga djegiet e vogla. Industria është e dyta për nga madhësia me 37% për PM10 dhe 24% për PM2.5. Transporti, kryesisht trafiku rrugor, është burimi i tretë me 11% dhe 7% të aksioneve. Sektorët e mbetur përbëjnë më pak se 5% të shkarkimeve.
- Industria dhe transporti, kryesisht trafiku rrugor, janë burimet më të mëdha të emetimeve të NOx. Industria përfaqëson 57% dhe transporti 30%.
- Industria është burimi më i madh i emetimeve të SO2 me 96%.
- Shumica e emetimeve të PM10, PM2.5 dhe NOx ndodhin në zonat urbane dhe përgjatë rrugëve kryesore.
- Djegiet e vogla janë burimi kryesor i emetimit të metaleve të rënda, CO dhe NMVOC. Sidoqoftë, emetimet e metaleve të rënda dhe NMVOC nga industria nuk janë përfshirë.

3.1.3. Emisionet e gazrave të serrës

Në kuadër të aktiviteteve për vitin 2020-2021, AMMK ka bërë edhe vlerësimin e emetimeve të gazrave serrë për vitin 2019.

Emetimet vjetore të gazrave serrë në Kosovë për vitin 2019 janë vlerësuar rreth 9613 Gg (Giga gram) CO2 eq, (equivalent) ose rreth 9.6 milion ton CO2 eq. Burimi kryesor i emetimeve të gazrave serrë është sektori i energjisë me pjesëmarrje prej 86% të totalit te emetimeve. Sektori i dytë është ai i bujqësisë, pylltarisë dhe përdorimit të

tokës me 8%. Sektori i mbeturinave përfaqëson 5% të totalit të emisioneve kurse sektori i proceseve industriale dhe përdorimit të produkteve me rreth 1% (tabela 3 dhe figura 8).

Tabela 3: Emetimet e përgjithshme të gazrave të serrës në Kosovë sipas sektorëve për vitin 2019

Emetimet e GHG në Kosovë për vitin 2019	Gg CO_2 eq.
Energjia	8624
Proceset industriale dhe përdorimi i produkteve	130
Bujqësia, pylltaria dhe përdorimi i tokave	773
Mbeturinat	457
Totali i emetimeve	9613

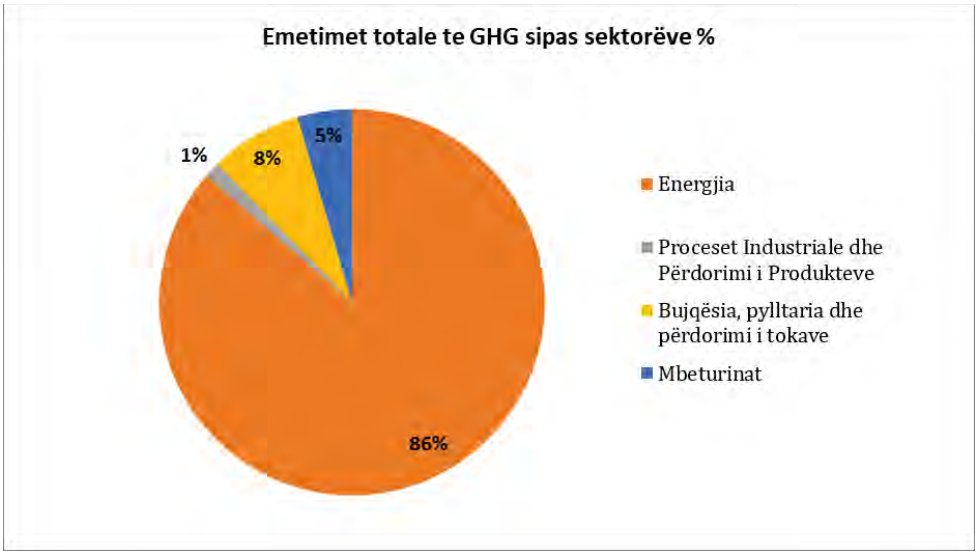

Figura 8: *Emetimi i GHG sipas sektorëve (%)*

Kategoritë kyçe të emetimeve të gazrave të serrës sipas IPCC (Paneli Ndërqeveritarë për Ndryshime Klimatike) janë: industria e energjisë, transporti rrugor, industria prodhuese dhe ndërtimit, fermentimi enterik, deponimi i mbeturinave të ngurta, prodhimi i çimentos, ujërat urbane, emetimet e drejtpërdrejta nga menaxhimi i tokës, menaxhimi i plehut etj. Për më shumë detaje tabela 4.

Tabela 4: Kategoritë kyçe të emetimeve për vitin 2019 sipas IPCC

Kodi i kategorisë sipas IPCC	Kategoria sipas IPCC	Gazi serrë i emetuar	2019 (Gg CO2 eq.)
1.A.1	Industritë e Energjisë	CO_2	6316
1.A.3	Transporti Rrugor	CO_2	1337
1.A.2	Industria Prodhuese dhe e Ndërtimit	CO_2	561

3.A.1	Fermentimi Enterik	CH_4	476
1.A.4	Sektorët e tjerë të Energjisë	CO_2	410
4.A	Deponimi i Mbeturinave të Ngurta	CH_4	277
2.A.1	Prodhimi i Çimentos	CO_2	216
4.D	Ujërat Urbane dhe Shkarkimet në Ujëra	CH_4 & N_2O	105
3.C.4	Emetimet Direkte të N2O nga Menaxhimi i Tokës	N_2O	89
3.A.2	Menaxhimi i Plehut	CH_4	69
1.B.1	Lëndët djegëse të ngurta	CH_4	36
3.C.5	Emetimet Indirekte të N2O nga Menaxhimi i Tokës	N_2O	33

Gazi kryesor i emetuar është CO_2 me 88%, metani merr pjesë me 10% të emetimeve totale, ndërsa N_2O dhe HFC marrin pjesë me rreth 1% të emetimeve (figura 9).

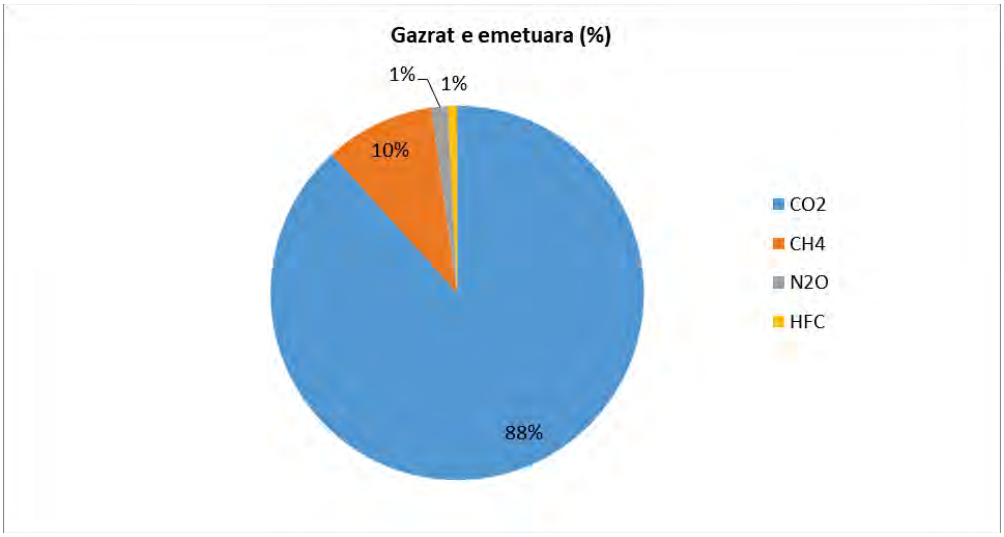

Figura 9: *Gazrat totale te emetuara (%)*

Trendi i emisioneve totale të GHG në Kosovë gjatë periudhës 2014-2019 (figura 10), shënon një trend jo linear. Viti 2014 ka emetimet më të ulëta (8811 Gg CO_2 eq.), ndërsa viti 2016 me emetimet më të larta (10641 Gg CO_2). Viti 2019 me 9995 Gg CO_2 eq., shënon një tendencë të rritjes së emetimeve krahasuar me vitin paraprak 2018 (9852 Gg CO_2 eq.) Totali i emetimeve te gazrave serrë në Kosovë është e varur shumë nga sasia e energjisë së prodhuar nga thëngjilli që është burimi kryesor i emetimeve të gazrave të serrës në vendin tonë.

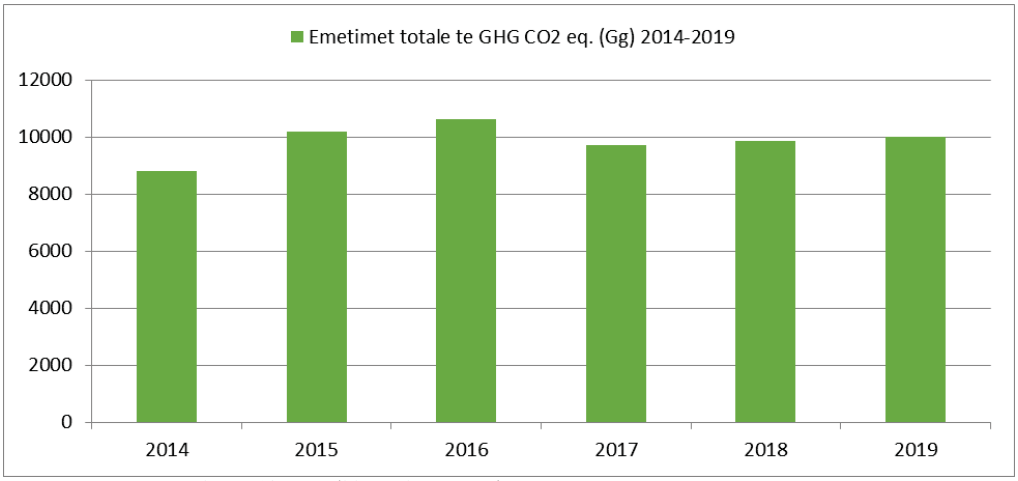

Figura 10: *Trendi i emetimeve totale të gazrave në Kosovë 2014-2019*

Krahasuar me shtetet tjera në Evropë, Kosova ka emetime më të ulëta (5 ton CO_2 ekuivalent) për kokë banori se sa mesatarja e Bashkimit Evropian, po ka emetime më të larta se sa disa nga vendet e rajonit. Ndërsa sa i përket emetimeve të CO_2 për njësi të BPV (Bruto Prodhimi Vendor), Kosova me 0,5 kg CO_2 ka emetime më të larta se mesatarja e Bashkimit Evropian dhe më të larta se sa vendet tjera të regjionit përjashtuar Bosnje dhe Hercegovinën.
Për më shumë detaje për emetimet e gazrave serrë në Kosovë mundë të shihni edhe Raportin Emetimet e GHG në Kosovë 2014-2019[6].

3.2. Uji

Zhvillimi industrial, urbanizimi, bujqësia intensive janë vetëm disa prej faktorëve që ndikojnë në ndotjen e ujërave. Përkundër angazhimit të vazhdueshëm, shfrytëzimi i pakontrolluar i resurseve ujore dhe dëmtimi i shtretërve të lumenjve, ende mbetet një nga format e degradimit të resurseve tona ujore.

Presionet në ujëra vijnë kryesisht si pasojë e rritjes së vëllimit të ujërave të shkarkuara pa trajtimin adekuat fizik, kimik e biologjik. E gjithë kjo ndikon në rritjen e vlerave të parametrave fizikë, kimik dhe mikrobiologjik në trupat ujorë. Presione të tjera nga reshjet janë shpëlarja e tokave bujqësore dhe sipërfaqeve të tjera ndotëse me ç 'rast vije deri te rritja e materieve të suspenduara, materive inorganike (fertilizerët-N, P, K, NH_4^+ etj.) dhe atyre organike (PCB, Herbicide etj). Ndër presionet më të mëdha në trupat ujorë janë shkarkimet industriale të veprimtarive të ndryshme.

[6] *Raporti i emetimeve te gazrave te serres 2014-2019 (http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_GHG_2014-2019_(final_ueb_version).pdf)*

3.2.1. Cilësia e ujërave sipërfaqësore

Monitorimin e ujërave të lumenjve në territorin e Republikës së Kosovës e bën Instituti Hidrometeorologjik i Kosovës. Cilësia e këtyre lumenjve përcaktohet në bazë të analizave fizike, kimike dhe metaleve të rënda. Rrjeti i monitorimit ka gjithsej 54 vend- mostra (stacion monitoruese). Parametrat fizik që aktualisht monitorohen janë 10 parametra fizikë (maten 11 herë në vit), 39 parametra kimik (maten 11 herë në vit) dhe 8 metale të rënda (2 herë në vit). Në **shtojcën 4 dhe 5** të raportit, janë prezantuar stacionet monitoruese të lumenjve, parametrat që monitorohen dhe frekuenca e matjeve. Në këtë raport gjendjen e ujërave është pasqyruar përmes treguesve (parametrave): Oksigjeni i tretur (mg/l O_2); Shpenzimi biokimik i oksigjenit- $SHBO_5$ (mg/l O_2), Shpenzimi kimik i oksigjenit - SHKO (mg/l O_2); Karboni organik total - C (mg/l); Fosfori total – P (mg/l), Materiet totale të suspenduara-MTS (mg/L). Vlerat e prezantuara në grafikun janë si vlera mesatare për vitet 2018 dhe 2019. Parametrat si: oksigjeni i tretur (O2), oksigjeni biokimik i shpenzuar për 5 ditë ($SHBO_5$), shpenzimi kimik i oksigjenit (SHKO), tregojnë nivelin e ndotjes organike dhe bakteriologjike të ujit i cili hynë në grupin e parametrave të cilët pritet të kenë presione nga ato dukuri që u cekën më lartë. Derisa, prezenca e fosforit (P_{tot}) shkakton eutrofikimin në ujëra.

Pellgu i Drinit të Bardhë – Në këtë pellg përzgjedhja e pikave monitorues është bërë për dy lumenjtë: lumi Drini i Bardhë dhe lumi Ereniku (figura 11), ku si vlera mesatare vjetore të ngritura paraqiten shpenzimi kimik i oksigjenit /mg/l O_2 (SHKO) dhe atë në stacionet monitoruese përgjatë rrjedhjes së lumenjëve duke përjashtuar stacionet referente (vendburimet).

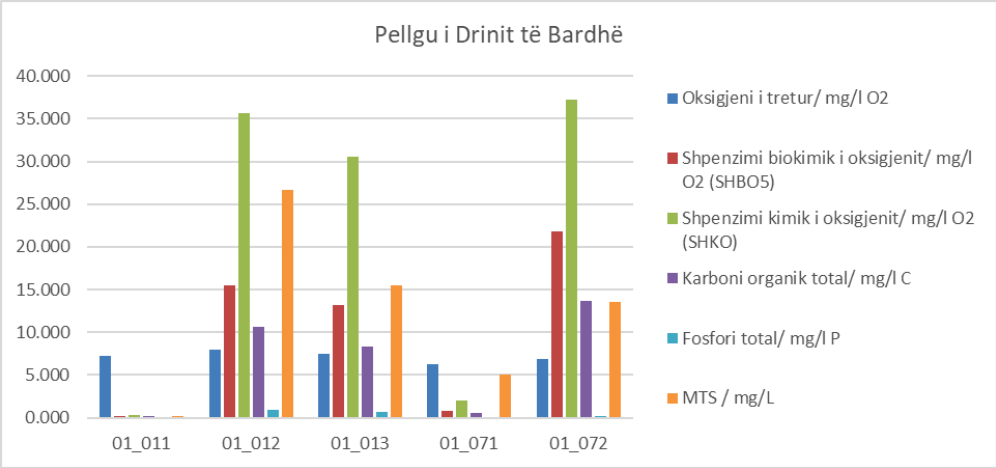

Figura 11: *Treguesit e përzgjedhur nga monitorimi i cilësisë së ujërave në lumenjëve- IHMK 2020 (Pellgu i Drinit të Bardhë)*

Pellgu i Ibrit – Në këtë pellg përzgjedhja e pikave monitoruese është bërë për këta lumenj: Ibri, Sitnica, Prishtevka, Graqanka dhe Drenica (figura 12), nga ku vërehet se lumi Prishtevka/Bresje, pothuajse me të gjithë parametrat e paraqitur tregon vlera më të ngritura, ngase vetë shtrirja e lumit është përgjatë zonës më të populluar dhe që përfshinë edhe zona industriale.

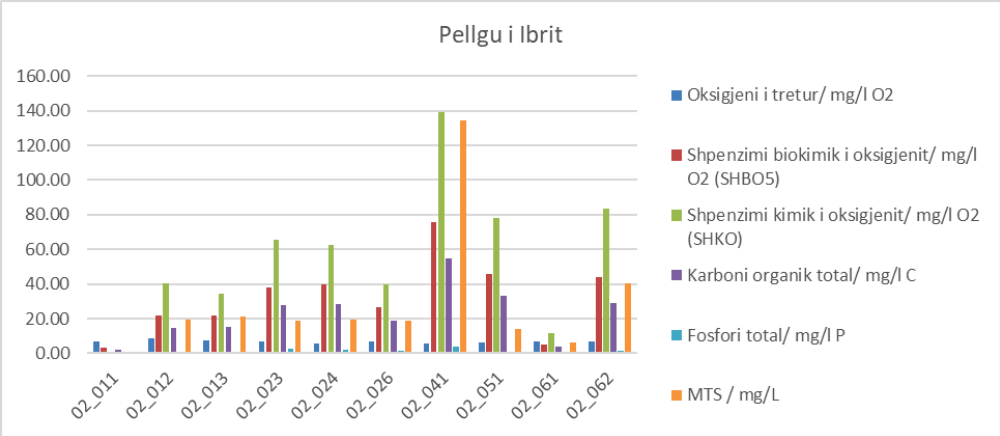

Figura 12: *Treguesit e përzgjedhur nga monitorimi i cilësisë së ujërave në lumenjve- IHMK 2020 (Pellgu i Ibrit)*

Pellgu i Moravës së Binçës dhe Lepencit - Në pellgun Morava e Binçës është përzgjedhur lumi Morava e Binçës me gjithsej katër stacione monitoruese (figura 13), ku pothuajse në të gjitha stacionet monitoruese ka ngritje të këtyre gjashtë parametrave. Ndërsa në Pellgun Lepencit, janë përzgjedhur dy lumenj: ai i Lepencit dhe Nerodimja.

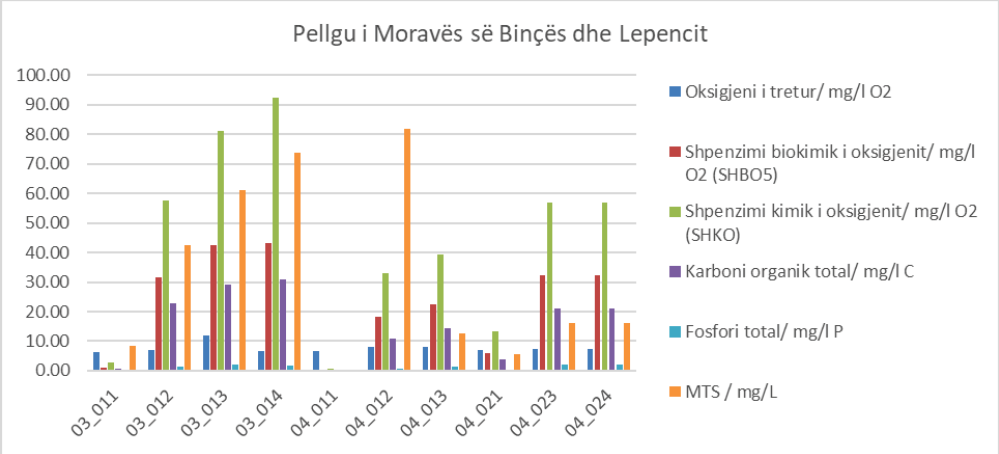

Figura 13: *Treguesit e përzgjedhur nga monitorimi i cilësisë së ujërave në lumenjve- IHMK 2020 (Pellgu i Moravës së Binçës dhe Lepencit)*

Bazuar në këto tri grafike (shtrirjen territoriale në të gjitha pellgjet) ku prezenca e sasisë së fosfori total/ mg/l P nga analizat e bëra gjatë kësaj periudhe tregojnë se sasia e fosforit në ujërat e lumenjve nuk paraqet ndikim të shprehur në ujërat sipërfaqësore, sepse vlerat e tij të paraqitura në diagramet për vitin 2020 gjendet në mes 0.05 mg/l P (Ibri / Kushtovë) dhe 3.59 mg/l P (Prishtevka/Bresje). Nga konstatojmë se ujërat sipërfaqësore në Kosovës nuk janë të rrezikuar me eutrofikim.

Po ashtu, edhe treguesi Shpenzimi Biokimik i Oksigjenit ($SHBO_5$), gjatë periudhës së monitorimit për vitin 2020, tregon se vlerat e përllogaritura gjenden në mes të 0.23 mg O_2/l (Ibri / Kushtovë) dhe 75.66 mg O_2/l, në lumin Prishtevka / Bresje. Ku edhe për këtë vit, lumi Prishtevka / Bresje tregon për ndotje me vlerën më të lartë mesatare vjetore.

Edhe pse në kushte natyrore ujërat e pastra nuk posedojnë fare sasi të $SHBO_5$, kjo ndotje arsyetohet me faktin që ujërat sipërfaqësore i ekspozohen gjithnjë shkarkimeve të ujërave të ndotura përmes të cilave dhe krijohen kushte optimale për rritjen e vlerës së $SHBO_5$.

Trendi i ndryshimit të gjendjes së ujërave për vitet 2019 dhe 2020, për stacionet përkatëse monitoruese për treguesit e përfshirë në këtë vlerësim është prezantuar në tabelën 5.

Tabela 5: Trendi i cilësisë së ujërave të lumenjve 2019-2020

Stacionet monitoruese	Oksigjeni i tretur/ mg/l O_2	Shpenzimi biokimik i oksigjenit/ mg/l O_2 ($SHBO_5$	Shpenzimi kimik i oksigjenit/ mg/l O_2 (SHKO)	Karboni organik total/ mg/l C	Fosfori total/ mg/l P	Materiet totale të suspenduara/ mg/L (MTS)
RV01_011	↓	↑	↑	↑	↓	↔
RV01_012	↓	↑	↑	↑	↑	↑
RV01_013	↓	↑	↑	↑	↑	↓
RV01_071	↓	↑	↑	↑	S'ka matje	↑
RV01_072	↓	↑	↑	↑	↓	↓
RV02_011	↓	↑	↑	↑	S'ka matje	↓
RV02_012	↓	↑	↑	↑	↑	↑
RV02_013	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV02_023	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV02_024	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV02_026	↑	↓	↓	↓	↑	↓
RV02_041	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV02_051	↑	↑	↑	↑	↓	↑
RV02_061	↓	↓	↓	↓	S'ka matje	↑
RV02_062	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV03_011	↓	↓	↓	↓	S'ka matje	↑
RV03_012	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV03_013	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV03_014	↓	↑	↑	↑	↑	↑
RV04_011	↓	↑	↑	↑	S'ka matje	↔

RV04_012	↓	↑	↑	↑	↑	↑
RV04_013	↓	↑	↑	↑	↑	↑
RV04_021	↓	↑	↑	↑	S'ka matje	↑
RV04_023	↑	↑	↑	↑	↑	↓
RV04_024	↑	↑	↑	↑	↑	↓

3.2.2. Sasia e ujërave sipërfaqësore

Përveç cilësisë së ujërave, IHMK bënë edhe monitorimin e sasisë së ujërave. Monitorimi i sasisë së ujërave bëhet përmes rrjetit hidrometrik i cili përbëhet nga një numër i stacioneve matëse nëpër lumenj, ku kryhen matje për sasinë e ujit. Në këto stacione matet Niveli (H) dhe Prurja (Q). Në tabelat vijuese janë prezantuar të dhënat për nivelin e ujit H (cm) dhe Prurja (Q) në stacionet hidrometrike të realizuara për vitin 2020 (tabela 6).

Tabela 6: Vlerat mesatare vjetore të nivelit H (cm) sipas stacioneve matëse 2020

Stacioni	Mes. (cm)
Gjonaj	183
Këpuz	106
Gjakovë	96
Deçan	40
Grykë	69
Drelaj	54
Vllashnje	75
Prizren	47
Piranë	122
Mirushë	39
Berkovë	87
Leposaviç	147
Vragoli	51
Nedakovc	184
Milloshevë	135
Lluzhan	87
Lipjan	28
Konçul	227
Viti	34
Domorovc	108
Hani i Elezit	72
Brod	37
Kaçanik	41
Mlikë	74

Në tabelën vijuese janë prezantuar të dhënat për prurjet *Q* (m3/sec), për stacionet monitoruese hidrometrike të realizuara për vitin 2020 (tabela 7).

Tabela 7: Vlerat mesatare vjetore të prurjeve Q (m3/sec) sipas stacioneve matëse 2020

Stationi	Mes.(m3/sec)
Gjonaj	30.461
Deçan	0.979

Grykë	7.625
Prizren	2.375
Lluzhan	2.123
Brod	1.240
Kaçanik	0.980
Mlikë	1.677

3.3.3. Trajtimi i ujërave të ndotura

Kosova ende nuk e ka të zhvilluar sistemin e trajtimit të ujerave të ndotura, meqenëse ndodhet në fazën e ndërtimit të impianteve për trajtimin e ujërave të zeza.

Tashmë ka përfunduar ndërtimi i impianti për trajtimin e ujërave të zeza për regjionin e Prizrenit, ndërsa që janë kryer studime të fisibilitetit dhe janë në fazën e realizimit të punimeve edhe impiantet për trajtimin e ujërave edhe për regjionin e Gjakovës, Pejës, Gjilanit, Prishtinës, Ferizajt dhe Mitrovicës. Studimi i fisibilitetit dhe projektit për Prizren, Gjakovë dhe Pejë është financuar nga Qeveria e Kosovës dhe Banka Gjermane për Zhvillim, ndërsa, studimi i fisibilitetit për trajtimin e ujërave urbane për Gjilanin, Ferizaj dhe Mitrovicë është financuar nga Bashkimi Evropian.

Aktualisht impiante funksionale për trajtimin e ujërave të ndotura janë impianti i trajtimit të ujërave të ndotura në Skenderaj me kapacitet vjetor rreth 734,421 m^3, i menaxhuar nga KRU "Mitrovica", si dhe 2 impiante për trajtimin e ujërave të ndotura (Harilaq dhe Badovc) me kapacitet të vogël (104,750 m^3/vit) dhe të menaxhuar nga KRU "Prishtina". Shprehur në përqindjen e numrit total të banorëve të cilët kanë qasje në impiantet për trajtimin e ujërave të zeza me trajtim këto kapacitete janë të papërfillshme dhe prezantojnë më pak se 1% të popullatës.

3.3. Toka/dheu

Kërkesat e shfrytëzimit të tokave në vend në baza vjetore është në rritje e veçanërisht në sferën e përdorimit ekonomik si për sektorin e bujqësisë, ndërtimit, rrugëve, turizëm, rekreacion dhe infrastrukturë tjetër (menaxhim të mbeturinave), impiante për trajtimin e ujërave etj. Shfrytëzimi dhe përdorimi i tokave pa një plan menaxhues gjithëkombëtarë mbetet sfida kryesore e menaxhimit të qëndrueshëm të tokave. Menaxhimi i qëndrueshëm dhe mbrojta e tokave nga ndotja është standard i cili duhet përmbushur nga të gjitha nivelet e institucioneve lokale, qendrore dhe nga sektori privat. Madje edhe politika e BE ka si fokus dhe prioritet qasjen e integruara për planifikimin dhe menaxhimi e përdorimit të tokës. Aktivitetet e Agjencisë së Mjedisit të Evropës janë të përqendruar në monitorimin, dokumentimin dhe vlerësimin e modelit hapësinor, shtrirjes dhe dinamikës së përdorimit të tokës dhe

mbulesës së tokës në Evropë[7]. Kjo dinamik e monitorimit dhe vlerësimit të gjendjes së shfrytëzimit dhe përdorimit të tokës duhet të aplikohet edhe në Kosovë.

3.3.1. Shfrytëzimi i tokave

Shfrytëzimi i tokave është i ndryshëm varësisht nga cili sektor ekonomik përdoret. Edhe pse ka mungesë të dhënave për shfrytëzimin e tokave nga infrastruktura e ndërtimit apo rrugëve për vitin 2020, në sektorin e bujqësisë këto të dhëna janë të siguruara nga anketa e ekonomive bujqësore për vitin 2019.
Sipas të dhënave të kësaj ankete, sipërfaqja e shfrytëzuar e tokës bujqësore nuk ka pasur ndryshime të mëdha dhe ka qenë një trend i përafërt i shfrytëzimit edhe për këtë periudhë kohore. Në vitin 2016 gjithsej sipërfaqja e shfrytëzuar e tokës bujqësore ishte 415,826 ha, kurse në vitin 2017 vërehet një rritje e lehtë, duke vazhduar me rritje edhe në vitin 2018 ku sipërfaqe ishte 418,582 ha. Rritja e shfrytëzimit të tokës bujqësore vazhdoi edhe në vitin 2019 dhe në këtë rast sipërfaqja arriti në 420,141 ha, që tregon një ndryshim në vitin 2019 krahasuar me vitin 2018 për 0.4%. Sipërfaqe më të madhe të tokës së shfrytëzuar zënë livadhet dhe kullosat (përfshirë tokën e përbashkët) që përbën 51.9% të gjithsej sipërfaqes së shfrytëzuar të tokës bujqësore[8].

3.3.2. Mbulushmëria e tokave

Mbulueshmeria e tokave përcaktohet sipas të dhënave nga imazhet satelitore të cilat merren çdo 6 vite. Viti i fundit kur janë marr këto imazhe ka qenë vitit 2018, dhe deri ne vitin 2024 do te shfrytëzohen të dhënat ekzistues të vitit 2018, që janë përpunuar nga Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës në kuadër të projektit Implementimi i CLC[9] 2018 në vendet e Ballkanit Perëndimor, i mbështetur nga Agjencia e Mjedisit të Evropës. Në Kosovë janë identifikuar 30 klasa të mbulueshmërisë së tokave nga 44 sa ka gjithsej nomenklatura CORINE[10].
Gjatë vitit 2020, AMMK ka bërë analizën specifike te disa prej kategorive të mbulushmerisë së tokave dhe ka konstatuare se ka pasur rritje të sipërfaqeve të zonave urbane, zonave industriale e komerciale dhe atyre për nxjerrjen e mineraleve, kurse ka pasur humbje të sipërfaqeve për kategoritë e tokave bujqësore, kullotave dhe pyjeve. Sipërfaqet e zonave të gjelbra dhe atyre rekreative kanë mbetur të njëjta (tabela 8).

Tabela 8: Analiza e ndryshimit të kategorive kyçe të mbulueshmërisë së tokave 2012-2018

Lloji i mbulesës tokësore	Sipërfaqja (ha) 2012	Sipërfaqja (ha) 2018	Ndryshimi (ha)
Strukturë jo e vazhdueshme urbane	42457	42630	173

[7] *https://www.eea.europa.eu/themes/landuse/intro*
[8] *Raporti i Gjelbër, 2020,MBPZHR*
[9] *CLC - Corine Land Cover (Mbulushmeria e tokave sipas metodologjisë CORINE)*
[10] *Coordination of information on the environment/Koordinimi i të dhënave në mjedis*

Njësit industriale ose komerciale	4264	4538	274
Zonë e nxjerrjes së mineraleve	1621	1818	196
Zonat e gjelbëra urbane	39	39	0.00
Hapësirat sportive dhe rekreative	107	107	0.00
Tokë e punueshme pa sistem të ujitjes	129099	128932	-166
Kullotat	17018	16669	-348
Pyjet gjetherënëse	401328	400955	-372
Pyjet Halore	21412	20941	-470

Një raport më i detajuar për mbulueshmërinë e sipërfaqes të tokës sipas CLC, e gjeni në ueb faqen e AMMK.[11]

3.3.3. Monitorimi i tokave

Në Kosovë akoma mungon sistemi i monitorimit të tokave. Institucionet përgjegjëse për monitorim të tokave janë Instituti Bujqësor i Kosovës dhe Instituti Hidrometeorologjik i Kosovës. IHMK, aktualisht akoma nuk i ka kapacitetet e nevojshme për monitorimin dhe vlerësimin e ndotjes së tokave. Të dy këto institucione veprojnë në kuadër te ministrive përkatëse. Instituti Bujqësor i Pejës përpos kompetenca për përcjelljen e inputeve bujqësore, ushqimit dhe ruajtjes së ambientit jetësor, bonitetit të tokave, kryen edhe shumë aktivitete teknike dhe shkencore që ndërlidhen me analizën e tokave, me theks të veçantë bujqësor.[12]

Një studim për ndotjet e tokave bujqësorë është realizuar në saje te fondeve te EU dhe i implementuar nga GIZ dhe NIRAS. Ky projekt ka monitoruar tokat bujqësore të 17 komunave të Kosovës i cili ka përfshirë 214.749 ha. Si pjesë të kontaminuar kanë rezultuar tokat afër vendeve industriale.

3.3.4. Erozioni

Aktualisht nuk ka të dhëna në baza vjetore për prodhimin e këtij treguesi mjedisor. Megjithëkëtë në bazë të disa të dhënave të siguruara nga hulumtime të mëhershme, AMMK ka bërë një vlerësim në GIS për shtrirjen hapësinore të sipërfaqeve të tokës me intensitet shumë të fortë eroziv dhe sipërfaqeve tjera me intensitet të fortë, të mesëm dhe të dobët eroziv si dhe sipërfaqeve të tokës pa erozion. Sikurse është prezantuar edhe në tabelën vijuese 7.35 % e sipërfaqeve të tokës në Kosovë kanë intensitet eroziv shumë të fortë, 16.1 % të fortë, 35.4 % të mesëm, 24.55% të dobët, 10.1% shumë të dobët dhe 6.5% pa erozion[13] (tabela 9).

[11] http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raport_CLC2018_Final.pdf
[12] Raporti i Gjelber, www.mbpzhr-ks.net
[13] Raporti i treguesve mjedisor, AMMK 2020 http://ammk-rks.net/repository/docs/Mjedisi_i_Kosov%C3%ABs_2020_Raport_i_treguesve_mjedisor%C3%AB_-_SHQIP.pdf

Tabela 9: Format e erozionit në Kosovë (%)

Nr.	Forma e erozionit	% e sipërfaqes së tokës
1	Shumë i fortë	7.35
2	I fortë	16.1
3	I mesëm	35.4
4	I dobët	24.55
5	Shumë i dobët	10.1
6	Pa erozion	6.5

Sipërfaqet me potencial shumë të fortë dhe të fortë eroziv shtrihen kryesisht në zonat malore ndërsa ato me potencial të ulët eroziv dhe pa erozion shtrihen kryesisht në lugina dhe sipërfaqe të rrafshëta të tokës (figura 14).

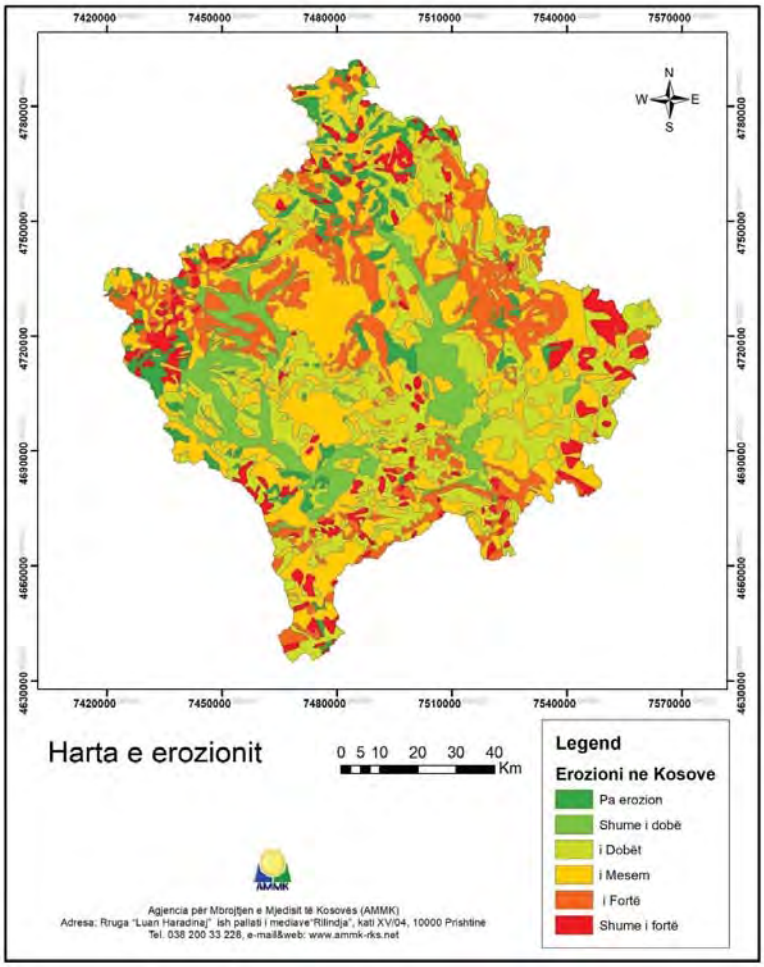

***Figura 14**: Harta e shpërndarjes së formave të erozionit*

3.4.5. Ndikimi i bujqësisë në ndotjen e tokave

Ndotja e mjedisit nga sektori i bujqësisë është i pashmangshëm dhe i shumëfishtë. Ndikimet negative të bujqësisë janë serioze dhe mund të përfshijnë ndotjen dhe degradimin e tokës, ujit dhe ajrit.

Agro-kimiket përfshijnë substancat që përdoren në bujqësi për rritjen e produktivitetit të tokës dhe parametrave të saj, preparateve për luftimin e sëmundjeve te kulturave bujqësore si dhe në blegtori.

Sipas të dhënave të Doganës së Kosovës, importohen rreth 805 ton agrokimikët në formë Insekticidesh, rodenticidesh, fungicidesh, herbicidesh, produkteve kundër rritjes dhe rregullatorët e rritjes së bimëve, dezinfektues dhe produkte të ngjashme. Përdorimi i agrokimikeve është esencial në rritjen e rendimentit të kulturave bujqësore. Megjithatë përdorimi i agrokimikëve ka edhe mangësi sidomos në ndotjen e tokës burimeve ujore dhe ajrit. Derisa akoma nuk kemi ndonjë statistikë të saktë të përdorimit të preparateve kimike si pesticide, herbicide apo fungicide, atëherë edhe shkalla e ndikimit në mjedis është e vështirë të përcaktohet. Përveç vrasjes së insekteve ose barërave të këqija, preparatet e tilla mund të jenë toksike për një mori organizmash të tjerë duke përfshirë zogjtë, peshqit, insektet e dobishme dhe bimët që nuk janë target (cak) të asgjësimit.

Importimi i plehrave inorganik (artificial) që njihen edhe si plehërues, vetëm në vitin 2019, sipas Doganës së Kosovës ka qenë 26,681 t. Nuk ka të dhëna statistikore për sasinë e përdorur për nevojat bujqësore nga totali i importuar.

Sipas Raportit Kadastri i mbeturinave të rrezikshme dhe kimikëve[14] dhe data-bazës përkatëse të krijuar nga AMMK, mbeturinat e rrezikshme nga agrokultura, hortikultura, kultura ujore, pylltaria, gjuetia dhe peshkimi të gjeneruara në 2019 janë 160.8 t apo 0.1 % e totalit të mbeturinave të rrezikshme. Agrokimikët mbeturinë janë kalkuluar si përqindje e aplikuar në agrokimikët e importuara respektivisht të përdorura. Njëra komponentë e agrokimikeve i dedikohet mos shfrytëzimit nga kultura bimore respektivisht kontaminimit të tokës dhe mjedisit ujor dhe komponentë tjetër i referohet agrokimikëve të skaduar po të nxjerra nga përdorimi për qëllime të cekura më lartë. Meqenëse përmbajtja e agrokimikëve është edhe me metale të renda, ndikimi në mjedis i tyre është afatgjatë në ekosistemin ekzistues.

[14] *http://ammk-rks.net/repository/docs/Raport_Kadastri_i_mbeturinave_te_rrezikshme_dhe_kimikateve_(web).pdf*

3.4.6. Ndikimi i industrisë në ndotjes e tokave

Në Kosovë akoma nuk ka një sistem të nivelit të duhur të menaxhimit të mbeturinave të rrezikshme. Pas vitit 1999 sasi të mëdha të mbeturinave të rrezikshme janë të mbledhura në depo, garazha dhe vende jo adekuate dhe pa ndonjë standard të ruajtjes së tyre. Ato gjenden në shumë rajone të Kosovës. Aktualisht mbeturinat e rrezikshme ruhen në objekte të ish fabrikave përkatëse, në magazina dhe depo të një sigurie të nivelit shumë te ulët dhe pa standard.
AMMK, në bashkëpunim me institucionet tjera relevante ka bërë inventarin e burimeve kryesore të mbeturinave të rrezikshme industriale të pa trajtuara në Kosovë. Aktualisht janë 17 lokacione me substanca të rrezikshme (figura 15). Të gjitha këto lokucione janë burim i ndotjes së tokave.
Gjithashtu edhe operatorët aktiv të sektorit të industrisë sikurse janë KEK, NewCoFeronikëli dhe Sharcem, që gjenerojnë mbetje industriale dhe i deponojnë ato në deponi përkatëse janë një burim tjetër i ndotjes së tokave dhe ujërave nëntokësore. Sasia e mbeturinave industriale të gjeneruara në vitin 2019 ka qenë 2,096,118.00 ton[15].

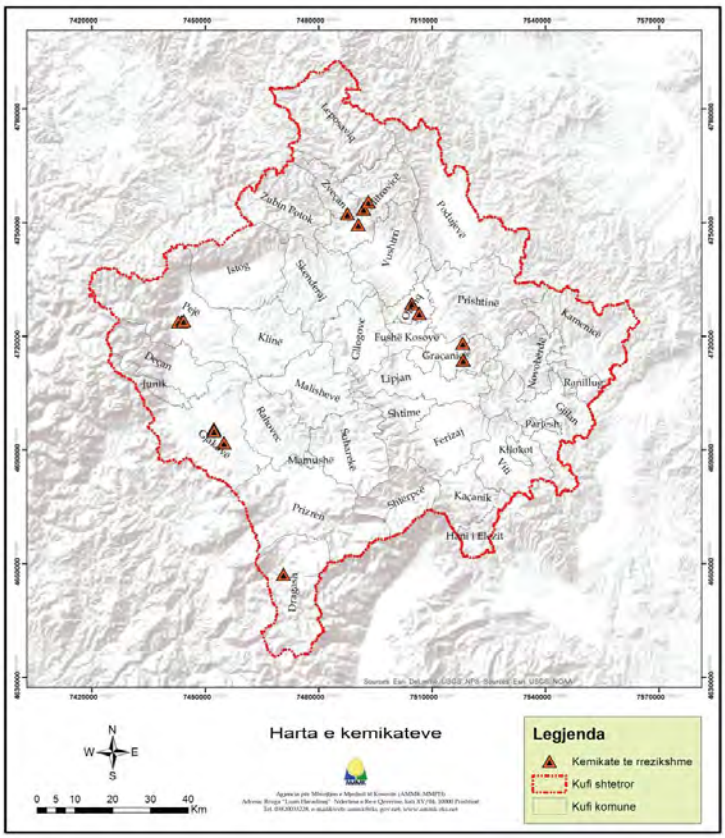

***Figura 15**. Vend depozitat e mbeturinave të rrezikshme në Kosovë*

[15] *Anketa e Mbeturinave Industriale 2019, ASK.*

Më shumë detaje për lokacionet vend depozitave të mbeturinave të rrezikshme dhe mbetjeve tjera industriale janë të prezantuara në Raportin e mbeturinave të rrezikshme industriale në Kosovë[16].

3.4. Menaxhimi i Mbeturinave

Gjendja në sektorin e mbeturinave edhe në këtë vit raportues nuk është e kënaqshme. Edhe përkundër disa iniciativave për të përmirësuar gjendjen në këtë sektor, megjithatë gjendja vazhdon të jetë e rënduar. Ende ballafaqohemi me një menaxhim joadekuat të mbeturinave.

Sa i përket menaxhimit të mbeturinave komunale, ka disa angazhime shtesë nga ana e operatorëve që merren me këto mbeturina, por edhe një qasje më premtuese nga ana e komunave për të përmirësuar gjendjen në këtë sektor.

Në anën tjetër për një gamë të gjerë të mbeturinave ende nuk ka ndonjë trajtim të veçantë, e këtu hyjnë mbeturinat e rrezikshme, një pjesë e mbeturinave spitalore, mbeturinat e ndërtim - demolimit, gomat mbeturinë, vajrat mbeturinë etj., gjendja e të cilave vazhdon të paraqet një sfidë të madhe për mirëqenien e mjedisit.

Sistemi aktual i menaxhimit të mbeturinave në Kosovë, nuk ofron të dhëna të plota për gjenerimin, mbledhjen, trajtimin dhe eliminimin e mbeturinave, dhe kjo paraqet një sfidë edhe për vlerësimin e gjendjes në këtë sektor.

Gjendja e deponive sanitare për deponimin e mbeturinave komunale nga viti në vit vazhdon duke u rënduar si pasojë e shumë faktorëve, me theks të veçantë nga menaxhimi joadekuat i tyre, mungesa e investimeve etj.
Menaxhimi i mbeturinave industriale dhe i deponive industriale aktive, por edhe atyre të trashëguara nga aktivitetet minerare dhe industriale, paraqesin një problematikë specifike për mjedisin. Gjendja e tyre nuk është plotësisht e njohur, andaj është e domosdoshme që në të ardhmen të bëhet një vlerësim dhe të hartohen plane dhe projekte për menaxhimin dhe rehabilitimin e tyre.

[16] *Raporti i mbeturinave të rrezikshme industriale në Kosovë (http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_kemikatet_shq.pdf)*

Figura 16: *Deponia në Mitrovicë (Gërmovë)*

3.4.1. Gjenerimi i mbeturinave komunale

Ende nuk kemi ndonjë analizë të kompozicionit të mbeturinave qoftë në nivelin lokal, por as edhe në nivel vendi, që do të na ofronte të dhëna për sasitë e mbeturinave të gjeneruara në komuna, me të dhëna të diferencuara nga zona rurale apo urbane.

Bazuar në Raportin e menaxhimit të mbeturinave komunale për vitin 2020, të dhënat për sasinë e grumbulluar të mbeturinave janë marrë nga raportet e 36 komunave, dhe mbi bazën e përpunimit të këtyre raporteve, gjenerimi i mbeturinave për kokë banori (kg/banorë/dite) ka rezultuar me 0.63 kg/banorë/ditë, respektivisht 230.85kg/banorë/vit.

Duhet cekur se ky rezultat për gjenerimin e mbeturinave bazohet vetëm në sasinë e mbeturinave të grumbulluara nga operatorët publik, pra nuk e përfshinë tërë sasinë e mbeturinave që në realitet gjenerohen në nivel vendi.

Andaj, duke marrë parasysh numrin prej 1,779,521 banorëve në vend (regjistrimi i popullsisë i vitit 2011) dhe sasinë vjetore të mbeturinave komunale për kokë banori, që është afërsisht 0.63 kg/banorë/ditë, sasia totale e mbeturinave të gjeneruara rezulton rreth 474,153.37 ton/vit/2020 (tabela 10 dhe figura 17).

Tabela 10: Sasia e gjeneruar e mbeturinave komunale sipas regjioneve

Rajoni	2019		2020[17]	
	kg/b/vit	*kg/b/dit*	*kg/b/vit*	*kg/b/dit*
RAJONI I PRISHTINËS	247.00	0.68	213.58	0.60
RAJONI I MITROVICËS	274.38	0.75	271.00	0.74
RAJONI I PEJËS	383.13	1.05	323.00	0.88
RAJONI I PRIZRENIT	226.62	0.62	183.87	0.50
RAJONI I FERIZAJT	285.51	0.78	251.16	0.69
RAJONI I GJILANIT	344.45	0.94	268.72	0.74
RAJONI I GJAKOVËS	230.13	0.63	221.47	0.61
KOSOVË[18]	**266.24**	**0.73**	**230.84**	**0.63**

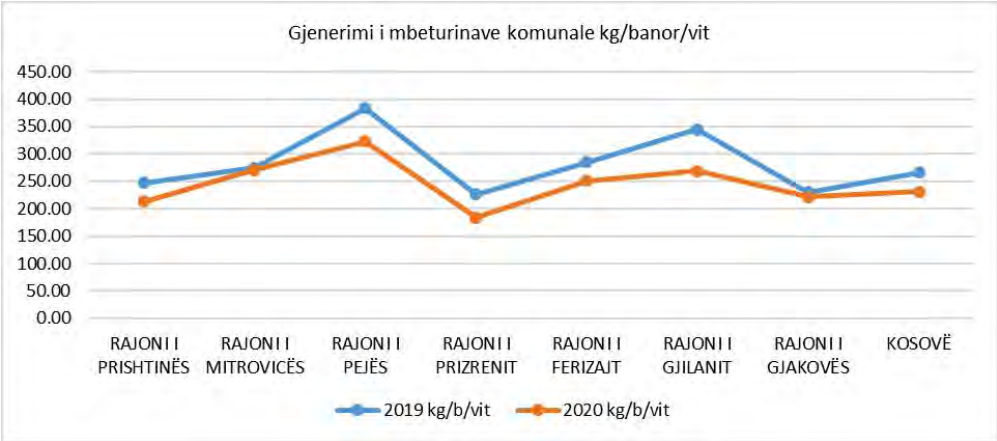

***Figura** 17: Gjenerimi i mbeturinave komunale kg/banor/vit 2019 dhe 2020*

3.4.2. Deponitë ilegale

Në maj të vitit 2021 është bërë regjistrimi i deponive ilegale në terren në 38 komuna, me ç 'rast janë regjistruar 1189 deponi ilegale. Krahasuar me regjistrimin paraprak të deponive ilegale, që është kryer në qershor të vitit 2020, këtë vit është shënuar një përmirësim i vogël në eliminimin e deponive ilegale me një dallim prej 300 deponi. Siç vërehet në tabelën 12 në vijim regjioni me më së shumti deponi ilegale në të dy hulumtimet ka rezultuar regjioni i Prishtinës, kurse me më së paku deponi regjioni i

[17] ***Informata sqaruese**: Raporti është gjeneruar nga raportimi i 36 komunave për vitin 2020 (nuk përfshihen komunat: Leposavic dhe Mitrovicë e veriut). Gjenerimi për vitin 2020 është e dhënë preliminare, pasi të dhënat e raportuara nga Komunat janë në proces të verifikimit. Gjenerimi bazohet në sasinë e mbeturinave të grumbulluara nga operatorët e licencuar.*

[18] Vlerat për Kosovë janë vlera mesatare dhe janë fituar duke e pjestuar sasinë e mbeturinave komunale të grumbulluara (kg) për numrin e banorëve të shërbyer.

Gjakovës. Përmirësimi më i madh në kuptim të eliminimit të deponive ilegale është shënuar në regjionin e Mitrovicës, ku janë eliminuar 121 deponi.

Tabela 11: Deponitë ilegale sipas rajoneve 2019-2020

Nr.	RAJONET	Deponit ilegale gjithsej 2019	Deponite ilegale gjithsej 2020	Shtimi-eliminimi i deponive ilegale 2019-2020
R1	RAJONI I PRISHTINËS	313	277	-36
R2	RAJONI I MITROVICËS	222	101	-121
R3	RAJONII PEJËS	141	156	15
R4	RAJONI I PRIZRENIT	298	256	-42
R5	RAJONI I FERIZAJT	127	118	-9
R6	RAJONI I GJILANIT	325	242	-83
R7	RAJONI I GJAKOVËS	63	39	-24
KOSOVË		**1489**	**1189**	**-300**

Deponitë ilegale që janë regjistruar, janë klasifikuar sipas madhësisë dhe fraksionit të mbeturinave (figura 17). Sipas fraksionit të mbeturinave, deponitë ilegale janë klasifikuar si: (a) deponi të mbeturinave të amvisërisë; (b) deponi të mbeturinave të ndërtimit dhe rrënimit; (c) deponi të mbeturinave të rrezikshme-industriale; (d) deponi të mbeturinave të vëllimshme; dhe (e) deponi të mbeturinave të tjera (përziera).

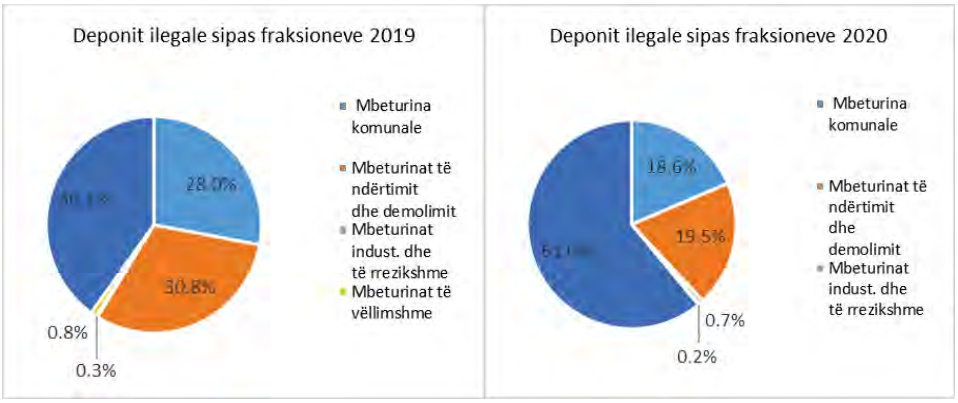

***Figura** 17: Deponitë ilegale sipas fraksioneve 2019 & 2020*

Sipas madhësisë deponitë ilegale janë klasifikuar në të mëdha, të mesme dhe të vogla, duke u bazuar në vëllim sipas vlerësimit vizual të tyre, gjatë regjistrimit në teren, shih hartën në vijim (figura 18).

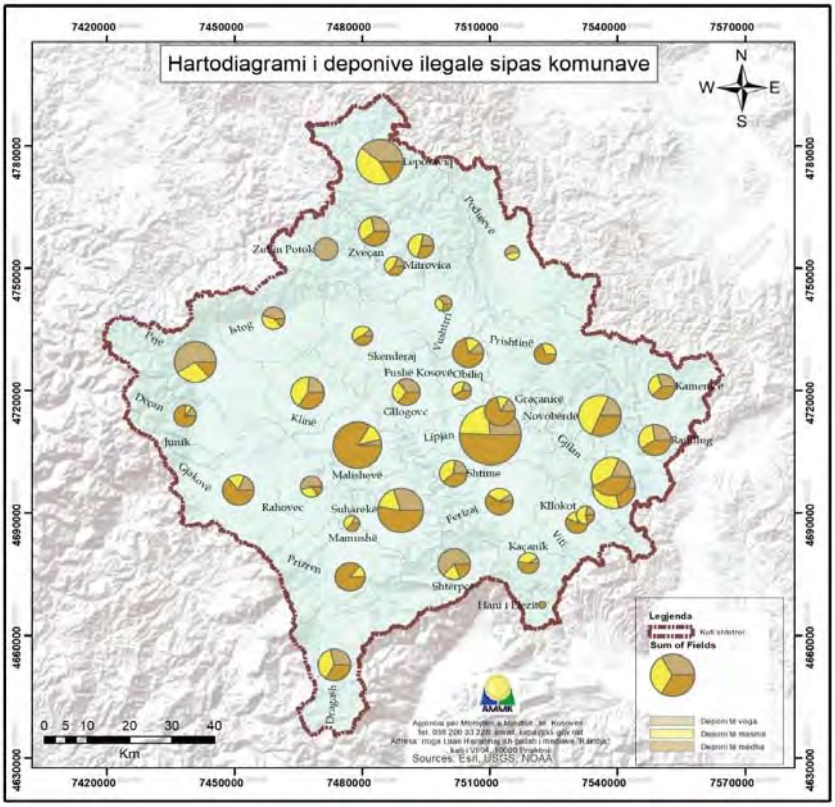

***Figura 18**: Harta sipas madhësisë së deponive ilegale në Kosovë për vitin 2020*

3.4.3. Deponimi i mbeturinave komunale në deponitë sanitare

Sasia e mbeturinave komunale të gjeneruara dhe të deponuara në deponitë sanitare në Kosovë, është gjithnjë në rritje, siç vërehet edhe në figurën në vijim. Megjithatë, në vitin 2020 ka një ulje të sasisë së mbeturinave të deponuara, krahasuar me vitin 2019.

Sasia më e madhe e mbeturinave është deponuar në deponinë sanitare në Mirash (Prishtinë), ndërsa sasia më e vogël në deponinë sanitare në Dragash. Në deponit sanitare të menaxhuara nga KMDK-ja: Mirashi (Prishtinë), Dumnicë (Podujevë), Velekincë (Gjilan), dhe Landovicë (Prizren), deponimi i mbeturinave në vitin 2020 krahasuar me vitin 2019 ka shënuar rritje rreth 4000 ton. Ndërkaq në deponitë sanitare rajonale në Mitrovicë (Gërmovë) në vitin 2020 janë deponuar 47,415.38 ton, respektivisht 12 % më pak mbeturina, se në vitin 2019, kurse në deponitë sanitare në Pejë në vitin 2020 janë deponuar 52496 ton, me një dallim të papërfillshëm krahasuar me vitin paraprak. Në deponitë sanitare të Dragashit dhe të Podujevës,

deponohen mbeturinat e gjeneruara vetëm në komunat gjegjëse. Kështu, në deponinë e Podujevës, në vitin 2020 kemi një rritje të deponimit prej 518 ton, krahasuar me vitin 2019, kurse në deponinë sanitare të Dragashit, kemi një rënie të deponimit prej 437 ton më pak (figura 19 dhe figura 20).

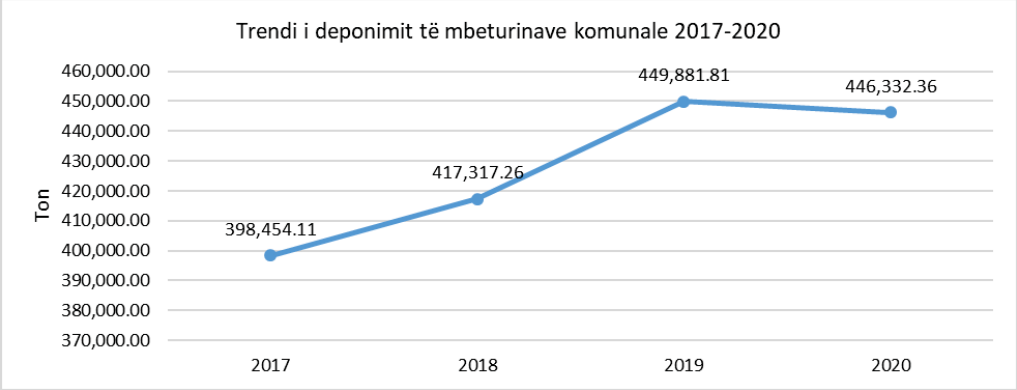

Figura 19:*Trendi i deponimit të mbeturinave komunale në Kosovë, 2017-2020*

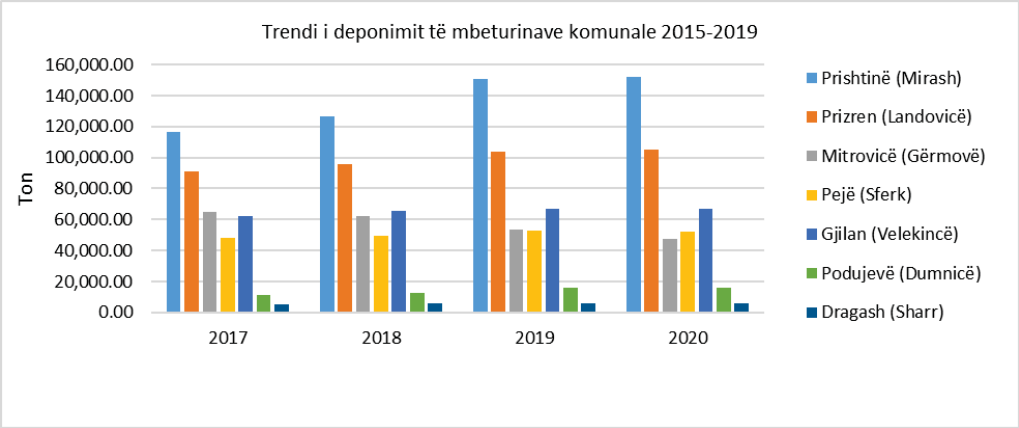

Figura 20*: Deponimi i mbeturinave komunale në deponit sanitare në Kosovë, 2017-2020*

3.4.4. Mbeturinat spitalore

Një pjesë e mbeturinave spitalore të gjeneruara nëpër qendrat spitalore në Kosovë i nënshtrohet trajtimit përmes procesit të sterilizimit nëpër sterilizator të cilët janë të vendosur në kuadër të tetë (8) qendrave spitalore.

Bazuar në të dhënat e raportuara nga këto qendra të trajtimit të mbeturinave spitalore, në vitin 2020 shohim një rritje prej 273,226.96 kg më shumë të sasisë së mbeturinave spitalore të trajtuara krahasuar me vitin 2019. Trendi i rritjes së trajtimit

të këtyre mbeturinave është në rritje nga viti në vit, e si duket në rritjen e trajtimit të këtyre mbeturinave në vitin 2020 ka ndikuar edhe gjenerimi i mbeturinave nga trajtimi kundër pandemisë Covid-19.

Sasia më e madhe e këtyre mbeturinave edhe gjatë vitit 2020 sikurse edhe në vitet paraprake është trajtuar në impiantin i cili operon në QKUK prej 766,347.40 kg, duke u pasuar nga impianti në Prizren me 273,226.96 kg, kurse sasia më e vogël është trajtuar në impiantin e vendosur në Qendrën Spitalore në Vushtrri.

Një spektër tjetër i mbeturinave spitalore siç janë mbeturinat patologjike dhe barnat me afat të skaduar i janë nënshtruar procesit të asgjësimit të tyre sipas legjislacionit në fuqi. Konkretisht gjatë vitit 2020 janë asgjësuar 110,680.18 kg mbeturina spitalore si dhe rreth 32 000 paketime me kapsula dhe përmbajtje të lëngshme.

Vlen të ceket se gjatë viti 2020 në kuadër të masave mbrojtëse kundër pandemisë Covid-19, bazuar në të dhënat e doganave, janë importuar maska mbrojtëse njëpërdorimshme dhe shumë përdorimesh në sasi prej 95,136 kg, dhe gjithashtu edhe material për prodhimin e maskave mbrojtëse në sasi prej 44,880 kg (figura 21).

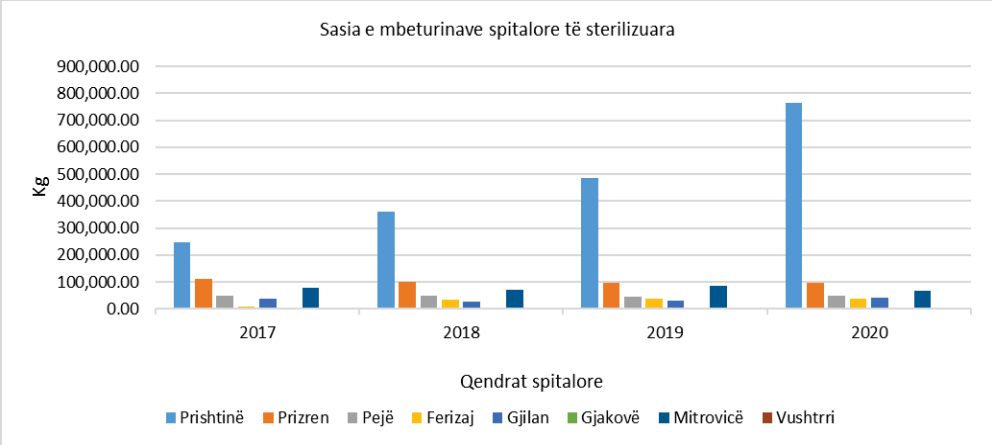

***Figura 21**: Sasia e mbeturinave spitalore të trajtuara përmes sterilizimit gjatë vitit 2017-2020*

3.4.5. Trajtimi i mbeturinave

Bazuar në anketën e mbeturinave të trajtuara, të realizuar nga Agjencia e Statistikave të Kosovës[19], ku janë përfshirë bizneset të cilat merren me trajtim të mbeturinave, për vitin 2019, në figurat e mëposhtme është pasqyruar në përqindje sasia e secilës kategori të mbeturinave të trajtuar. Kështu, shohim se përqindja më e madhe e mbeturinave të trajtuara i takon atyre nga metalet, pasuar nga ato të plastikës. Format e trajtimit kanë qenë deponimi, sterilizimi, riciklimi, respektivisht ndarja dhe klasifikimi i tyre (figura 22).

[19] *ASK, Anketa e Mbeturinave të Trajtuara, 2019*

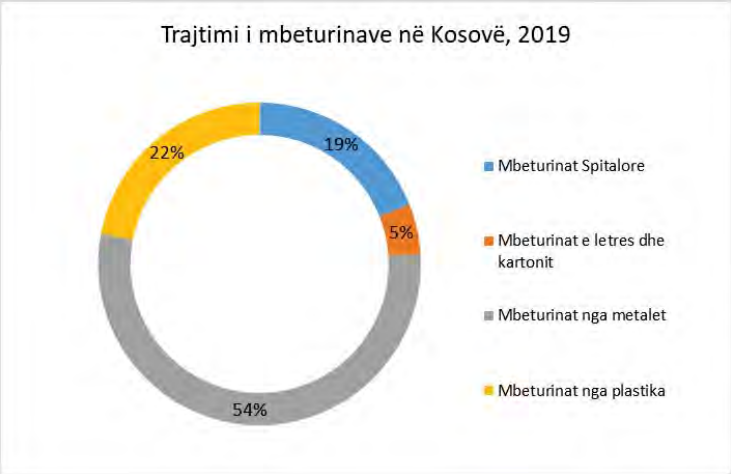

***Figura 22**: Trajtimi i mbeturinave në Kosovë, 2019*

3.4.5. Mbeturinat industriale

Rezultatet nga anketa e mbeturinave industriale[20] tregojnë për trendin e rënies së gjenerimit të mbeturinave industriale. Kështu në vitin 2019 ka një rënie prej 18% respektivisht prej 20% krahasuar me vitet 2018 dhe 2017. Trendin e rënies së gjenerimit e ka përcjellë edhe trendi i përpunimit të këtyre mbeturinave. Sasia e mbeturinave industriale të gjeneruara në vitin 2019 ka qenë 2,096,118.00 ton, respektivisht 2,096,097.00 ton mbeturina industriale të përpunuara (figura 23).

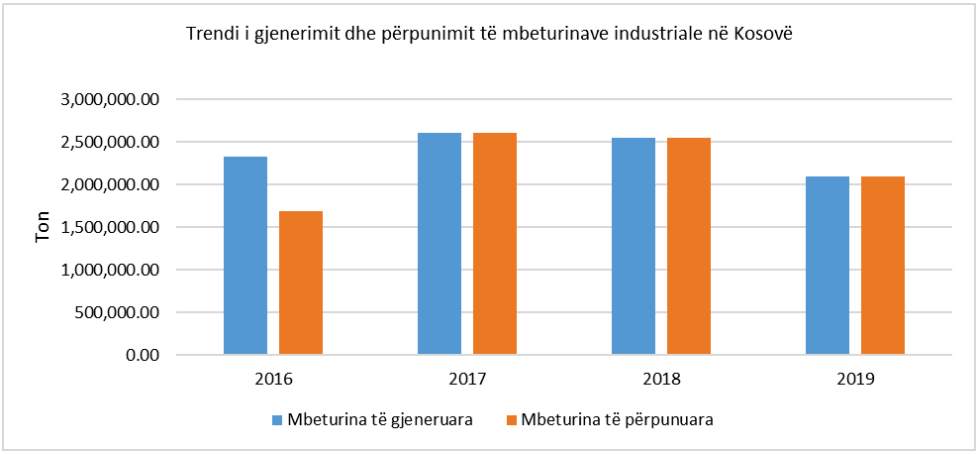

***Figura** 23: Trendi i gjenerimit dhe përpunimit të mbeturinave industriale, 2016 - 2019*

[20] *ASK, Anketa e Mbeturinave Industriale, 2019*

Nga format e përpunimit të këtyre mbeturinave, 299 ton janë djegur, 9,223 ton janë ricikluar, 1,519,488 ton janë deponuar, kurse 567, 088 ton mbeturina janë dërguar diku tjetër.

Sasia më madhe e mbeturinave industriale të gjeneruara sipas sektorëve ka qenë nga sektori D (Furnizimi me energji elektrike, gaz, avull dhe furnizimi me ajër kondicional) me 1.312.043 ton , kurse sektori i dytë për nga gjenerimi i mbeturinave ka qenë sektori E (Furnizimi me ujë, kanalizim, menaxhim të mbeturinave dhe rregullim toke) me 328.233 ton.

3.4.6. Importi dhe eksporti i thasëve dhe qeseve të plastikës

Prania e qeseve gjithandej në mjedisin tonë rrethues është bërë një fenomen shumë i rëndë, dhe padyshim se në këtë dukuri negative kontribuon edhe importi dhe përdorimi i madh i qeseve dhe thasëve të plastikës. Prej sasisë së përgjithshme të mbeturinave komunale të gjeneruara nga amvisëritë, dhe po ashtu nga aktivitetet ekonomike dhe industriale, një sasi të madhe e përbejnë edhe thasët dhe qeset e plastikës.

Bazuar në të dhënat e marra nga Doganat e Kosovës, sasia e thasëve dhe qeseve të plastikës të importuar në vitin 2020 është 931,447 kg, çka tregon për një rënie të theksuar krahasuar me vitet paraprake, ku p.sh në vitin 2019 janë importuar 1,094,622 kg, respektivisht 1,358,773 kg në vitin 2018. Në anën tjetër, në vitin 2020, janë eksportuar 1,671,613 kg të thasëve dhe qeseve të plastikës duke shënuar kështu një rritje shumë të theksuar të eksportit krahasuar me vitet paraprake (figura 24).

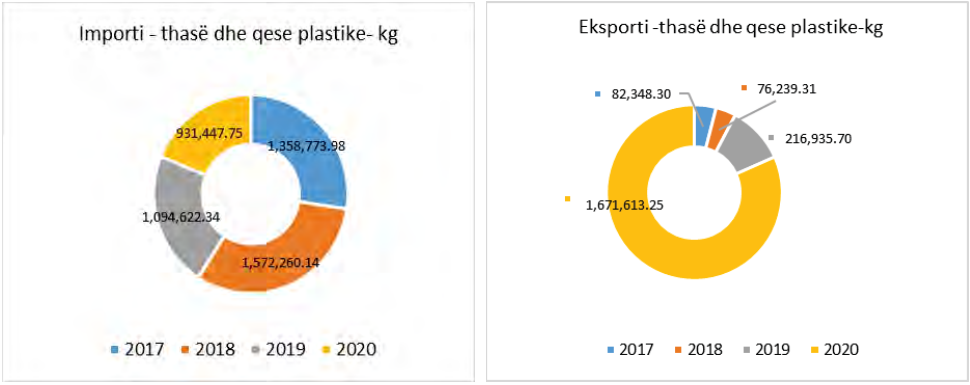

***Figura** 24: Sasia e thasëve dhe qeseve të plastikës importuar dhe eksportuar, 2017 – 2020*

3.4.7. Ekonomia qarkore

Ekonomia qarkore është një model i prodhimit dhe konsumit, i cili përfshin ndarjen, ripërdorimin, riparimin, mirëmbajtjen dhe riciklimin e materialeve dhe produkteve ekzistuese për aq kohë sa të jetë e mundur. Në këtë mënyrë, cikli jetësor i produkteve që përdoren zgjatet. Praktikisht, kjo nënkupton minimizimin e gjenerimit të mbeturinave. Kur një produkt arrin fundin e jetës së tij, materialet e tij mbahen dhe përdoren në mënyrë produktive brenda ekonomisë kudo ku është e mundur, duke krijuar kështu vlerë të mëtejshme. Ekonomia qarkore, është një largim nga modeli ekonomik tradicional i njëtrajtshëm, ku kemi eksploatim-prodhim-konsumim dhe gjenerim të mbetjeve. Bashkimi Evropian është i fokusuar dhe është duke bërë thirrje për shtrirjen në praktikë të këtij modeli të ekonomisë.

Edhe në Kosovë, kohëve të fundit janë disa iniciativa në drejtim të ekonomisë qarkore, duke dhënë shpresë se edhe vendi ynë do të jetë në rrjedhë me trendët e Bashkimit Evropian. Këto iniciativa janë ndërmarrë kryesisht nga disa kompani në sektorin privat, me organizime diskutimi nga OJQ-të, si dhe me disa pilot projekte të vogla në disa komuna me mbështetjen e GIZ-së, dhe donatorëve tjerë. Në disa komuna të vendit si: Prishtina, Drenasi, Fushë Kosova, Vushtrri, Prizren, Gjakovë etj., janë bërë hapa konkret në drejtim të krijimit të kushteve për ndarjen e mbeturinave në burim, si një parakusht për riciklimin e mbeturinave. Në ketë infrastrukturë kanë qasje shumë familje për mes pikave të përbashkëta të grumbullimit, kontejnerëve individual si dhe kompostueseve shtëpiak.

Tabela 12: Numri i ekonomive familjare me qasje në infrastrukturën për ndarjen e mbeturinave në burim

Gllogoc	Fushë-Kosovë	Mitrovicë	Vushtrri	Prizren	Rahovec	Gjakovë
2719	6505	210	8570	600	260	295

Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinorë dhe Infrastrukturës, përmes Agjencisë për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës, në vitin 2018, në Mitrovicë ka financuar projektin për ndërtimin e impiantit për ndarjen dhe klasifikimin e mbeturinave komunale i cili do t'i shërbej regjionit të Mitrovicës.

Një projekt i iniciuar nga Komuna e Gjakovës dhe i mbështetur edhe nga MMPHI, për ndarjen dhe klasifikimin e mbeturinave, është në proces të implementimit. Ky projekt parasheh ndërtimin e një objekti për ndarjen e mbeturinave në kuadër të stacionit për transferim të mbeturinave komunale, para se ato de të dërgohen në deponinë e Landovicës. Ky objekt do të përfundoj në fillim brenda vitit 2021.

Në Strategjinë (2021-2030) dhe Plani i Veprimit (2021-2023) për Menaxhimin e Integruar të Mbeturinave në Kosovë, ekonomia qarkore, është vendosur si objektiv strategjik, dhe me planin e veprimit janë paraparë edhe investimet (euro) për realizimin e këtij objektivi si më poshtë.

Tabela 13: Buxheti i planifikuar për objektivin strategjik-ekonomia qarkore 2021 -2030[21]

Objektivi strategjik	2021-2023	2024-2030	**Gjithsej**
Objektivi strategjik 4: Ekonomia qarkore	3.053.737 Euro	24.332.785 Euro	**27.386.523 Euro**

3.5. Zonat e mbrojtura dhe biodiversiteti

3.5.1. Kronologjia e shpalljes së zonave të mbrojtura

Në kronologjinë e shpalljes së zonave të mbrojtura të natyrës në Kosovë mund të veçohen tri periudha kohore të cilat lidhen me zhvillimet e përgjithshme në Kosovë. Periudha 1950 - 1970, paraqet fazën iniciale të mbrojtjes së natyrës dhe shpalljes së zonave të mbrojtura të natyrës në Kosovë e cila fillon me shpalljen e zonës së parë në vitin 1950, që ishte "Gazimestani". Deri në fillimin e viteve të 70-ta, numri i zonave të mbrojtura arrinte në 19. Në këtë periudhë nën mbrojtje vihen: Shpella e Gadimes dhe disa monumente të tjera me rëndësi botanike si: Rrapi në Marash, Trungjet në Isniq, etj. Periudha në mes viteve 1970 - 1988, karakterizohet me shpalljen e numrit të konsiderueshëm të zonave të natyrës. Arsyeja e këtij suksesi është e lidhur me themelimin e Entit të Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës në vitin 1974, nga Kuvendi i Kosovës. Në këtë periudhë, nën mbrojtje janë vënë gjithsej 32 zona të natyrës prej të cilave duhet veçuar: rezervati "Bifurkacioni i Lumit Nerodime", Parku i parë Kombëtar "Mali Sharr"(1986), Burimi i Drinit të Bardhë me Shpellën dhe Ujëvarën në Radavc (1983) si dhe disa monumente të tjera të natyrës.

Periudha pas vitit 2000, karakterizon rithemelimin e institucioneve të Kosovës, duke përfshirë Ministrinë e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, respektivisht Institutit të Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës. Gjatë kësaj periudhe nën mbrojtje ligjore janë marrë mbi 170 zona te ndryshme dhe janë propozuar për mbrojtje edhe shumë të tjera (figura 25). Në mesin e zonave të mbrojtura duhet veçuar: Parku Kombëtar "Bjeshkët e Nemuna"(2013), PK "Sharri" (i zgjeruar), Ligatina e Hencit - Radevës etj., ndërsa shumicën e përbëjnë monumentet e natyrës me karakter botanik, hidrologjik, gjeomorfologji k, etj.

[21] *Strategjia (2021-2030) dhe Plani i Veprimit (2021-2023) për Menaxhimin e Integruar të Mbeturinave në Kosovë, MMPH 2021*

***Figura 25**. Numri i zonave të mbrojtura të natyrës 1950 – 2020*

3.5.2. Zonat e Mbrojtura të Natyrës gjatë vitit 2020

Gjatë vitit 2020 numrit të përgjithshëm të zonave të mbrojtura u janë shtuar edhe 7 zona të reja të mbrojtura (7 monumente të natyrës) - në territorin e komunës së Vitisë: *Burimi i ujit termomineral në Ballancë . Trungjet e Qarrit (quercus cerris) në Bincë, Pylli i mllakës (Quercus sp.), në Sllatinë të Epërm, Trungu i Qarrit (Quercus cerris) në Gërmovë etj*

Në të njëjtën periudhë ka filluar evidentimi i vlerave natyrore në komunën e Pejes dhe janë përgatitur studimet (arsyet profesionale) për vlerat e natyrës në komunat Gjilan dhe Lipjanit të cilat janë proceduar për miratim.

Numri i përgjithshëm i zonave të mbrojtura të natyrës në Kosovë (2020) është 217 të cilat përfshijnë sipërfaqe prej **: 125816.6 ha** , ose 11.53% e sipërfaqes të Kosovës. Në kuadër të këtyre zonave hyjnë: 19 Rezervate Strikte të Natyrës ("Rezervati i Arnenit", "Maja e Ropsit", "Rusenica", "Kamilja", etj), 2 Parqe Kombëtare ("Sharri" dhe "Bjeshkët e Nemuna"), 189 Monumente të Natyrës ("Burimi i Drinit të Bardhë me Shpellën e Radavcit", "Shpella e Gadimës", "Ujvarat e Mirushës", "Gryka e Rugovës", "Kanioni i Drinit të Bardhë të Ura e Fshajtë", "Trungu i Rrapit në Marash" etj), 1 Park i Natyrës ("Mali Pashtrik dhe Liqeni i Vërmicës"), 5 Peizazhe të Mbrojtura ("Shkugëza","Pishat e Deçanit"etj) dhe 1 Zonë e Veçantë e Mbrojtur e Zogjve ("Ligatina e Hencit-Radeves"). Sipërfaqen më të madhe të zonave të mbrojtura e përbëjnë Parqet Kombëtare: "Bjeshkët e Nemuna" dhe "Sharri", Parku i natyrës "Mali Pashtrik dhe Liqeni i Vermicës", Peizazhi i Mbrojtur "Germia" dhe MNRV "Ujëvarat e Mirushës" etj (tabela 14).

Tabela 14. Zonat e Mbrojtura të Natyrës sipas kategorive 2020

Kat. IUCN-së	Emërtimi	Nr.	Sipërfaqja /ha	Pjesë. ne sipër. e përgjithshme	Pjesë. e ZM në sip. e Kosovës
I	Rezervatet Strikte të Natyrës	19	10,882.92	7.7	0.99
II	Parqet Kombëtar	2	115,957	82.2	10.6
III	Monumentet Natyror	189	6,041.6	4.3	0.56
V	Park Natyre	1	5,934	4.2	0.5
V	Peizazh i Mbrojtur	5	2.152	1.5	0.2
V	Zonë e Veçantë e Mbrojtur e Zogjve	1	109.5	0.08	0.01
	Totali	217	125816.722	10023	11.53

3.5.3. Biodiversiteti

Vendi ynë në saje të pozitës gjeografike që ka, paraqet një regjion shumë të pasur në aspektin e biodiversitetit. Klima dhe kushtet ekologjike kanë mundësuar praninë e shumë llojeve të florës, vegjetacionit dhe të faunës e me theks të veçantë edhe të llojeve endemike dhe stenoendemike. Diversiteti i peizazhit brenda vendit rrjedh nga karakteristikat natyrore si dhe aktiviteti i shoqërisë njerëzore. Gjithashtu Kosova shquhet për një diversitet të lartë të burimeve gjenetike, llojeve dhe ekosistemeve.

Zvogëlimi i numrit të llojeve të kafshëve, bimëve, habitatit natyral dhe i ekosistemeve apo edhe mundësia e zhdukjes së tyre, është një problem serioz në nivel global. Sipas një raporti special të Komisionit Europian ka një numër faktorësh që kërcënojnë biodiversitetin siç janë: ndotja; dëmtimet e shkaktuara nga industria apo shkarkimi i vajrave në mjedis; ndryshimet klimatike; mbi shfrytëzimi i burimeve natyrore, gjuetia pa kriter, shfrytëzimi i tokës bujqësore mbi kapacitetet e saj; shpyllëzimi dhe humbja e habitatit dhe llojet invazive.

Duke pasur parasysh rendësinë e madhe që ka biodiveristeti është e qartë se ruajta e tij dhe para së gjithash ndërmarrja e masave parandaluese është obligim shumë me rëndësi që ndikon në mbrojtjen e tij. Ruajtja e biodiversitetit jo vetëm që siguron mbrojtjen e organizmave që na por gjithashtu mbështet edhe pritshmërinë tonë për një cilësi më të lartë të jetës në të ardhmen. Nuk ka të dhëna të detajuara për numrin e përgjithshëm të llojeve sipas kategorive të botës së gjallë, meqenëse i gjithë territori i Kosovës nuk është i mbuluar me hulumtime dhe për faktin se vazhdimisht gjatë hulumtimeve zbulohen lloje të reja të bimëve dhe shtazëve. Një pasqyrë e përafërt e llojeve sipas kategorive dhe numri i llojeve përkatëse të përfshira në Listën e Kuqe të IUCN është prezantuar në tabelën 15.

[22] Sqarim: kjo sipërfaqe e zonave te mbrojtura nuk përfshinë zonat e mbrojtura që gjenden në kuadër të Parqeve Kombëtare "Sharri" dhe "Bjeshkët e Nemuna"

[23] Sqarim: perqindja është nxjerr nga siperfaqja e pergjithshme duke perfshir edhe siperfaqen e zonave të mbrojtura brenda parqeve kombëtare.

Tabela 15: Numri i përgjithshëm i llojeve sipas kategorive kryesore dhe numri i llojeve pjesëmarrëse në Listën e Kuqe të IUCN

Grupi i llojeve	Numri i llojeve	Numri i llojeve në listën e kuqe të IUCN
Alga	> 400	Nuk ka vlerësim
Kërpudha	> 380	40
Bimë me lule	> 2000	237
Insekte	> 130	140
Peshq	> 30	15
Ujë tokësore	> 20	13
Zvarranik	> 25	20
Shpend	> 200	24
Gjitarë	> 100	39

Flora -Në aspektin e shumëllojshmërisë e florës vendi ynë është i pasur, në veçanti me lloje endemike, relikte dhe sternoendemike ku veçohen: Malet e Sharrit, Bjeshkët e Namuna, Koritnkiu, Pashtriku, pa lënë anash edhe pjesën e veriore dhe qendrore të vendit, që gjithashtu janë të pasura me lloje të ndryshme. Edhe pse janë bërë hulumtime të florës dhe vegjetacionit të vendit tonë nga autor të ndryshëm vendor dhe ndërkombëtar ende nuk është bërë një inventarizim i florës dhe nuk dihet numri i saktë i taksoneve bimore. Sipas shënimeve të autorëve të ndryshëm mendohet se në vendin tonë janë prezent afro 2800-3000 lloje të florës vaskulare.

Kosova ka mbi 100 lloje të florës vaskulare me karakter endemik disa prej të cilave (16 lloje) janë edhe subendemike (endemike lokale). Një vlerësim për gjendjen e këtyre llojeve dhe statusin e rrezikimit të tyre është bërë në kuadër të Librit të Kuq të florës vaskulare të Kosovës, por edhe në kuadër të hulumtimeve specifike nga Fakulteti i Shkencave të Natyrës i UP (tabela 16).

Figura 26. *Karafili i Sharrit (Dinathus scardicus) afër liqenit të Kuqishtës*

Tabela 16: Trendi i degradimit cilësorë dhe sasiorë i habitateve të disa llojeve të zgjedhura dhe faktorët që kanë ndikuar në degradim[24]

Llojet	Trendi aktual i degradimit sasiorë te habitatit	Ndryshimi sasiorë i habitatit për 15 vitet e kalaura (%) krahasuar me trendin aktual	Lloji i degradimit për treguesin sasior	Trendi aktual i degradimit cilësor te habitatit	Faktorët kryesore qe ndikojnë ne humbjen dhe degradimin e habitatit
Achillea alexandri-regis	Rënie	1% rënie	Jo biotike, Biotike	Rënie	Suskcesioni dhe zjarret
Aristolochia merxmuelleri	Rënie	2% rënie	Jo biotike, Biotike	Rënie	Aktivitetet e njeriut
Cerastium neoscardicum	Rënie	3% rënie	Jo biotike, Biotike	Rënie	Sukcesioni, zjarri
Crepis bertiscea	Rënie	1% rënie	Jo biotike, Biotike	Rënie	Ndryshimet klimatike dhe proceset sukcesive
Crepis macedonica	Rënie	3% rënie	Jo biotike, Biotike	Rënie	Aktivitetet e njeriut
Fritillaria macedonica	Rënie	3% rënie	Biotike	Rënie	Sukcesioni
Gentiana pneumonanthe subsp. nopcsae	Rënie	3% rënie	Jo biotike	Rënie	Ndryshimi i regjimit ujor
Linum elegans	Rënie	1% rënie	Biotike	Rënie	Aktivitetet e njeriut
Senecio scopolii	Rënie	1% rënie	Biotike	Stabile	Aktivitetet e njeriut
Sideritisscardica	Rënie	3% rënie	Jo biotike, Biotike	Rënie	Aktivitetet e njeriut
Silene pusilla subsp. candavica	Rënie	1% rënie	Jo biotike, Biotike	Rënie	Aktivitetet e njeriut
Silene retzorffiana subsp. nicolicii	Rënie	1% rënie	Jo biotike, Biotike	Rënie	Aktivitetet e njeriut
Solenanthus krasniqii	Rënie	10% rënie	Jo biotike, Biotike	Rënie	Aktivitetet e njeriut, invadimi i llojeve te huaja, zjarret
Stachys serbica	Rënie	30% rënie	Jo biotike, Biotike	Rënie	Aktivitetet e njeriut
Tulipa gesneriana (Syn.:Tulipa scardica)	Rënie	3% rënie	Jo biotike, Biotike	Rënie	Aktivitetet e njeriut
Tulipa serbica	Stabile	0.5% rënie	Biotike	Stabile	Aktivitetet e njeriut

Vegjetacioni- Vegjetacioni i vendit tonë klasifikohet në: 139 asociacione apo firocenoza, 63 aleanca, 35 rende dhe 20 klasa, të cilat paraqesin ekosisteme karakteristike, të cilat janë gjithashtu habitate për shumë lloje shtazore. Vegjetacioni i livadheve të ultësirave klasifikohet në: 4 asociacione që i përkasin një aleance, një rendi dhe një klase. Ndërsa vegjetacioni i livadheve kodrinore subalpike dhe alpike klasifikohet në: 65 asociacione, 33 aleanca, 22 rende dhe 13 klasa.

[24] *Vlerësimi i ruajtjes së bimëve endemike në Kosovë, Millaku et al., Hacquetia (Conservation assessment of the endemic plants from Kosovo)*

Fauna - Në kuadër të aktiviteteve të rregullta për monitorimin dhe inventarizimin e biodiversitetit në zonat e mbrojtura të natyrës, Instituti i Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës – IKMN, përkundër situatës me pandeminë globale COVID-19 ,edhe gjatë vitit 2020 ka vazhduar së realizuari aktivitetin e monitorimit të faunës së egër por me një intensitet shumë më të vogël.

Gjatë këtij aktiviteti të realizuar në mënyrë të përbashkët me zyrtarët e të dy Parqeve Kombëtare është bërë vendosja e kamerave - kurth kryesisht në pjesët ku besohet se janë zona të mundshme të lëvizjes së numrit më të madh të kafshëve të egra.

Në vendet ku ishin vendosur këto kamerat janë fotografuar dhe regjistruar llojet e zakonshme të gjitarëve si: ariu i murrmë (*Ursus arctos*), kaprolli (*Capreolus capreolus*), dhia e egër (*Rupicapra rupicapra*), ujku (*Canis lupus*), dhelpra (*Vulpes vulpes*), kunadhja (*Martes martes*), baldosa (*Meles meles*), derri i egër (*Sus scrofa*), lepuri (*Lepus europaeus*), macja e egër (*Felis sylvestris*) etj.

Të dhënat për praninë e llojeve të faunës së egër reflektojnë gjendjen faktike në hulumtimet e diversitetit shtazor në Kosove, ku akoma ka mungesa thelbësore për një numër te madh te llojeve sa i përket te dhënave rreth popullatave, numrit te individëve, trendit te tyre dhe faktorëve qe i kërcënojnë. Për këtë arsye duhet që sa më shpejt të fillohet me monitorimin e llojeve te tilla, ne mënyre qe llojet te cilat në kuadër të Librit të Kuq të Faunës nuk kanë mundur të vlerësohen për kategori të kërcënuara për shkak te mungesës se te dhënave, të vlerësohen drejt, para se ato të rrezikohen në mënyre të pakthyeshme prej rreziqeve antropogjene dhe te tjera.

Numri më i madh i kërcënimeve për llojet e vlerësuara në kuadër të Librit të Kuq i takon këtyre grupeve të kërcënimeve: përdorimi i burimeve biologjike, modifikime të sistemeve natyrore, ndryshimi i klimës dhe moti i ashpër, ndërhyrje dhe shqetësime njerëzore, ndotja dhe zhvillimi rezidencial dhe komercial. Prerja dhe vjelja e pyjeve, aktivitetet rekreative të pa menaxhuara mirë, eksploatimi i ujërave sipërfaqësore (veçanërisht për qëllime bujqësore), ujërat e zeza shtëpiake dhe urbane, zhvendosja dhe ndryshimi i habitatit dhe zonat e turizmit dhe rekreacionit janë rreziqet specifike më të shpeshta, që i kërcënojnë llojet e vlerësuara[25].

Një vlerësim më specifik për gjendjen dhe dendësinë e popullatave të llojeve të gjitarëve të egër në ekosistemet e pyjeve të Kosovës përmes metodologjisë së kamerave kurth është bërë edhe në kuadër të projektit: *Zhvillimi i metodës për matjen e shpërndarjes nacionale dhe densitetit të gjitarëve të egër duke përdorur kamerat kurth: Rasti studimor për Kosovën.* Në tabelën 18 janë prezantuar të dhënat për dendësinë mesatare të disa popullatave të gjitarëve të egër në Kosovë, bazuar në rezultatet e matjeve nga 10 pika monitoruese të projektit të lartpërmendur.

[25] *Libri i Kuq i Faunës së Kosovës (http://ammk-rks.net/repository/docs/v2Libri_i_Kuq_-_6shtator_1_(1).pdf)*

Tabela 17: Dendësia mesatare e popullatave për disa lloje të gjitarëve të egër[26]

Llojet	Densiteti/dendësia (individ/km)		Madhësia e popullatave pyjore	
	Mesatar	Shtrirja	Mesatar	Vargu
Dhelpra e kuqe (*Vulpes vulpes*)	1.03	0.58-1.55	4935	2778-7433
Ujku i hirtë (*Canis lupus*)	0.08	0.04-0.12	374	202-584
Derri egër (*Sus scrofa*)	1.34	0.78-1.97	6469	3754-9460
Kaprolli (*Capreolus capreolus*)	3.19	1.90-5.00	15334	9126-24059
Vjedulla (*Meles meles*)	0.08	0.03-0.14	364	146-656
Lepuri i egër (*Lepus europeus*)	1.81	0.94-2.82	8728	4524-13572
Sqarthi (*Martes foina*)	0.36	0.16-0.59	1720	789-2831
Macja e egër (*Felis sylvestris*)	0.08	0.03-0.13	381	152-648
Ariu i murrmë (*Ursus arctos*)	0.25	0.12-0.41	1190	596-1966

3.6. Shëndeti Publik

Cilësia e ajrit, ujit dhe ndotja akustike janë faktorët kryesor mjedisor që ndikon në shëndetin e njeriut. Ekspozimi ndaj ndotësve të ajrit, ujit dhe ndotjes akustike ndikojnë në atribuimin e shfaqjes së sëmundjes iskemike të zemrës, sëmundjeve kronike obstruktive të mushkërive, kancerit të mushkërive, infeksioneve akute të traktit të poshtëm respirator, diarrea, stres, depresion etj. Disa raste të sëmundjeve dhe vdekjeve mund të shkaktohen nga më shumë se një faktor rreziku në të njëjtën kohë. P.sh. pirja e duhanit dhe ndotja e ajrit ndikojnë bashkë në kancerin e mushkërive.

Ndotja e ajrit, ujit dhe zhurmës shkaktohet kryesisht nga djegia e karburanteve dhe mbeturinave, aktivitetet industrial, aktiviteteve të gurthyesve dhe emetimet e pluhurit natyralë, shkarkimet e ujërave urban dhe industrial të pa trajtuara, degradimit natyrore dhe jetës urbane.

Grimcat e pluhurit(PM) janë tregues kryesor i ndotjes së ajrit i cili varësisht nga forma e emetimit mund të bartë shumë metale të renda dhe përbërës tjerë kimik që janë shumë toksik nëse futen në organizëm. Ekspozimi afatshkurtër apo afatgjatë ndaj grimcave të ngurta është dëshmuar shkencëtaresh se ndërlidhet me: sëmundjen e sistemit kardiovaskular, ulje të kapacitetit funksional të mushkërive, infeksione respiratore dhe përkeqësim të astmës, kancerin e mushkërive, vdekje të parakohshme etj.

[26] *Developing methods for measuring national distributions and densities of wild mammals using camera traps: A Kosovo study; Sarah E. Beatham et al, 2020.*

Grimcat PM kanë aftësi për të depërtuar thellë në rrugët mushkërore dhe në sistemin e qarkullimit të gjakut duke dëmtuar shëndetin e njeriut. Vlerësimi i vitit 2013 nga agjencia e OBSH-së, International Agency for Research on Cancer (IARC), konstatoi se ndotja e ajrit ka veprim kancerogjen dhe grimcat PM luan rolin kryesor në këtë sfond. Ky studim tregoi edhe korrelacionin ndërmjet ndotjes së ajrit dhe rritjes së kancerit në traktin urinar (fshikzën urinare).

Adresimi i faktorëve të rrezikut për sëmundjet jo-ngjitëse, përfshirë edh ndotjen e ajrit është faktor kyç në ruajtjen e shëndetit publik. Kontrolli i cilësisë së ajrit atmosferik nuk është në domenin e qytetarit me përjashtim të djegieve të qëllimshme, prandaj kërkon veprim nga vendimmarrësit e nivelit lokal dhe kombëtar, për reduktimin e emetimeve nga sektorët siç janë transporti, energjia, menaxhimi i mbeturinave, planifikimi urban dhe bujqësia.

Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik (IKSHP) është Institucion Shëndetësor që përgatit dhe zbaton strategjinë e shëndetit publik. Në kuadër të kësaj strategjie hyjnë; masat higjieniko – sanitare, masat profilaktiko – kunderepidemike, social-mjekësore, promovimin e shëndetit, edukimin dhe arsimimin shëndetësor, kontrollet e kualitetit të ujit, ajrit, ushqimit, PZI (programi i zgjeruar i imunizimit), politikën shëndetësore, ekonomiken shëndetësore dhe informimin shëndetësorë në mbarë territorin e Kosovës.

IKSHP për çdo vit bënë monitorimin e sëmundjeve ambientale të shfaqura në popullatën e vendit. Sipas të dhënave, në periudhën janar – dhjetor 2020 janë raportuar gjithsej 157.849 raste të sëmundjeve infektive, me Mb 8638.70 ne çdo 100000 banorë. Ky numër i sëmundjeve është më i ulët krahasuar me periudhën e njëjtë të vitit 2019 (198940 raste të sëmundjes ose 10887.50 Mb/100.000 banorë).

Përhapja e pandemisë COVID-19, ka paraqitur sfidë të jashtëzakonshëm për vendin tonë si dhe mbarë botën. Të dhënat tregojnë se rreziku i shfaqjes së formës së rëndë të sëmundjes dhe vdekjes nga Covid-19 është në shkallën me të lartë te personat e moshuar dhe atyre me sëmundje shoqëruese (në të njëjtën mënyrë si për gripin sezonal). Ende nuk ka të dhëna të plota për këtë sëmundje, ndërsa mësohet më shumë në lidhje me virusin, (efektet dhe sjelljen e tij, kulmin e epidemisë, ndikimin e saktë mbi individët). Andaj, fokusi duhet të jetë në rishikimet e vlerësimeve të parandalimit, kontrollit si dhe menaxhimit të këtij infeksioni.

Ministria e Shëndetësisë hasi në sfida të ndryshme gjatë përballje me pandeminë Covid-19, aq më tepër duke pas parasysh sistemin shëndetësor të brishtë dhe jo të gatshëm për përballim të kësaj sfide globale me shumë të panjohura. Në vitin 2020,

janë regjistruar 51502 raste te infektuar me Covid-19, apo 2818.58 raste Mb/100000 banor.

Në tabelën 18 janë paraqitur trendi i sëmundjeve ambientale për vitet 2019-2020.

Tabela 18 : Sëmundjet ambientale 2019 dhe 2020

Sëmundjet	Rastet	Mbi 100000 banor	Rastet	Mbi 100000
	2019		2020	
ITPR-Pneumonia/ARI	12284	672.27	6187	338.60
SARI (Formë e rënd e pneumonisë)	63	3.45	46	2.52
Semundje e ngjashme me gripin (ILI)	79952	4375.58	70809	3875.21
Influenca A	386	21.1	56	3.1
Influenca A pdm09	71	39	0	0
Influenca sezonale	0	0	0	0
Influenca B	0	0	102	5.6
Diarreja akute	87635	4796.05	25104	1373.88
COVID-19	0	0	51502	2818.58
Varicela	12600	689.57	2796	153.02
Sindromi i diarresë me gjak	35	1.92	12	0.66
Sindroni meningjeal	195	10.56	18	0.99
EHKK	1	0.5	1	0.05
EHSV	3	0.16	0	0
Ëest Nile virus	0	0	0	0
Sëmundja e lajmit	0	0	0	0
Leishmaniasis	6	0.30	0	0
Malaria	3	0.16	0	0
Legionellosis	1	0.05	0	0
Sindrome me ethe ekzantematike	0	0	0	0
Pertussis	17	0.93	2	0.11
Ethe tifoide	1	0.10		
Parotiti epidemik	63	3.45	24	1.31
TBC	0	0	0	0
Intoxicatio alimentaris	2394	131.02	304	16.64
Verdhëza akute A	44	2.68	13	0.71
Verdhëza B	36	1.97	68	3.72
Verdhëza C	11	0.60	1	0.05
Verdhëza toxice	0	0	0	0
Verdheza fulminante	0	0	0	0
Typhus abdominalis	0	0	0	0
Campylobacter	0	0	0	0
Adenovirosis	35	1.92	1	0.05
Sallmonelosis	134	7.33	1	0.05
Shigelloza	32	1.75	1	0.05
Rota virus	271	14.83	39	2.13
Tularemia	12	0.66	1	0.05
Lymphadenitis	0	0	0	0
Leptospirosis	4	0.22	0	0
Morbili	16	0.87	2	0.11
E.coli patogjene	22	1.20	4	0.22

Bruceloza	13	0.71	6	0.33
Anthrax	0	0	0	0
Tetanosis	0	0	0	0
Echinoccocosis	0	0.00	0	0
Toxoplasmosis	8	0.44	3	0.16
Ethet Q	1	0.05	0	0
Giardia sis	0	0.00	0	0
Konjuktiviti viral	0	0	2	0.11
Yersinia enterocolitica	0	0.00		
Gastroenterokolitet	379	20.74	57	3.12
Lymphadenitis ac.coli	49	2.68	2	0.11
Vulnus morsumcani	0	0	0	0
Campylobacter	0	0	0	0
IST	1321	67.10	538	29.44
Parazitozat	141	7.72	12	0.66
Giardiasis	0	0.00		
Status post ictus ixodes	109	6.00	61	3.34
Status post morsum cani	3	0.16	0	0
Status post morsum viperi	19	1.04	1	0.05
Sëmundjet tjera ngjitëse	503	27.53	73	4.00
Total	198940	10887.50	157849	8638.70

Për veç sëmundjes së verdhëzës B dhe COVID-19, të gjitha sëmundjet tjera për vitin 2019 raportohen në numër më të ulët.

Në tabelën 19, janë prezantuar shkaqet e vdekjeve në Kosovë për periudhën 2017-2019, nga disa sëmundje që mundë të ndërlidhen me gjendjen e mjedisit. Nga këto të dhëna shihet se numri më i madhe i vdekjeve sa i përket kategorive të sëmundjeve që ndërlidhen me mjedisit janë ato nga sëmundjet e sistemit të qarkullimit të gjakut, tumoret dhe nga sëmundjet e sistemit të frymëmarrjes.

Tabela 19: Shkaqet e vdekjeve në Kosovë 2017-2019[27]

	2017	**2018**	**2019**
	Numri i rasteve	**Numri i rasteve**	**Numri i rasteve**
Sëmundjet infektive dhe parazitare	74	78	128
Tumoret	1107	1031	1503
Sëmundjet endokrine, të ushqyeshmërisë dhe metabolike	172	204	261
Sëmundjet e sistemit të qarkullimit të gjakut	4649	4249	3950
Sëmundjet e sistemit të frymëmarrjes	663	281	593
Sëmundjet e sistemit të tretjes	96	92	178
Sëmundjet e sistemit urogjenital	185	210	204
Lëndimet, helmimet dhe pasojat tjera nga agjendet e jashtëm	19	4	3
Shkaktaret e jashtëm të sëmundjeve dhe vdekshmërisë	157	108	200

[27] *Shkaqet e vdekjeve në Kosovë, ASK (https://askdata.rks-gov.net)*

Sipas të dhënave nga Agjencia e Statistikave të Kosovës, mosha mesatare e të vdekurve në Kosovë për vitin 2019 ishte 73.1 vjet, ku mosha mesatare e vdekjeve për femra ishte 75.2. ndërsa për meshkuj ishte 71.5.[28]

3.6.1. Cilësia e ujit të pijes

Cilësia e ujit të pijes i referohet karakteristikave mikrobiologjike dhe fiziko-kimike. Cilësia e ujit të pijshëm është një tregues i rëndësishëm për mirëqenien dhe shëndetin e popullsisë. Kosova ka një legjislacion të mirë për mbrojtjen e ujërave për pije. Udhëzimin Administrativ Nr. 16/2012, Udhëzimin Administrativ Nr.15/2017, janë ndër udhëzimet me rendësi për mbrojtën e ujërave të pijshëm dhe të cilat janë në përputhje me standardet e BE- së, për ujin e pijshëm.

KRU kanë përgjegjësinë për të furnizuar me ujë cilësor për konsumatorët e tyre, ato gjithashtu kanë obligim për të bërë monitorimin/testimin intern të kualitetit të ujit. Nga ana tjetër IKSHPK, është institucion me përgjegjësinë ligjore për të bërë kontrollin dhe monitorimin e ujërave të pijshëm në tërë territorin e vendit. IKSHPK siguron se uji i distribuar nga KRU është në përputhje me vlerat sipas standardit vendore për parametrat mikrobiologjik dhe fiziko-kimik. Në këtë raport vlerësimi i cilësisë është bërë në bazë të të dhënave të raportuara nga QU në ARRU.

Bazuar në rezultatet e monitorimit të kryer nga Qendra e Ujit e Instituti Kombëtar të Shëndetësisë Publike (IKSHPK) komfor përgjegjësive që ka, cilësia e përgjithshme e ujit të pijshëm në Kosovë që u ofrohet konsumatorëve në zonat e shërbimit të shtatë KRU-ve, gjatë vitit 2020, ka qenë ne përputhje me standardet e ujit të pijshëm. Gjatë 6 mujorit të parë të vitit 2020, janë marrë 4,408 mostra ku 99.4% të tyre kanë qenë në përputhje me standardet vendore të cilësisë se ujit. Të gjithë KRU-të, zbatojnë programet e monitorimit të cilësisë së ujit në përputhje me udhëzimet për monitorimin e cilësisë së ujit, tri prej tyre tashmë kanë laboratorët e akredituara (Prishtina, Gjakova dhe Prizreni). Siç mund të shihet nga tabelën 20, gjatë vitit 2020 përputhshmëria më e lartë sa i përket vlerave të parametrave mikrobiologjikë ka qenë në KRU në Mitrovicë dhe Gjakovë me 100%, ndërkaq përputhshmëria më e ulët në KRU Bifurkacioni 97,5%. KRU "Hidromorava", "Bifurkacioni" dhe KRU "Prishtina" ishin të detyruara që të bëjnë reduktime të ujit, me ç 'rast cilësia e ujit ishte ndikuar me së shumti.

Tabela 20: Norma (%) e testeve bakteriologjike dhe fiziko-kimike në përputhje me standardet e cilësisë së ujit sipas KRU-ve 2020

Kompanitë Regjionale	Mikrobiologjike	Fiziko-Kimike	Mesatarja per KRU
Prishtina	99.9%	100%	99.9%
Hidroregjioni Jugor	99.0%	98.1%	98.8%
Hidrodrini	99.2%	100%	99.4%
Mitrovica	100.0%	97.9%	99.5%
Gjakova	100.0%	100%	100.0%
Bifurkacioni	97.5%	96.3%	97.1%
Hidromorava	99.3%	100%	99.5%
Mesatarja e pergjithshme	99.5%	99.4%	99.4%

[28] *Mosha mesatare e te vdekurve, ASK 2019 (https://askdata.rks-gov.net)*

Mbulueshmëria me shërbimin e furnizimit me ujësjellës- Në përgjithësi KRU si ofrues të licencuar të shërbimeve të ujësjellësit për vitin 2020 kanë ofruar shërbime me ujë të pijes të popullata me 78 %. Në bazë të kësaj KRU kanë treguar një ngritje pozitive në krahasim me vitin 2019. Akoma kanë mbetur pa u futur nën menaxhimin e KRU edhe 106 sisteme në zona rurale.

KRU sigurojnë edhe shërbimet e grumbullimit më ujëra të ndotura. Gjatë vitit 2020 shërbimi për grumbullimin e ujërave të ndotura është bërë me 65%, e cila nuk ka ndryshim nga vitit paraprak.

3.7. Shfrytëzimi i resurseve natyrore

3.7.1. Shfrytëzimi i gurit dhe resurseve tjera minerare

Formë tjetër e shpeshtë e shfrytëzimit të resurseve natyrore është shfrytëzimi i gurit dhe resurseve tjera minerare qe realizohet përmes gurëthyesve (seperacioneve), ku sipas të dhënave të Komisionit të Pavarur për Miniera dhe Minerale në Kosovë janë lëshuar 228 licenca për shfrytëzim të gurit, 204 licenca për hulumtime të rezervave të gurit. Të dhënat për sasinë e shfrytëzuar të rezervave minerare për vitin të 2020 janë prezantuar në tabelën 21.

Tabela 21: Sasia e rezervave të shfrytëzuara minerare për vitin 2020

Lëndët minerale	Nr. i licencave	Rezervat e shfrytëzuara	Njësia
Linjit	3	8,537,948.00	t
Andezite	8	110,461.16	m^3
Argjillë	14	481,721.16	t
Gëlqeror	195	5,748,916.91	m^3
Bazalt	1	39,000.58	m^3
Rërë dhe zhavorr	21	66,343.18	m^3
Rërë kuarcore	7	14,340.00	m^3
Serpentinite	3	194,212.31	m^3
Mërgel	7	226,325.00	m^3
Rreshpe	2	24,938.30	m^3
Mermer	8	823.65	m^3
Gabro	2	200.00	m^3
Tuf (t)	1	265.00	t

Komunat në rajonet e të cilave ka pasur më së shumti kërkesa për licencim në aktivitetet për gurëthyes dhe krahas kësaj janë pajisur me këto licenca janë komuna e Malishevës, Klinës, Kaçanikut dhe Lipjanit. Ndërsa, ato me më së shumti kërkesa dhe licencim për rërë dhe zhavorr janë Peja, Gjakova dhe Kamenica.

Operatorët Ekonomikë të cilët kanë licenca nuk respektojnë kriteret mjedisore të përcaktuara në licencë duke mos ri kultivuar apo ri vitalizuar zonën pas shfrytëzimit të mineraleve ndërtimore dhe industriale. Për më tepër, edhe zhvillimi i

aktiviteteve ilegale nga shumë operatorë rrit ndotjen e mjedisit dhe degradimin e tij dhe njëkohësisht shton rrezikshmërinë për qytetarët dhe kafshët. Përgjatë viteve 2016-2019, janë evidentuar 453 raste ilegale të nxjerrjes së mineraleve të gurit të fortë, rërës dhe zhavorrit. Inspektorati i KPMM-së vetëm gjatë vitit 2019 ka përcjellë 47 kallëzime penale në prokuroritë kompetente, në bazë të raporteve që kanë ardhur nga terreni, për operime të pa licencuara dhe janë në procedurë të shqyrtimit nga gjykatat kompetente. Po ashtu, ka përgatitur 54 aktvendime për gjoba administrative lidhur me operimet jashtë kushteve të licencës së shfrytëzimit[29].

Sipas analizës së mbulushmërisë së tokave të realizuar nga AMMK bazuar në imazhe satelitore vlerësohet se që nga viti 2012 deri në vitin 2018, sipërfaqet e aktiviteteve për nxjerrjen e mineraleve janë rritur për rreth 200 ha.

Sipas të dhënave nga Agjencia e Statistikave të Kosovës, përkatësisht statistikave të ndërmarrjeve aktive sipas sektorëve ekonomik, në vitin 2019 për sektorin xehetari dhe gurëthyes janë regjistruar 194 biznese.

3.7.2. Shfrytëzimi i inerteve nga shtretërit e lumenjëve

Njëra ndër format më të shpeshta të shfrytëzimit të resurseve ujore është nxjerrja e rërës dhe zhavorrit nga shtretërit e lumenjve. Shfrytëzimi i pakontrolluar i këtyre resurseve shpie ne degradim te lumenjve dhe ndikon negativisht ne florën, faunën e lumit dhe ne paraqitjen më të shpeshtë të vërshimeve. Eksportuesit ilegalë sot e dominojnë tregun e rërës dhe zhavorrit. Këta operatorë që veprojnë pa leje nuk respektojnë asnjë kriter gjatë nxjerrjes së rërës dhe zhavorrit. Ndër lumenjtë më të degraduar radhiten Drini i Bardhë, Lumbardhi i Pejës, Ereniku, Ibri etj. Sipas të dhënave të KPMM në Kosovë operojnë rreth 180 operatorë ilegal që kryejnë ndërhyrje me dimensione seperacioni duke degraduar shtratin e lumenjve dhe ekosistemin ne përgjithësi

3.7.3. Shfrytëzimi i resurseve pyjore

Sipas vlerësimeve, raporteve, analizave, te përgatitura paraprakisht nga AMMK dhe organe tjera vijmë me rekomandime se situata me Zona Pyjore është mjaft e qëndrueshme me afërsisht 481.000 hektarë apo 44.7 % e sipërfaqes totale te Kosovës, prej te cilave ofrohen lende drusore, dru zjarri, dh produkte te ndryshme pyjore qe përdoren nga popullata apo për industri. Mirëpo prej tyre ka edhe sipërfaqe te konsiderueshme te tokave djerre apo edhe te prekura nga erozioni. Nga kjo sipërfaqe e përgjithshme e tokave pyjore 278,880 hektar klasifikohen si pyje publike dhe 185,920 hektar si pyje private, duke pas parasysh qe kjo sipërfaqe ndryshon relativisht me një përqindje te vogël nder vite.

[29] *Raporti i auditimit të performacës "Procesi i licencimit të shfrytëzuesve të mineraleve ndërtimore e industriale dhe mbrojtja e ambientit nga kjo veprimtari", ZKA 2020*

Rreth 156 mijë m³ dru janë shfrytëzuar nga pyjet publike dhe private gjatë vitit 2020, sipas të dhënave nga Agjencia e pyjeve të Kosovës. Regjioni i Gjilanit ka shfrytëzuar sasinë me të madhe të sasisë drunorë ndërsa ai i Prishtinës sasinë më të vogël. Për më shumë detaje tabela 22.

Tabela 22: Sasia e masës drunore (m³), e shfrytëzuar sipas regjioneve dhe sektorëve për vitin 2020

Nr.	Drejtoria Koordinuese Regjionale	Pyje publike (m³)	Pyje private (m³)
1	Prishtinë	1071.08	25842.4
2	Mitrovicë	0	41621.71
3	Pejë	5297.74	2348.47
4	Prizren	2901.74	2297.15
5	Ferizaj	6017.57	5773.22
6	Gjilan	8673.98	53576.17
7	DMKE	2266.84	282.88
Nen total		26,228.95	131,742.00
TOTAL		**157,970.95**	

3.7.4. Shfrytëzimi i resurseve ujore për nevoja industriale

Një kategori tjetër dhe njëherit më e madhja e shfrytëzimit të resurseve ujore është përdorimi për nevoja industriale. Shpenzuesit më të mëdhenj janë ndërmarrjet e mëdha industriale KEK-u, New Co FERRONIKEL-i, Sharrcem etj. Pjesa më e madhe e tyre furnizohen me ujë nga liqenet akumulues sipërfaqësor (tabela 23).

Tabela 23: Shfrytëzimi i ujit për vitin 2020 nga ndërmarrjet e mëdha industriale

Shfrytëzuesit	Sasia e shpenzuar e ujit (m3/vit) 2020
KEK	18149550
New Co FERRONIKEL	1437763
SHARRCEM	80112

3.7.5. Shfrytëzimi i resurseve ujore për pije dhe amvisëri

Sa i përket shfrytëzimit të ujërave për pije dhe amvisëri, operojnë shtatë kompani regjionale të ujit (KRU) të licencuara nga Autoriteti Rregullativ i Shërbimeve të Ujit (ARRU) që ofrojnë këto shërbime, si dhe 30 komuna që përfitojnë nga shërbimet e këtyre kompanive. Prodhimi total i ujit të distribuar nga kompanitë regjionale për vitin 2020 ka qenë 153,7milion m³.

Më tepër se gjysma e këtij uji merret nga burimet sipërfaqësorë ndërsa më pak nga burimet nëntokësore (tabela 24).

Tabela 24: Burimet e furnizimit me ujë, sasia ditore dhe vjetore (m3)

Nr.	Vendimmarrje e ujit	Sasia e ujit e shfrytëzuar në (m^3/ditë)	Sasia e ujit e shfrytëzuar në (m^3/vit)	Vlera e shprehur në përqindje %
1	Burim natyrorë	111,295	40,622,816	26%
2	Rezervuar	-	-	-
3	Lum	21,007	7,667,697	5%
4	Liqe	246,030	89,800,920	58%
5	Pus	43,575	15,904,983	10%
TOTAL			153,748,772m^3	

4. Masat e ndërmarra për mbrojtjen e mjedisit

4.1. Niveli i zbatimit të strategjive dhe planeve mjedisore

Kosova e ka në masë të kënaqshme të zhvilluar kornizën strategjike dhe programore për mjedisin dhe sektorët e tij, mirëpo niveli i zbatimit është ende në shkallë të ulët. Në tabelën 25, janë prezantuar dokumentet kryesore strategjike dhe programore të sektorit të mjedisit dhe niveli i zbatimit të tyre.

Tabela 25: Niveli i zbatimit të strategjive dhe planeve të veprimit për sektorin e mjedisit

Strategjia/Plani	Periudha e vlefshmërisë	Statusi i dokumentit	Niveli i zbatimit
Strategjia Mjedisore e Kosovës dhe Plani Kombëtar i Veprimit Mjedisorë	2013-2022 (Në proces të rishikimit)	Aprovuar nga Qeveria e Republikës së Kosovës Vendimi Nr. 05/140 Datë 17.07.2013	Nuk ka filluar së zbatuari për shkak të paqartësisë në procesin e aporvimit
Strategjia dhe Plani i Veprimit për Biodiversitet	2011-2022 (Në proces të rishikimit)	Aprovuar nga Qeveria e Republikës së Kosovës (në proces të rishikimit)	Pjesërisht
Strategjia për Cilësinë e Ajrit 2013-2022	2013-2022	Miratuar nga Kuvendi i Republikës së Kosovës	Pjesërisht
Plani i Veprimit për Zbatimin e Strategjisë për Cilësinë e Ajrit	2018-2020 (Në proces të rishikimit)	Miratuar nga Kuvendi i Republikës së Kosovës	Ka kaluar afati i znatimit
Strategjia e Republikës së Kosovës për Menaxhimin e Mbeturinave	2013-2022 (Në proces të rishikimit)	Aprovuar nga Qeveria e Republikës së Kosovës	Pjesërisht
Plani i Republikës së Kosovës për Menaxhimin e Mbeturinave	Ne proces te rishikimit	Në proces të rishikimit	Në proces të rishikimit
Strategjia dhe Plani Veprimit për Ndryshimet Klimatike për Kosovën	2017-2026	Aprovuar nga Qeveria e Republikës së Kosovës Vendimi, Nr. 05/90, datë 19.02.2019	Në fazën fillestare të zbatimit
Strategjia Shtetërore e Ujërave	2017-2022	Aprovuar nga Qeveria e Republikës së Kosovës dhe Kuvendi i Kosovës gjatë vitit 2018	Zbatimi në fazën fillestare
Plani Hapësinor i Kosovës-Strategjia për Zhvillimin Hapësinor të Kosovës	2010-2020+ (Në proces të rishikimit)	Miratuar nga Kuvendi i Republikës së Kosovës	Pjesërisht - në proces të implementimit harta zonale e Kosovës
Plani Hapësinor për Parkun Kombëtar "Sharri"	2013-2022 (Në proces të rishikimit)	Miratuar nga Kuvendi i Republikës së Kosovës	Pjesërisht – në proces të aprovimit edhe dy plane rregulluese
Plani Hapësinore për Monumentin e Natyrës me Rëndësi të Veçantë "Ujëvarat e	2014-2023	Miratuar nga Kuvendi i Republikës së Kosovës	Nuk ka filluar zbatimi në mungesë të organit

Mirushës"			menaxhues për këtë zonë të mbrojtur
Plani Menaxhues për Parkun Kombëtar "Sharri"	2015-2024	Aprovuar nga Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor	Pjesërisht

Sa i përket planeve mjedisore në nivel lokal, shumica e komunave kanë Plane Lokale të Veprimit në Mjedis dhe Plane Lokale të Veprimit për Mbeturina, por shumë pak prej tyre kane Plane Lokale për cilësi të ajrit dhe Plane Lokale për Biodiversitet (tabela 26).

Tabela 26: Planet mjedisore në nivel lokal

Komuna	Plani Lokal i Veprimit në Mjedis	Plani Lokal i Veprimit për Mbeturinave	Plani Lokal i Veprimit për Biodiversitet	Plani Lokal i Veprimit për Cilësi të Ajrit	Plani Lokal i Mobilitetit
Prishtinë	+	+	-	*Ne proces te hartimit*	+
Obiliq	+	+	-	-	-
Drenas	+	+	-	+	-
Shtime	+	+	*Ne proces te hartimit*	-	+
Hani i Elezit	+	+	-	-	-
Prizren	+	+	+	-	+
Mitrovicë	+	+	-	+	+
Deçan	*Ne proces*	+	-	-	-
Gjakovë	+	*Ne proces*	+	-	-
Rahovec	+	+	-	-	+
Skënderaj	-	+	-	*Ne proces*	-
Kaçanik	*Ne proces*	+	-	-	-
Dragash	-	+	+	-	-
Klinë	-	-	-	-	-
Gjilan	+	+	-	-	*Ne proces*
Fushë Kosove	-	+	-	-	*Ne proces*
Vushtrri	-	+	-	-	-
Pejë	-	+	-	-	-
Podujevë	-	+	-	-	*Ne proces*
Junik	+	+	-	-	+
Kamenicë	+	+	-	-	+
Istog	+	+	-	-	-
Malishevë	-	-	-	-	-
Lipjan	-	+	-	-	+
Suharekë	-	+	-	-	-
Ferizaj	+	+	-	-	-
Viti	+	+	-	-	+
Mamushë	+	+	-	-	-
Zveçan	-	+	-	-	-
Leposavic	-	-	-	-	-
Gracanicë	+	+	-	-	-

Ranillug	-	-	-	-	-
Partesh	-	-	-	-	-
Kllokot	-	+	-	-	-
Zubin Potok	-	+	-	-	-
Shterpc	-	+	-	-	-
Mitrovicë e Veriut	-	-	-	-	-
Novobërdë	-	+	-	-	-

4.2. Zhvillimet dhe ngecjet institucionale

Gjatë vitit 2020, nuk ka pasur ndonjë zhvillim më rëndësi në kuadër të procesit të forcimin, afirmimin dhe ngritjen e kapaciteteve teknike të institucioneve mjedisore. Në kuadër të këtyre veprimeve duhet përmendura ndryshimet në strukturën organizative të Qeverisë së Republikës së Kosovës ku Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinorë fillimisht bashkohet me Ministrinë e Infrastrukturës e me pas me atë të Ekonomisë.

Nga aktivitet tjera që ndërlidhen me zhvillimin institucionale duhet veçuar:

- Implementimin e disa projekteve të rëndësishme me donatorë në kuadër të institucioneve mjedisore;
- Rritja e numrit të personave fizik të licencuar për hartimin e raporteve të Vlerësimit të Ndikimit në Mjedis;
- Rritja e përfaqësimit dhe anëtarësimit të institucioneve mjedisore të Kosovës në organizata, iniciativa dhe projekte rajonale.
- Zbatimi i procesit të vlerësimit të gjendjes së mbeturinave komunale përmes zhvillimit të treguesve për raportimin dhe monitorimin të përformancës së Komunave të Kosovës për sektorin e mbeturinave.
- Ngritja e kapaciteteve të institucioneve mjedisore përmes trajnimeve dhe programeve në nivelin nacional, regjional dhe ndërkombëtarë;

Ndërsa, në kuadër të ngecjeve dhe pengesave në forcimin e institucioneve mjedisore gjatë kësaj periudhe veçohen:

- Mungesa e rrjetit për monitorimi e ujerave nëntokësore;
- Mungesa e monitorimit të aspekteve biologjike/ekologjike të ujërave sipërfaqësore;
- Mungesa e një sektori të veçantë për Ndryshime Klimatike në MMPH;
- Mungesa e një institucioni të veçantë në nivel qendror për monitorimin e kimikateve;

- Largimi i stafit të trajnuar dhe më përvojë nga institucionet përgjegjëse të sektorit të mjedisit.
- Kapacitetet e limituara të komunave në sektorin e mjedisit;
- Numri i vogël i inspektorëve të mjedisit në nivel qendror dhe lokal.
- Numri i vogël i zyrtarëve në Institutin e Mbrojtjes së Natyrës;
- Mos certifikimi i zyrtareve (rojeve të natyrës) dhe numri i kufizuar i stafit profesional (zyrtarëve mbikëqyrës të natyrës) në Drejtoritë për Administrimin e Parqeve Kombëtarë.
- Numri i kufizuar i stafit të rregullt në Drejtorinë për Administrimin e Monumenteve Natyrore me Rëndësi të Veçantë;
- Bordit Këshillëdhënës për Mjedisin ende është jashtë funksionit dhe nuk ka iniciativa për themelimin e tij edhe pse është i paraparë sipas dispozitave të Ligjit për Mbrojtjen e Mjedisit.
- Mos funksionalizimi i Ekofondit apo një fondi/programi të veçantë për mjedisin. Të hyrat e inkasuar në emër të mbrojtjes së mjedisit derdhen në Buxhetin e Kosovës por nuk shfrytëzohen për projekte mjedisore.
- Mos zbatimi i plotë i rregullores (QRK) Nr. 05/2017 për Organizimin e Brendshëm dhe Sistematizimin e vendeve të punës në Ministrinë e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinorë.
- Pamundësia e integrimit të stafit të MMPH (38 zyrtarë) në komunat e veriut në kuadër të detyrave dhe përgjegjësive të përcaktuara sipas kontratave[30].
- Mungesa e koordinimit të institucioneve relevante për procedimin dhe aprovimit e Planit Hapësinorë për Parkun Kombëtarë Bjeshkët e Nemuna.

4.3. Inspektimi dhe kontrolli i zbatimit të ligjit

Në kuadër të planit të punës dhe zbatimit të legjislacionit në fuqi për kontroll të inspektimit ndaj subjekteve dhe aktiviteteve ekonomike, personave fizik dhe juridik nga Inspektoratit të Mjedisit, Ujërave, Natyrës, Planifikimit Hapësinorë dhe Ndërtimit / Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit sipas detyrës zyrtare në vitin 2020 janë realizuar: 275 mbikëqyrje mbi inspektimin me procesverbal; 431 asistime në inspektime; 71 vendime;11 gjoba mandatorë; 67 gjoba administrative; 86 rekomandime, urdhëresa dhe vërejtje; 30 inicime në gjykata; dhe 44 ankesa dhe kërkesa. Detajet specifike janë prezantuar në tabelën 27.

[30] *Me 11.01.2016 ishte shuar e ashtuquajtura "Mbrojtje civile" në pajtim me Marrëveshjen e Brukselit të datës 26 mars 2015 dhe Vendimit të Qeverisë. Në MMPH janë angazhuar 38 zyrtarë të shpërndarë në departamente të ndryshme dhe Agjencione të MMPH, për të cilët ministria nuk kishte arritur të ju siguroj zyre në veri të vendit dhe ti integroj ata në procesin e punës. .*

Tabela 27: Inspektimet dhe procedurat tjera ligjore 2020

Lloji i aktivitetetit inspektuese në fushën e mbrojtjes së mjedisit	Numri i aktiviteteve
Mbikëqyrje inspektimi me procesverbal	81
Asistime në inspektime	183
Vendime	39
Gjoba mandatore	3
Gjoba administrative	6
Rekomandime, urdhëresa dhe vërejtje	35
Inicime në Gjykata	6
Lloji i aktivitetetit inspektues në fushën e mbrojtjes së ujërave	Numri i aktiviteteve
Mbikëqyrje inspektive me procesverbal	95
Asistime në inspektime	41
Vendime	10
Gjoba mandatore	7
Gjoba administrative	59
Rekomandime, urdhëresa dhe vërejtje	18
Inicime në Gjykata	19
Ankesa dhe Kërkesa	24
Lloji i aktivitetetit inspektuese në fushën e mbrojtjes së natyrës	Numri i aktiviteteve
Mbikqyrje inspektive me procesverbal	25
Asistime në inspektime	142
Vendime	7
Ankesa dhe Kërkesa	20
Lloji i aktivitetetit inspektues në fushën e planifikimit hapësinor dhe ndërtimit	Numri i aktiviteteve
Mbikëqyrje inspektive me procesverbal	74
Asistime në inspektime	65
Vendime	15
Gjoba mandatore	1
Gjoba administrative	2
Rekomandime, urdhëresa dhe vërejtje	33
Inicime në Gjykata	5

Ndërsa në sektorin e mbrojtjes së natyrës bazuar në Ligjin e Natyrës, Ligjit për Parqe Kombëtare, legjislacionit relevant penal, kundërvajtjes dhe civile gjatë periudhës 2020, Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës në emër të Drejtorisë për Administrimin e Parkut Kombëtarë "Bjeshkët e Nemuna" dhe Drejtorisë për Administrimin e Parkut Kombëtarë "Sharri", ka parashtruar: 112 Kallëzime penale (tabela 28).

Tabela 28: Inicimet e AMMK në organe të drejtësisë

Lloji i aktivitetetit në emër të Drejtorisë për Administrimin e Parkut Kombëtarë Bjeshkët e Nemuna	2020
	Numri i lëndëve
Kallëzime penale në Prokurorinë Themelore në Pejë	39
Kallëzime penale në Prokurorinë Themelore në Gjakovë	1
Lloji i aktivitetetit në emër të Drejtorisë për Administrimin e Parkut Kombëtarë Sharri	Numri i lëndëve
Kallëzime penale në Prokurorinë Themelore në Ferizaj	63
Kallëzime penale në Prokurorinë Themelore në Prizren	9

4.4. Leje dhënia

Sipas të dhënave nga MEA, gjatë vitit 2020 janë realizuar aktivitete në të gjitha fushat përkatëse. Bazuar në autorizimet e legjislacionin mjedisor gjatë vitit 2020, janë lëshuar 60 Autorizime mjedisore, 81 Pëlqime mjedisore, 50 Leje mjedisore, 3 Leje të integruara mjedisore, 1 Leje për zbatimin e hulumtimeve shkencore në natyrë, 87 licenca dhe leje në fushën e mbeturinave, 86 Leje ujore, 16 Pëlqime ujore, dhe akte tjera në fushën e ujërave. Të dhëna më të detajuara për aktivitetet e lejë dhënies në sektorin e mjedisit, mbeturinave, natyrës, dhe të ujërave janë prezantuar në tabelën vijuese.

Tabela 29: Aktivitetet për Leje dhënie gjatë vitit 2020

Aktivitetet për Pëlqime Mjedisore	
Kërkesa të pranuara për Pëlqime Mjedisore	142
Të lejuara	81
Lëndë të refuzuara	3
Përfundim i procedurës	18
Pezullim procedure	7
Në procedurë të shqyrtimit	33
Aktivitetet për Leje Mjedisore	
Kërkesa të pranuara për Leje Mjedisore	74
Të lejuara	50
Lëndë të refuzuara	18
Shfuqizim i Vendimeve për Leje Mjedisore	2
Përfundimi i procedurës	1
Aktivitetet për Leje të Integruara Mjedisore	
Të lejuara	3
Aktivitetet për Autorizime Mjedisore	
Kërkesa të pranuara për Autorizime Mjedisore	65
Të lejuara	60
Lëndë të refuzuara	5
Aktivitetet e Leje dhënieve dhe Licencave në fushën e natyrës	
Leje për zbatimin e hulumtimeve shkencore në natyrë	1
Licencimi i mbikëqyrësve të zonave të mbrojtura	1
Aktivitetet e leje dhënieve në fushën e mbeturinave	
Licenca të lëshuara për menaxhimin e mbeturinave	18
Kërkesa të refuzuara për Licenca për menaxhimin e mbeturinave	2
Në proces shqyrtimi Kërkesat për Licenca për menaxhimin e mbeturinave	3
Leje për import të kimikateve	3
Leje për import të produkteve biocide	40
Kërkesa të refuzuara për Leje për import të produkteve biocide	3
Leje për import të qeseve të plastikes pa aditiv	17
Kërkesa të refuzuara për Leje për import të qeseve të plastikes pa aditiv	2
Leje importi të mbeturinave	6
Leje për transit të mbeturinave	1

Leje për eksport të mbeturinave	2
Refuzim i kërkesave për Leje për eksport të mbeturinave	3
Regjistrime të tregtarit dhe ndërmjetësuesit të mbeturinave	3
Aktivitetet për Leje dhënieve në fushën e ujërave	
Kushte Ujore	5
Pëlqime Ujore	16
Leje Ujore (shfrytëzim 50 – shkarkim 36)	86
Vazhdime të Lejeve Ujore	4
Informata Shtesë me e-mail	80

4.5. Financimi i sistemit për mbrojtjen e mjedisit

Investimi në mjedis është një prej formave direkte të intervenimit për mbrojtjen e mjedisit, përmirësimin e gjendjes së mjedisit dhe parandalimin e ndikimeve negative në mjedis. Burimi kryesore i financimit të projekteve për mbrojtjen e mjedisit është buxheti i Kosovës, për institucionet në nivelin qendror dhe lokal. Gjatë vitit 20220, ish Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinorë është bashkuar me Ministrinë e Zhvillimit Ekonomik, dhe kanë funksionuar në një Ministri të përbashkët si Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit. Kjo nënkupton që edhe buxheti për këtë ministri ka qenë i përbashkët. Duke analizuar buxhetin e dedikuar për MMPH dhe MEA për periudhën 2016-2020, vërejmë se ka pasur një ngritje të ndjeshme për investimet kapitale në mjedis nga viti në vit.

Derisa investimet kapitale në mjedis në vitin 2016 ishin mbi 35.9 milion euro, në vitin 2017 ato janë rritur në rreth 46 milion euro, në vitin 2018 në 49 milion euro, në vitin 2019 në rreth 50 milion euro ndërsa në vitin 2020 në rreth 66 milion euro (figura 27).

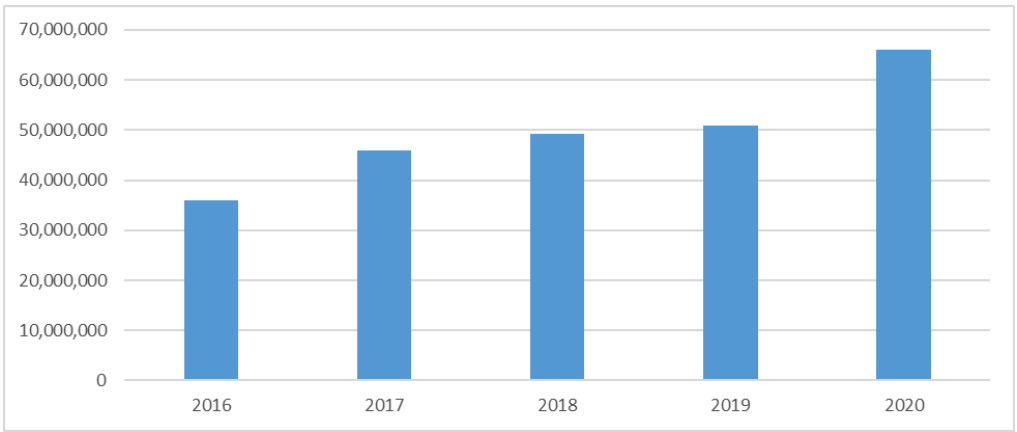

***Figura 27**: Buxheti për shpenzime kapitale i MMPH/MEA 2016-2020*[31]

Shpenzimet kapitale të MEA për sektorin e mjedisit, gjatë vitit 2020 kanë qenë kryesisht projekte që janë implementuar për rregullimin e shtretërve të lumenjve, menaxhimin e

[31] *Ministria e Financave www.mf.rks-gov.net*

mbeturinave, zgjerimin e rrjetit të kanalizimit dhe ujësjellësit si dhe projekte tjera mjedisore në interes të përgjithshëm.

Mbështetja nga donatorët nuk ka munguar as gjatë vitit 2020, ku kanë filluar së implementuari(zbatuari) disa projekte të reja dhe njëkohësisht kanë vazhduar së implementuari edhe projektet nga vitet paraprake.

Në tabelën vijuese janë prezantuar të dhëna për disa nga projektet më të mëdha të mbështetura nga donatorët për sektorin e ujërave dhe mjedisit.

Tabela 30: Disa nga projektet me donatorë në sektorin e mjedisi dhe ujërave 2020

Emri i projektit	**Donatori**	**Vlera e projektit**	**Periudha e implementimit**
Përmirësimi i performancës mjedisore të termocentralit "Kosova B"	BE-IPA	76.400.000.00 €	2019-2022
Programi Mjedisor për Kosovën	SIDA-Qeveria Suedeze	6.810.000.00 €	2016 – 2021
Projekti "Granti i përformacës për mjedis të pastër"	BE, GIZ &BK	3.500.000.00 € EU - GIZ 3.500.000.00 € BK	2015–2021
Projekti "Zhvillimi i kapaciteteve për kontrollin e ndotjes së ajrit"	JICA-Qeveria Japoneze	4.000.000.00 $	2017 – 2021
Granti i ndihmës japoneze për zhvillim ekonomik dhe social	JICA-Qeveria Japoneze	250.000.000.00 JPY (Jena Japoneze)	2018-2021
Mbledhja e të dhënave mjedisore (Programi Threshold MCC)	MCC -USA	3.000.000.00 $	2017-2021
Investimi në energji eficente në sektorin e amvisërisë (Programi Threshold MCC)	MCC -USA	20.700.000.00 $	2017-2021
Investim në sistemin e ngrohjes qendrore (Programi Threshold MCC)	MCC -USA	10.900.000.00 $	2017-2021
Rishikimi i Strategjisë se Kosovës për menaxhimin e mbeturinave 2013- 2021 dhe hartimi i planit për menaxhimin e mbeturinave	GIZ Gmb-Qeveria Gjermane	200.000.00 €	2019-2021
Fuqizimi i Planifikimit Hapësinor dhe Menaxhimit të Tokës	GIZ Gmb-Qeveria Gjermane	2.000.000.00 € Faza 1 2.500.000.00 € Faza 2	2017-2021
Programi për zhvillim gjithëpërfshirës	SIDA, UN-Habitat, MMPHI	6.195.300.00 $	2016- 2020
Vlerësimi Paraprak i Rrezikut nga Përmbytjet për pellgjet Lumore te Kosovës Ibri, Lepenc dhe Plava	BE-WBIF	701.072.00 €	2017-2021
Ndërtimi i impiantit për trajtimin e ujërave urbane për Kosovës Jugperëndimore-Gjakova	SDC, KFW, BK	SDC- 7.600.000.00 € KFW- 8.000.000.00 € Komuna e Gjakovës- 6.800.000.00 €	2019-2022
Ndërtimi i impiantit për trajtimin e ujërave urbane për Kosovës Jugperëndimore-Peja	KFW, BK	KFW- 8.000.000.00 € BK- 3.800.000.00 €	2019-2022

Ndërtimi i impiantit për trajtimin e ujërave urbane për Kosovës Jugperëndimore-Prizreni	KFW BK	KFW- 12.000.000.00 € Komuna e Prizrenit – 3.500.000.00 € BK- 5.000.000.00 €	2017-2021
Ndërtimi i impiantit për trajtimin e ujërave urbane për Prishtinën	Qeveria Franceze BK	Qeveria Franceze (kredi)- 66.000.000.00 € BK- 20.000.000.00 €	2018-2022
Zhvillimi i qëndrueshëm i menaxhimit te mbeturinave - Deponia e Pejës	Komisioni Evropian -IPA	10.900.000.00 €- EU 1.100.000.00 €- BK	2019-2021
Menaxhimi i Integruar i Resurseve Ujore Në Kosovë (IWRM-K)	SDC-Qeveria Zvicerane	24.000.000 €	2020-2024
Dialogu i Drinit-Mundësimi i bashkëpunimit ndërkufitar dhe menaxhimit të integruar të burimeve ujore në pellgun e zgjatur të lumit Drin	GEF, GWP-Med	1.000.000.00 $	2016-2021
Ngritja e kapaciteteve për përdorimin e te dhënave mjedisore. Projekt i bashkëpunimit ne mes te AMMK dhe Agjencia e Mbrojtjes se Mjedisit te Suedisë	SIDA	2.262.400.00 SEK (Krona Suedeze)	2020-2023
Përshtatja ndaj ndryshimit klimatik në menaxhimin ndërkufitar të rrezikut të përmbytjeve për Ballkanin Perëndirnor (CCAWB II)	(GIZ) GmbH	Buxheti i përbashkët i projektit rajonal	2012-2021
Pjesëmarrja ne punën dhe programin e Agjencinë Evropian te Mjedisit (Projekt regjional)	EU-IPA	BE IPA – Fondi IPA me shume përfitues 2.480.202.00 €	2018-2022
Zgjidhjeve të bazuara në natyrë për komunitetet e qëndrueshme të Ballkanit Perëndimor	SIDA/IUCN	BE IPA – Fondi IPA me shume përfitues	2019-2022
Programi i Partneritetit Mjedisor për Anëtarësim EPPA	EU-IPA	BE IPA – Fondi IPA me shume përfitues	2020-2022
Tranzicioni drejt emetimit të ulët dhe ekonomisë se qëndrueshme ndaj klimës në Ballkanin Perëndimor (TRATOLOW)	EU-IPA	BE IPA – Fondi IPA me shume përfitues	2021-2022

5. Rekomandimet

Ajri

- Të zbatohen objektivat dhe projektet e Strategjisë dhe Planit të Veprimit për Cilësinë e ajrit, e miratuar nga Qeveria e Kosovës dhe nga Kuvendi i Kosovës.
- Të rritet efikasiteti i zbatimit të legjislacionit mjedisor, përmes mekanizmave dhe instrumenteve plotësuese.
- Të kompletohet dhe të funksionalizohet plotësisht sistemi nacional për monitorimin e cilësisë së ajrit me qëllim të përmirësimit të mbledhjes, përpunimin dhe raportimit të të dhënave për cilësinë e ajrit.
- Të forcohen kapacitetet teknike dhe institucionale për mirëmbajtjen e rrjetit të monitorimit të cilësisë së ajrit, servisimin dhe kalibrimin e pajisjeve si dhe të bëhet akreditimi i laboratorëve.
- Të përmirësohet bashkëpunimi në mes të institucioneve monitoruese dhe operatorëve e sidomos në procesin e rrjedhjes së informatave, përpunimit, raportimit të tyre dhe informimit më efikas të publikut për kualitetin e ajrit.
- Të hartohen politika favorizuese për shfrytëzimin e lëndëve djegëse që kanë shkarkime më të ulëta në mjedis dhe për zbatimin e teknologjitë e pastra në proceset e prodhimit;
- Të favorizohet shfrytëzimi i transportit alternativ që ka shkarkime më të ulëta në ajër dhe të aplikohet kufizim kohor i përdorimit të automjeteve të vjetruara dhe atyre pa katalizatorë.
- Të zbatohen aktet nënligjore mbi normat e lejuara të shkarkimit në ajër nga burimet e lëvizshme dhe nga burimet e palëvizshme.

Uji

- Të ngritët rrjeti për monitorimin e ujërave nëntokësorë dhe të bëhet monitorimi i rregullt i gjendjes së ujërave nëntokësore.
- Të behet monitorimi i parametrave biologjik të ujërave sipërfaqësore për të përcaktuar indeksin e kualitetit të ujërave sipërfaqësore.
- Të vazhdohen investimet në ngritjen e infrastrukturës ujore e me theks të veçantë në ndërtimin e impianteve për trajtimin e ujërave të ndotura.
- Të trajtohen me prioritet çështjet që ndërlidhen me adaptimit ndaj ndryshimeve klimatike në sektorin e ujërave,
- Të vazhdohet me kompletimin e legjislacionit në sektorin e ujërave dhe transpozimit të tij me direktivat e Bashkimit Evropian.
- Të zbatohen objektivat strategjike dhe projektet e planifikuara në Strategjinë Kombëtare për Ujëra.
- Të hartohen Plane Menaxhuese për basenet ujore.

- Të bëhen hulumtime mbi ndikimin e shfrytëzimit të ujërave për prodhimin e energjisë dhe ndikimi i tyre në zonat e mbrojtura.

Toka/dheu

- Te hartohet programi për monitorimin e përhershëm të tokave bujqësore dhe atyre industriale.
- Të hartohen politikat me të favorshme për zhvillimin e qëndrueshëm dhe menaxhimin e tokave.
- Të fuqizohet zbatimi i kornizës ligjore dhe programore për sektorin e mbrojtjes së tokave nga ndotja dhe nga ndërrimi i destinimit të saj.
- Të hartohen programe dhe projekte për rehabilitimin e tokave të identifikuara si hot-spote mjedisore.
- Të monitorohet përdorimi i pesticideve dhe fertilizerëve në toka bujqësore.

Zonat e mbrojtura dhe biodiversiteti

- Të vazhdohet me hulumtimin, evidentimin dhe monitorimin e zonave të natyrës dhe inventarizimin e llojeve bimore e shtazore dhe habitatit natyrore.
- Të themelohen organe menaxhuese për zonat e mbrojtura me interes të veçantë.
- Të ndërmerren masa për mbrojtjen e llojeve të rrezikuara të faunës sipas rekomandimeve dhe të gjeturave nga Librit të faunës së Kosovës.
- Të bëhet monitorimi i vazhdueshëm i gjendjes së llojeve të rralla dhe të rrezikuara bimore dhe shtazore.
- Mbrojtja e habitatit të llojeve të rralla dhe të rrezikuara si dhe përgatitja e arsyetimeve profesionale për shpalljen e zonave të mbrojtura të zogjve dhe habitatit sipas rrjetit ekologjik Natyra 2000.
- Aprovimi i Planit Hapësinor për Parkun Kombëtarë "Bjeshkët e Nemuna", Planit Menaxhues për Parkun Kombëtarë "Bjeshkët e Nemuna" dhe Planeve Rregulluese.
- Të gjitha veprimtaritë të cilat realizohen brenda territorit të zonave të mbrojtura të jenë në harmoni me në Ligjin për Mbrojtjen e Natyrës (Nr. 03/L-233).
- Të bëhet inspektimi i vazhdueshëm nga Inspektorati i MMPH në zonat e mbrojtura.
- Të rritet numri i stafit në sektorin e mbrojtjes së natyrës dhe biodiversitetit.

Mbeturinat

- Të përmirësohet menaxhimi i deponive sanitare të Kosovës, dhe të zbatohet monitorimi i shkarkimeve në mjedis nga deponitë.
- Të rritet shërbimi për grumbullimin e mbeturinave komunale në tërë territorin e Kosovës.
- Komunat e Kosovës, të angazhohen në vazhdimësi për eliminimin e deponive ilegale në territorin e tyre.
- Komunat të caktojnë lokacionet për trajtimin dhe deponimin e mbeturinave nga ndërtimi dhe demolomi.

- Të hartohen programe dhe sisteme në nivelin nacional për ndarjen e mbeturinave në burim dhe riciklimin e tyre.
- Të përmirësohet sistemi për mbledhjen, përpunimin dhe raportimin e të dhënave për mbeturinat.

Shëndeti Publik

- Te përmirësohet mjedisi urban për te zvogëluar ndikimet negative mjedisore.
- Të investohet në shtimin e sipërfaqeve të gjelbra në zonat urbane, me qëllim të përmirësimin të gjendjes së mjedisit dhe shëndetit publik.
- Të investohet në përmirësimin e kualitetit të ujit të pijes dhe monitorimin e rregullt të tij.
- Të investohet në përmirësimin e cilësisë së ujit që ofrohet nga Kompanitë Regjionale të Ujësjellësit.
- Të rritet përqindja e mbulueshmërisë së popullatës me shërbimin e ujësjellësit dhe me shërbimin e shkarkimit të ujërave të ndotura (kanalizimit).
- Të realizohen hulumtime lidhur me ndikimin e gjendjes së mjedisit në shëndetin publik.
- Zvogëlimi i ndotjes akustike urbane, vendosja e barrierave dhe krijimi i zonave të qeta;
- Mbajtja e higjienës dhe mjeteve sanitare në të gjitha objektet publike dhe private;

Të përgjithshme

- Të ri procedohet për miratim në Qeverinë e Kosovës dhe në Kuvendin e Kosovës, Strategjia Shtetërore dhe Plani i Veprimit për Mbrojtjen e Mjedisit dhe Zhvillim të Qëndrueshëm, sipas dispozitave të Ligjit për Mbrojtjen e Mjedisit.
- Të rritet buxheti i Qeverisë së Kosovës për sektorin e mjedisit dhe në veçanti për projektet kapitale mjedisore.
- Të themelohet ekofondi (fondi mjedisor) dhe mjetet e tij të përdoren për subvencione dhe programe për përmirësimin e gjendjes së mjedisit.
- Të fuqizohet zbatimi i parimeve mjedisore e në veçanti i parimeve "ndotësi paguan" , "shfrytëzuesi paguan" dhe "parimi i masave inkurajuese" për personat juridik e fizik të cilët zgjedhin teknikat më të mira të mundshme dhe prodhimtari të pastër.
- Të fuqizohet zbatimi i legjislacionit horizontal dhe me theks të veçantë i kërkesave ligjore nga Ligji për Vlerësimin e Ndikimit në Mjedis dhe Ligjit për Vlerësimin Strategjik Mjedisor.

6. Referencat

1. *Raporti i mbulueshmërisë së sipërfaqes së tokës në Kosovë CLC2018, AMMK*
2. *Raporti për gjendjen e ajrit për vitin 2020, AMMK;*
3. *Raporti për gjendjen e mjedisit 2018-2019, AMMK;*
4. *Menaxhimi i mbeturinave komunale në Kosovë 2020, AMMK*
5. *Raporti i performances për ofruesit e shërbimeve të ujit në Kosovë për 2020, ARRUK;*
6. *ASK 2019, Anketa e mbeturinave komunale 2020*
7. *ASK 2018, Anketa e mbeturinave të trajtuara, 2019*
8. *ASK, Anketa e Mbeturinave Industriale, 2020*
9. *Libri i Kuq i Faunës, AMMK 2020*
10. *Ligji nr.03-L-025 për mbrojtjen e mjedisit*
11. *Ligji nr. 06/L-133 mbi ndarjet buxhetore për buxhetin e Republikës së Kosovës për vitin 2020*
12. *Raporti i Gjelber, MBPZHR 2020;*
13. *MMPH 2012, Strategjia dhe Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2011-2020,*
14. *MMPH 2012, Strategjia dhe Plani i Veprimit për Cilësinë e ajrit 2011-2021*
15. *MMPH 2014, Libri i Kuq i florës vaskulare te Republikës të Kosovës, MMPH*
16. *MMPH 2014, Strategjia dhe për menaxhimin e mbeturinave 2013-2022*
17. *MMPH 2014, Strategjia për Mbrojtjen e Mjedisit 2013-2022*
18. *MMPH 2015, Strategjia Kombëtare për Ujërave e Kosovës 2017-2034*
19. *MMPH 2015, Strategjia për Ndryshime Klimatike 2014-2024*
20. *Libri i Kuq i Faunës së Kosovës, PMK/MMPH 2020;*
21. *Raporti i Gjendjes Mjedisore në KEK për vitin 2020;*
22. *Raporti vjetor për mjedis, Sharrcemi, 2020;*
23. *Raporti vjetor i gjendjes se mjedisit ne NeëCoFeronikeli,*
24. *Udhëzimi Administrativ Nr.02/2011 për normat e cilësisë së ajrit*
25. *ZRRE 2020, Bilanci i Energjisë Elektrike dhe Termike*

7. Lista e shkurtesave, figurave dhe tabelave

7.1. Lista e shkurtesave

AKMRRSB	Agjencia e Kosovës për Mbrojtje nga Rrezatimi dhe Siguri Bërthamore
AKS1	Aglomeracioni i Kosovës 1
AMMK	Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës
AQI	Air Quality Index (Indeksi i Cilësis së Ajrit)
ARPL	Autoriteti Rregullativ i Pellgjeve Lumore
ARRU	Autoriteti Rregullativ i Shërbimeve të Ujit
ASK	Agjencia e Statistikave të Kosovës
APK	Agjencia e Pyjeve të Kosovës
BB	Banka Botërore
BE	Bashkimi Evropian
BEZH	Banka Evropiane për Zhvillim
CLC	Mbulueshmëria e Tokave sipas Metodologjisë CORINE
DPQ	Departamenti i Prodhimit te Qymyrit
ECRAN	Rrjeti Regjional i Paraaderimit për Mjedis dhe Klimë
EFAS	Rrjeti Evropian i Vetëdijesimit nga Vërshimet
GHG	Gazrat e Serrës
GIZ	Bashkëpunimi Teknik Gjerman
IHMK	Instituti Hidrometeorologjikë i Kosovës
IKMN	Instituti i Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës
IKSHPK	Instituti Kombëtar i Shëndetit Publikë të Kosovës
IPA	Instrumenti i Para anëtarësimit i BE-së
IPCC	Leje e Integruar Mjedisore
IUCN	Unioni Ndërkombëtar i Konservimit të Natyrës
JICA	Agjencia Ndërkombëtare Japoneze për Zhvillim
KE	Këshilli Europian
KEK	Korporata Energjetike e Kosovës
KMDK	Kompania për Menaxhimin e Deponive në Kosovë
KPMMK	Komisioni i Pavarur për Miniera dhe Minerale në Kosovë
KRM	Kompania Regjionale e Mbeturinave
KRU	Kompania e Ujësjellësve Rajonal
KTOE	Kilo Ton Oil Equivalent
MBPZHR	Ministria e Bujqësisë Pylltarisë dhe zhvillimit Rural
MCC	Millenium Corporation Chellenges (Koroporata e Sfidave të Mileniumit)
MEF	Ministria e Financave
MEA	Ministria e Ekonomisë dhe Ambientit
MIE	Ministria e Integrimeve Evropiane
MMPH	Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor
MN	Monument i Natyrës
MNRV	Monument i Natyrës me Rëndësi të Veçantë
MTI	Ministria e Tregtisë dhe Industrisë
MTS	Materiet Totale te Susoenduara
MZHE	Ministria e Zhvillimit Ekonomik

OBSH	Organizata Botërore e Shëndetësisë
OE	Operatorë Ekonomik
OJQ	Organizatë Joqeveritare
PK	Park Kombëtar
PKVM	Plani i Kosovës për Veprim në Mjedis
PKMM	Plani Komunal për Menaxhimin e Mbeturinave
PLVM	Plani Lokal i Veprimit në Mjedis
PMK	Programi Mjedisor i Kosovës
QKUK	Qendra Klinike Universitare e Kosovës
QMF	Qendra e Mjekësisë Familjare
REC	Qendra Regjionale për Mjedis
RM	Rezervat Natyrorë
SHBO	Shpenzimi Biokimik i Oksigjenit
SHKO	Shpenzimi Kimik i Oksigjenit
SIDA	Agjencia Suedez për Zhvillim Ndërkombëtar
SNK	Strategjia për Ndryshime Klimatike
TAIEX	Asistenca Teknike për Shkëmbim Informatash
TC	Termocentral
TCA	Termocentrali A
TCB	Termocentrali B
UA	Udhëzim Administrativ
UNDP	Programi për Zhvillim i Kombeve të Bashkuara
UNEP	Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim
UNFCCC	Konventa Kornizë për Ndryshimin Klimatike e Kombeve të Bashkuara
VML	Vlera Maksimale të Lejuara
VNM	Vlerësimi i Ndikimit në Mjedis
ZKS1	Zonë Monitoruese Kosova 1
ZRRE	Zyra Rregullatore e Energjisë

7.2. Lista e figurave

Figura 1: Vendndodhja e stacioneve për monitorim të cilësisë së ajrit

Figura 2: Trendi i mesatareve vjetore të PM10 për vitet 2013-2020

Figura 3: Trendi i mesatareve vjetore të PM2.5 për vitet 2013-2020

Figura 4. Emisionet në Kosovë në vitin 2018 për ndotësit kryesorë sipas sektorëve [mg / vit]

Figura 5. Pjesëmarrja e sektorëve (burimeve) në emetimet e ndotësve kryesorë

Figura 6: Emetimi vjetor i PM10 për burimet kryesore

Figura 7: Emetimi vjetor i NOx për burimet kryesor

Figura 8: Emetimi i GHG sipas sektorëve (%)

Figura 9: Gazrat totale te emetuara (%)

Figura 10: Trendi i emetimeve totale të gazrave në Kosovë 2014-2019

Figura 11: Treguesit e përzgjedhur nga monitorimi i cilësisë së ujërave në lumenjëve- IHMK 2020 (Pellgu i Drinit të Bardhë)

Figura 12: Treguesit e përzgjedhur nga monitorimi i cilësisë së ujërave në lumenjve- IHMK 2020 (Pellgu i Ibrit)

Figura 13: Treguesit e përzgjedhur nga monitorimi i cilësisë së ujërave në lumenjve- IHMK 2020 (Pellgu i Moravës së Binçës dhe Lepencit)

Figura 14: Harta e shpërndarjes së formave të erozionit

Figura 15. Vend depozitat e mbeturinave të rrezikshme në Kosovë

Figura 16: Deponia në Mitrovicë (Gërmovë)

Figura 16: Gjenerimi i mbeturinave komunale kg/banor/vit 2019 dhe 2020

Figura 17: Deponitë ilegale sipas fraksioneve 2019 & 2020

Figura 18: Harta sipas madhësisë së deponive ilegale në Kosovë për vitin 2020

Figura 19: Trendi i deponimit të mbeturinave komunale në Kosovë, 2017-2020

Figura 20: Deponimi i mbeturinave komunale në deponit sanitare në Kosovë, 2017-2020

Figura 21: Sasia e mbeturinave spitalore të trajtuara përmes sterilizimit gjatë vitit 2017-2020

Figura 22: Trajtimi i mbeturinave në Kosovë, 2019

Figura 23: Trendi i gjenerimit dhe përpunimit të mbeturinave industriale, 2016 - 2019

Figura 24: Sasia e thasëve dhe qeseve të plastikës importuar dhe eksportuar, 2017 – 2020

Figura 25. Numri i zonave të mbrojtura të natyrës 1950 – 2020

Figura 26. Karafili i Sharrit (Dinathus scardicus) afër liqenit të Kuqishtës

Figura 27: Buxheti për shpenzime kapitale i MMPH/MEA 2016-2020

7.2. Lista e tabelave

Tabela 1: Të dhënat për cilësinë e ajrit sipas parametrave dhe stacioneve monitoruese për vitin 2020

Tabela 2. Emisionet në Kosovë në vitin 2018 për ndotësit kryesorë sipas sektorëve

Tabela 3: Emetimet e përgjithshme të gazrave të serrës në Kosovë sipas sektorëve për vitin 2019

Tabela 4: Kategoritë kyçe të emetimeve për vitin 2019 sipas IPCC

Tabela 5: Trendi i cilësisë së ujërave të lumenjve 2019-2020

Tabela 6: Vlerat mesatare vjetore të nivelit H (cm) sipas stacioneve matëse 2020

Tabela 7: Vlerat mesatare vjetore të prurjeve Q (m3/sec) sipas stacioneve matëse 2020

Tabela 8: Analiza e ndryshimit të kategorive kyçe të mbulushmërisë së tokave 2012-2018

Tabela 9: Format e erozionit në Kosovë (%)

Tabela 10: Sasia e gjeneruar e mbeturinave komunale sipas regjioneve

Tabela 11: Deponitë ilegale sipas rajoneve 2019-2020

Tabela 12: Numri i ekonomive familjare me qasje në infrastrukturën për ndarje e mbeturinave në burim

Tabela 13: Buxheti i planifikuar për objektivin strategjik-ekonomia qarkore 2021 -2030

Tabela 14. Zonat e Mbrojtura të Natyrës sipas kategorive 2020

Tabela 15: Numri i përgjithshëm i llojeve sipas kategorive kryesore dhe numri i llojeve pjesëmarrëse në Listën e Kuqe të IUCN

Tabela 16: Trendi i degradimit cilësorë dhe sasiorë i habitateve të disa llojeve të zgjedhura dhe faktorët që kanë ndikuar në degradim

Tabela 17: Dendësia mesatare e popullatave për disa lloje të gjitarëve të egër

Tabela 18 : Sëmundjet ambientale 2019 dhe 2020

Tabela 19: Shkaqet e vdekjeve në Kosovë 2017-2019

Tabela 20: Norma (%) e testeve bakteriologjike dhe fiziko-kimike në përputhje me standardet e cilësisë së ujit sipas KRU-2020

Tabela 21: Sasia e rezervave të shfrytëzuara minerare për vitin 2020

Tabela 22: Sasia e masës drunore (m^3), e shfrytëzuar sipas regjioneve dhe sektorëve për vitin 2020

Tabela 23: Shfrytëzimi i ujit për vitin 2020 nga ndërmarrjet e mëdha industriale

Tabela 24: Burimet e furnizimit me ujë, sasia ditore dhe vjetore (m3)

Tabela 25: Niveli i zbatimit të strategjive dhe planeve të veprimit për sektorin e mjedisit

Tabela 26: Planet mjedisore në nivel lokal

Tabela 27: Inspektimet dhe procedurat tjera ligjore 2020

Tabela 28: Inicimet e AMMK në organe të drejtësisë

Tabela 29: Aktivitetet për Leje dhënive gjatë vitit 2020

Tabela 30: Disa nga projektet me donatorë në sektorin e mjedisi dhe ujërave 2020

8. Shtojcat

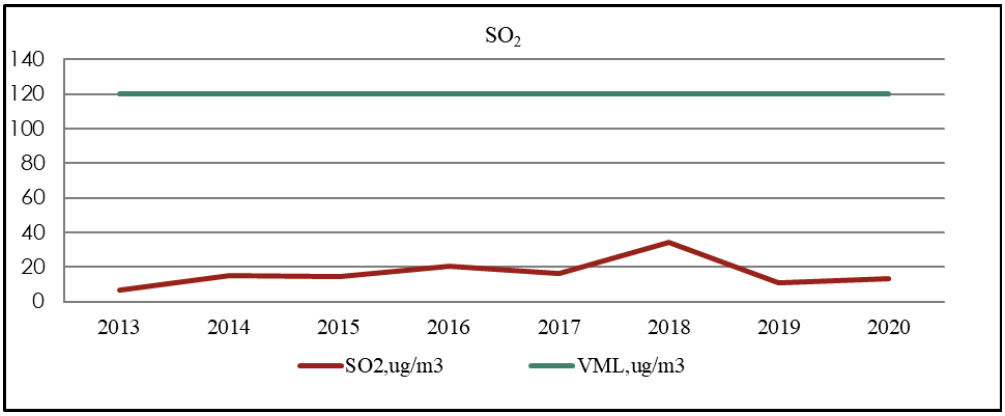
Shtojca 1. Stacionet monitoruese për cilësinë e ajrit-Aglomeracioni AKS 1 dhe Zona ZKS 1

Aglomer a-cioni		Emërtimi i Stacionit monitorues	Shenja e Stacionit	Lokacioni	Parametrat që maten	Lloji i stacionit	Data e fillimit te operimit
AKS 1	1	IHMK	KS0101	Prishtinë	PM10,PM2.5,SO_2, NO_x,O_3,CO	Sfondi urban	09.01.2009
	2	Rilindja	KS0102	Oborri i Rilindjes,	PM10,PM2.5,03,SO_2, CO,NO_2	Sfondi urban	06.05.2010
	3	Obiliq	KS0110	QMF	PM10,PM2.5,SO_2,NO $_x$,O_3,CO	Sfondi urban	01.03.2013
	4	Dardhishtë	KS0111	Shkolla fillore	PM10,PM2.5,SO_2,NO $_x$,O_3,CO	Sfondi urban/indust rial	01.03.2013
	5	Palaj	KS0112	Kosova Mont	PM10,PM2.5,SO_2,NO $_x$,O_3,CO	Sfondi industrial	01.03.2013
ZKS 1	6	Pejë	KS0305	Sh. F. "Lidhja e Prizrenit"	PM2.5,PM10,NOx,O_3 ,SO_2,CO	Sfondi urban	04.04.2012
	7	Prizren	KS0406	Kuvendi Komunal	PM2.5,PM10,NOx,O_3 ,SO_2,CO	Sfondi urban	01.04.2012
	8	Hani i Elezit	KS0508	Sh.fillore "Ilaz Hallaqi"	PM2.5,PM10,NOx,O_3 ,SO_2,CO	Sfondi urb./ind.	05.04.2012
	9	Gjilan	KS0609	Kuvendi Komunal	PM2.5,PM10,NOx,O_3 ,SO_2,CO	Sfondi urban	01.04.2012
	10	Drenas	KS0103	Kuvendi Komunal	PM2.5,PM10,NOx,O_3 ,SO_2,CO	Sfondi urban	05.04.2011
	11	Mitrovicë	KS0204	Stacioni i meteorologjisë	PM2.5,PM10,NOx,O_3 ,SO_2,CO	Sfondi urban	/06.2013
	12	Brezovicë	KS0507	Zona e skijimit	PM2.5,PM10,NOx,O_3 ,SO_2,CO		

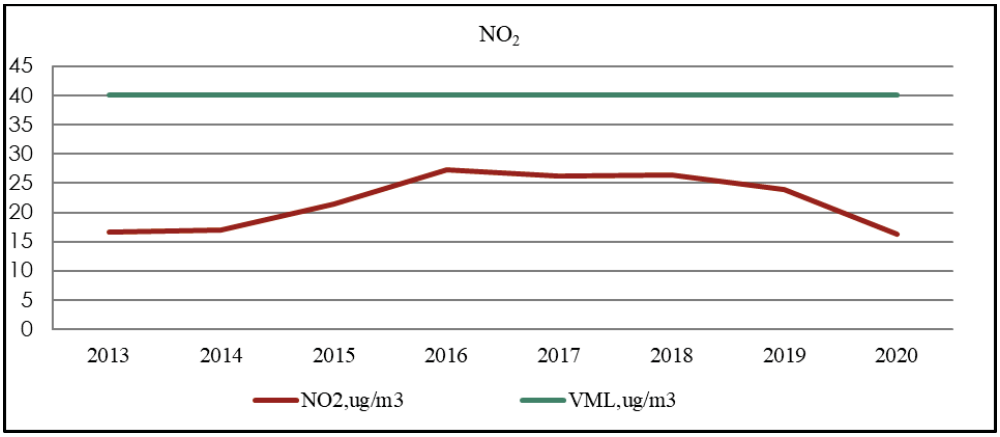
Shtojca 2: Normat e cilësisë së ajrit sipas Udhëzimit Administrativ Nr.02/2011

Parametri	Vlerat limite	Njësia matëse	Vlera limite (kufitare)µg/m^3	Tejkalimet e lejuara brenda vitit
NO2	Vlera limite për 1 orë, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	µg/m^3	200	18
	Vlera limite vjetore, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	µg/m^3	40	Nuk parashihet
	Vlera limite vjetore, për mbrojtjen e vegjetacionit	µg/m^3	30	Nuk parashihet
SO2	Vlera limite për 1 orë, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	µg/m^3	350	24
	Vlera limite për 24 orë, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	µg/m^3	125	3
CO	Vlera limite për mesataren ditore te maksimales 8-orëshe, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	mg/m^3	10	Nuk parashihet
PM10	Vlera limite për 24 orë, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	µg/m^3	50	35
	Vlera limite vjetore, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	µg/m^3	40	Nuk parashihet
PM2.5	Vlera limite vjetore, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	µg/m^3	25	Nuk parashihet
O3	Objektivi afatgjatë, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	µg/m^3	120	Nuk parashihet

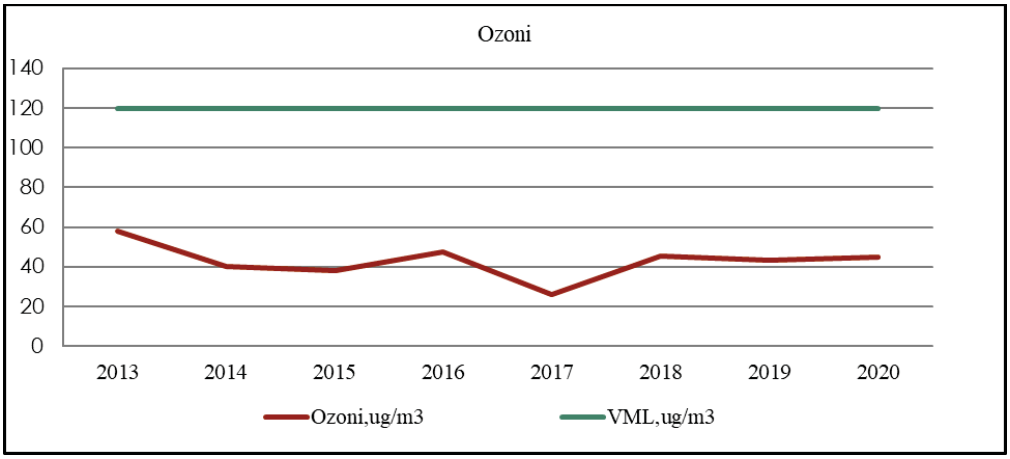
Shtojca 3: Trendi i parametrave të cilësisë së ajrit 2013-2020

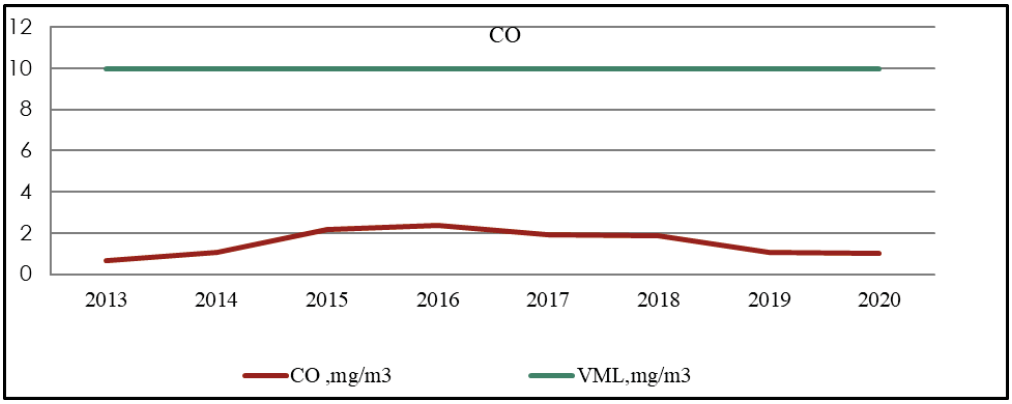
Trendi i mesatareve vjetore të SO_2 për vitet 2013-2020

Trendi i mesatareve vjetore të NO_2 për vitet 2013-2020

Trendi i mesatareve vjetore të O3 për vitet 2013-2020

Trendi i mesatareve vjetore të CO për vitet 2013-2020

Shtojca 4: Parametrat fizik, kimik dhe metalet e rënda që monitorohen nga IHMK[32]

Treguesit	**Simboli**	**Njësia**	**Shpeshtësia e matjeve/vit**
PARAMETRAT FIZIK			
Ora	h	0:00	11
Moti	M	vrojtim	11
Temperatura e ujit	Tu	0C	11
Temperatura e ajrit	TA	0C	11
Aroma	Ar	nuhatje	11
Ngjyra	Ngj	Co/Pt	11
Turbullira	Tur	NTU	11
Përçueshmëria elektrike	χ	µScm-1	11
Materiet e tretshme në ujë	M.tert.	mg/l	11
Përqendrimi i jonit hidrogjen	pH	0-14	11
PARAMETRAT KIMIK			
Oksigjeni i tretur	OT	mg/l O2	11
Ngopja me oksigjen	NgO	%	11
Shpenzimi kimik i oksigjenit	SHKO	mg/l O2	11
Shpenzimi kimik i oksigjenit me dikromat	SHKO-Cr	mg/l O2	11
Shpenzimi biokimik i oksigjenit	SHBO5	mg/l O2	11
Shpenzimi biokimik i oksigjenit	SHBO7	mg/l O2	11
Karboni organik total	KOT	mg/l C	11
Materiet totale të suspenduara	MTS	mg/l	11
Detergjentet	DET	mg/l	11
Joni nitratet	NO3-	mg/l	11
Azoti i nitrateve	N-NO3-	mg/l N	11

[32] *Vetëm parametrat e hijëzuar me të kaltër janë vlerësuar dhe prezantuar në këtë raport.*

Joni nitrik	NO2-	mg/l	11
Azoti i nitrateve	N-NO2-	mg/l N	11
Joni amonium	NH4+	mg/l	11
Azoti i amoniumit	N-NH4+	mg/l N	11
Azoti total inorganik	ATI	mg/l N	11
Amoniumi i pa jonizuar	NH3	mg/l	11
Azoti i amoniumit te pa jonizuar	N-NH3	mg/l N	11
Azoti total organik + inorganik	AT	mg/l N	11
Azoti total organik	ATO	mg/l N	11
Orto fosfatet	PO43-	mg/l	11
Fosfori i orto fosfateve	P - PO43-	mg/l P	11
Fosfori total (poli + orto)	Ptot.	mg/l	11
Joni sulfat	SO42-	mg/l	11
Fortësia e përgjithshme	Fp	0dH	11
Fortësia e Kalciumit	Fca	mg/l	11
Fortësia e Magnezit	FMg	mg/l	11
Jonet e Kalciumit	Ca+	mg/l	11
Jonet e Magnezit	Mg+	mg/l	11
P-Alkaliteti	Pa	ml 0.1 e HCl	11
M-Alkaliteti	Ma	ml 0.1 e HCl	11
Alkaliteti total	AT	mmol/l HCl	11
Bikarbonatet	HCO3-	mg/l	11
Klori i lirë	Cl2	mg/l	11
Kloruret	Cl-	mg/l	11
Silikatet	SiO32-	mg/l	11
Silici në Silikate	Si - SiO32-	mg/l Si	11
Klorofil a	Chlorophyll a	µg/l	11
Fenolet	C6H5OH	mg/l	11
METALET E RËNDA			
Kromi	Cr3+	µg/l	2
Kadmiumi	Cd2+	µg/l	2
Nikeli	Ni2+	µg/l	2
Zinku	Zn2+	µg/l	2
Mangani	Mn2+	µg/l	2
Bakri	Cu2+	µg/l	2
Hekuri	Fe2+	µg/l	2
Plumbi	Pb2+	µg/l	2

Shtojca 5: Kodet e stacioneve të monitorimit të kualitetit fiziko-kimik të ujërave sipërfaqësore - lumenjtë

Kodi	Lokacioni	Lumi	Venderdhja
RV01_011	Radavc	Drini i Bardhë	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_012	Klinë	Drini i Bardhë	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_013	Gjonaj	Drini i Bardhë	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_014	Vermicë	Drini i Bardhë	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_021	Istog	Istogu	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_022	Zllakuçan	Istogu	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_031	Stërnac i ulët	Klina	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_032	Klinë	Klina	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_041	Drelaj	Lumbardhi i Pejës	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_042	Pejë dalje	Lumbardhi i Pejës	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_043	Grabanicë	Lumbardhi i Pejës	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_051	Banjë e Malishevës	Mirusha	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_052	Volljakë	Mirusha	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_061	Deçan Hyrje	Lumbardhi i Deçanit	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_062	Kralan	Lumbardhi i Deçanit	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_071	Jasiq	Ereniku	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_072	Ura e Terzive	Ereniku	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_081	Zhdrellë	Rimniku	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_082	Xërxë	Rimniku	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_091	Buqallë	Toplluha	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_092	Piranë	Toplluha	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_101	Prevallë	Lumbardhi i Prizrenit	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV01_102	Vllashnje	Lumbardhi i Prizrenit	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV02_011	Kushtovë	Ibri	Deti i Zi
RV02_012	Mitrovicë	Ibri	Deti i Zi
RV02_013	Kelmend	Ibri	Deti i Zi
RV02_021	Bablak	Sitnica	Deti i Zi
RV02_022	Lipjan	Sitnica	Deti i Zi
RV02_023	Vragoli	Sitnica	Deti i Zi
RV02_024	Plemetin	Sitnica	Deti i Zi
RV02_025	Nedakovc	Sitnica	Deti i Zi
RV02_026	Mitrovicë	Sitnica	Deti i Zi
RV02_031	Marincë	Llapi	Deti i Zi
RV02_032	Podujevë	Llapi	Deti i Zi
RV02_033	Milloshevë	Llapi	Deti i Zi
RV02_041	Bresje	Prishtevka	Deti i Zi
RV02_051	Vragoli	Graqanka	Deti i Zi
RV02_061	Pjetërshticë	Drenica	Deti i Zi

RV02_062	Vragoli	Drenica	Deti i Zi
RV02_062B	Drenicë	Çikatovë e Vjetër	Deti i Zi
RV02_071	Devetak	Shtime	Deti Mesdhe/Deti Adriatik
RV02_072	Vojnovc	Shtime	Deti i Zi
RV03_011	Korbuliq	Morava e Binçës	Deti i Zi
RV03_012	Kllokot	Morava e Binçës	Deti i Zi
RV03_013	Ranillugë	Morava e Binçës	Deti i Zi
RV03_014	Domoroc	Morava e Binçës	Deti i Zi
RV03_021	Marec	Kriva reka	Deti i Zi
RV03_022	Domoroc	Kriva reka	Deti i Zi
RV04_011	Prevallë Subain	Lepenci	Deti Mesdhe /Deti Egje
RV04_012	Kaçanik	Lepenci	Deti Mesdhe /Deti Egje
RV04_013	Hani i Elezit	Lepenci	Deti Mesdhe /Deti Egje
RV04_021	Jezerc	Nerodimja	Deti Mesdhe /Deti Egje
RV04_022	Bifurkacioni	Nerodimja	Deti Mesdhe /Deti Egje
RV04_023	Gërlicë	Nerodimja	Deti Mesdhe /Deti Egje
RV04_024	Kaçanik	Nerodimja	Deti Mesdhe /Deti Egje

Raporti vjetor për gjendjen e mjedisit në Kosovë 2020,

është përgatitur nga Drejtoria për Vlerësimin e Gjendjes së Mjedisit e AMMK,

në mbështetje edhe të njësive tjera të Agjencisë për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës.

Adresa e AMMK-së:

Rruga Luan Haradinaj, ish-pallati i shtypit-Rilindja kati XV/04

Tel. +381 38 200 33 228 , email: ammk@rks-gov.net

Prishtinë, Gusht 2021

